

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Predšolska vzgoja

ISTOSPOLNO STARŠEVSTVO

DIPLOMSKA NALOGA

Mentorica:

doc. dr. Marcela Batistič Zorec

Kandidatka:

Daša Lokar

Somentor:

doc. dr. Janez Vogrinc

Ljubljana, marec 2012

ZAHVALA

Ob tej posebni priliki bi se rada zahvalila vsem, ki so me podpirali pri pisanju diplomske naloge.

Hvala družini za vso podporo, pomoč in spodbude v času študija. Zahvaljujem pa se tudi fantu

Tilnu in prijateljici Anji Čop za vso pomoč pri nastajanju diplomske naloge.

Posebna zahvala za vso pomoč in nasvete pri oblikovanju diplomske naloge tudi mentorici doc.

dr. Marcell Batistič-Zorec, ki me je ves ta čas čakala in ni obupala nad mano. Zahvaljujem pa se

tudi somentorju doc. dr. Janezu Vogrincu.

Misel, ki se mi je porodila ter me vodila pri pisanju diplomske naloge in ki bi jo rada delila z

vami: "Znanje je tisto, kar potrebujemo, da lahko zapolnimo praznino nevednosti."

POVZETEK

Homoseksualnost v družbi od nekdaj vzbuja strah, dvome, predsodke in stereotipe. Geje in lezbijke se zaradi njihove spolne usmerjenosti preganja, stigmatizira, diskriminira in zaničuje. V današnjem času se vse več razpravlja o sodobnih partnerskih in družinskih oblikah, med katere uvrščamo tudi t. i. istospolne partnerske zveze in družine. Javni govor je osredotočen predvsem na vprašanje, ali so istospolno usmerjeni pari lahko primerni starši. Čeprav se zdi, da je slovenska družba sprejela homoseksualnost in s tem homoseksualce, so v družbi še kako prisotni strahovi in dvomi o tem, da bi istospolno usmerjeni pari lahko vzgajali otroke. Družbo skrbi, kakšne posledice bi utegnila imeti vzgoja v tovrstni družini na otroke. Številne raziskave so pokazale, da otroci v teh družinah nimajo psihosocialnih težav, niti težav s spolno identiteto in spolnimi vlogami, prav tako istospolna usmerjenost staršev ne vpliva na spolno usmerjenost njihovih otrok. Starši imajo odgovorno nalogo pri vzgoji otrok. Otroku so pomemben vzor in model posnemanja, zato je pomembno, kako njihova stališča, ravnanja in dejanja vplivajo nanj. Poleg staršev na otroke vpliva tudi širša družba. Pri tem pa imajo geji in lezbijke še težjo nalogo in odgovornost, saj morajo otroke zaščititi pred homofobično družbo.

Ker je vrtec prva ustanova, s katero se otrok sreča izven družine in tako predstavlja pomemben del vzgojno-izobraževalnega sistema, na katerega vplivajo tako družba kot starši, sem v empiričnem delu naloge ugotavljala mnenja strokovnih delavk vrtca in študentk predšolske vzgoje o istospolnem starševstvu. Mnenja so različna. Večina anketirank meni, da nimajo predsodkov do homoseksualcev, vendar pa ne podpirajo ideje o legaliziranju istospolnega starševstva v Sloveniji in pravice, da bi tudi istospolno usmerjeni pari imeli možnost posvojiti otroka. Legalizacijo istospolnega starševstva v Sloveniji bi podprlo 36,5 % študentk in 11,5 % strokovnih delavk. Povsem pa bi legalizacijo istospolnega starševstva pri nas podprlo le 9,6 % vseh anketirank. Večina študentk je izrazila večjo podporo legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji kot večina strokovnih delavk, vendar razlike niso statistično pomembne.

KLJUČNE BESEDE: predsodki, stereotipi, strokovni delavci vrtca, študenti predšolske vzgoje, geji, lezbijke, istospolno starševstvo

SUMMARY

Homosexuality has always caused a lot of fears, doubts, prejudice and stereotypes among people. Gay men and lesbians are being prosecuted, stigmatized, discriminated and put down just because of their sexual orientation. Nowadays we hear many discussions about the modern family relationships and partnerships, among which same-sex partnerships and families are also included. Public discussions are mainly concentrated on the question whether or not homosexual couples can be fit parents. Although it seems that the Slovene society has accepted homosexuality and along with that homosexuals, certain fears about the ability of gay parents to raise children remain present in today's society. Numerous studies have shown that the children in such families do not have any psycho-social problems, or any problems concerning their sexual identity or sexual roles. Furthermore being raised in a homosexual family does not play any part in the children's sexual orientation. The parent's role in the education of the children is very important. Children look up to their parents, they follow them and that is why the parent's point of view and actions affect the youngsters. Beside their parents, the children are also affected by the general opinion of the society. And because of that gay men and lesbians have an even more important and difficult role, because they have to protect their children from the homophobic society.

Since Kindergarten is the first institution a child comes into contact with outside the family, it represents a very important part of the educational system. Because it is influenced by both the society and parents, I decided to gather the opinions of kindergarten teachers and pre-school education students about same-sex parenting. The opinions I looked at are different. Most of the people I have asked think that they do not have any prejudice against homosexuals, but at the same time they do not support the idea of legalizing same-sex parenting in Slovenia and the right of these couples to adopt a child. The legalization of the same-sex parenting would be supported by 36,5 % of the students and 11,5 % of the pre-school teachers. It would be supported in total only by 9,6 % of all the people asked. Most of the students showed a bigger support of the legalization of the same-sex parenting in Slovenia than most of the pre-school teachers, but the differences do not bare any statistic importance.

KEY WORDS: prejudice, stereotypes, pre-school teachers, pre-school education students, gay men, lesbians, same-sex parenting

KAZALO VSEBINE

UVOD	12
1 STEREOTIPI IN PREDSDOKI	14
1.1 STEREOTIPI	14
1.2 PREDSDOKI	16
1.2.1 Zgodnje socializacijske izkušnje predsodkov	17
1.2.2 Izražanje predsodkov	17
1.3 NEKAJ PREDLOGOV ZA PRESEGANJE PREDSDOKOV IN STRPNOST DO.....	19
DRUGAČNOSTI	19
2 HOMOSEKSUALNOST	20
2.1 OPREDELITEV HOMOSEKSUALNOSTI IN HOMOSEKSUALNOST SKOZI	20
ZGODOVINO	20
2.2 »VZROKI« HOMOSEKSUALNOSTI.....	21
2.2.1 Biološke oziroma genetske razlage	22
2.2.2 Sociološke in psihološke razlage.....	23
2.3 MITI IN STEREOTIPI O HOMOSEKSUALNOSTI.....	25
2.4 ODNOS SLOVENCEV DO HOMOSEKSUALNOSTI IN HOMOSEKSUALCEV	28
3 ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI V SLOVENIJI IN SVETU	29
3.1 DELITEV DELA IN VLOG V ISTOSPOLNIH PARTNERSKIH SKUPNOSTIH	31
3.2 PRITISKI HETERONORMATIVNE DRUŽBE NA HOMOSEKSUALCE	33
3.3 SKLENITEV ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI.....	33
3.3.1 Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti	34
4 SODOBNO STARŠEVSTVO IN ISTOSPOLNO STARŠEVSTVO.....	36
4.1 MATERINSTVO	40
4.1.1 Trend poznega materinstva.....	42
4.1.2 Lezbično materinstvo	44
4.2 OČETOVSTVO	45
4.2.1 »Novo«, aktivno očetovstvo.....	46
4.2.2 Odsotnost očeta	47
4.2.3 Očetovstvo in očetovanje v gejevskih in lezbičnih družinah	49

4.2.4	Vloga socialnega oziroma nebiološkega starša	50
4.3	ISTOSPOLNO USMERJENI PARI IN NJIHOVI (POTENCIALNI) OTROCI.....	51
4.4	ARGUMENTI PROTI LEGALIZACIJI ISTOPOLNEGA STARŠEVSTVA V.....	53
	SLOVENIJI.....	53
4.4.1	»Nenaravnost« lezbičnih in gejevskih skupnosti	53
4.4.2	»Nezrela« družba.....	54
4.4.3	Diskriminirani otroci	55
4.4.4	Težave otrok s spolno identiteto.....	56
4.4.5	Lezbijke in geji predstavljajo grožnjo za otroke	57
5	RAZISKOVALNI PROBLEM IN NAMEN DIPLOMSKE NALOGE.....	58
6	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	60
7	OPIS OSNOVNE RAZISKOVALNE METODE	61
8	OPIS VZORCA	61
9	INSTRUMENT IN POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV	62
10	STATISTIČNI POSTOPKI OBDELAVE PODATKOV	62
11	REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	63
11.1	Stališča strokovnih delavk in študentk do homoseksualcev	63
11.2	Stališča strokovnih delavk in študentk o istospolnem starševstvu	65
11.3	Izražanje podpore strokovnih delavk in študentk glede legalizacije istospolnega starševstva v Sloveniji	69
11.4	Stališča strokovnih delavk in študentk o vzgoji otrok v istospolnih družinah	75
11.5	Kako so strokovne delavke in študentke pripravljene pomagati istospolni družini, v kolikor bi se ta znašla v konfliktni situaciji.....	87
12	ZAKLJUČEK.....	92
13	LITERATURA IN VIRI.....	95
PRILOGA	98
	ANKETNI VPRAŠALNIK	98

KAZALO TABEL

TABELA 1:	Združeni rezultati mnenj o spolnih odnosih med dvema odraslima osebama	28
TABELA 2:	Združeni rezultati merjenja socialne distance do homoseksualcev	29

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Stališča strokovnih delavk in študentk do homoseksualcev	63
Graf 2: Stališča vseh anketirank do homoseksualcev	64
Graf 3: Stališča strokovnih delavk in študentk ter obojih skupaj o istospolnem starševstvu.....	65
Graf 4: Mnenja strokovnih delavk in študentk o zrelosti slovenske družbe, da bi sprejela istospolno starševstvo.....	68
Graf 5: Podpiranje ideje strokovnih delavk in študentk ter obojih skupaj o legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji.....	70
Graf 6: Mnenja strokovnih delavk in študentk o pravici, da istospolno usmerjeni pari lahko posvojijo otroke.....	71
Graf 7: Seznanjenost strokovnih delavk in študentk o raziskavah glede istospolnega starševstva	73
Graf 8: Izražanje zaupanja vseh anketirank raziskavam o istospolnem starševstvu	74
Graf 9: Mnenja strokovnih delavk in študentk o bistvenih razlikah med vzgojo otrok v istospolni in heteroseksualni družini.....	75
Graf 10: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali so istospolno usmerjeni ljudje primerni starši	77
Graf 11: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili istospolno usmerjenost	78
Graf 12: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili psihične motnje	79
Graf 13: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi imeli otroci, ki odraščajo v istospolni družini, slabše možnosti v družbi	80
Graf 14: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili negativno oziroma slabšo samopodobo.....	81
Graf 15: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi imeli otroci, ki odraščajo v istospolni družini, težave z identifikacijo v procesu odraščanja.....	82
Graf 16: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi imeli otroci, ki odraščajo v istospolni družini, več vedenjskih in osebnostnih težav	84
Graf 17: Mnenja strokovnih delavk in študentk o obstoju istospolnih družin v Sloveniji.....	85
Graf 18: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali naj bi bilo življenje v istospolni družini otrokom vsiljeno.....	86

Graf 19: Primeri strokovnih delavk in študentk, kaj bi storile, če bi bil otrok iz istospolne družine zasmehovan, izločen iz skupine s strani drugih otrok v vrtcu.....	88
Graf 20: Primeri strokovnih delavk in študentk, kaj bi storile, če bi se kdo od staršev iz oddelka pritožil glede otroka iz istospolne družine	90

UVOD

V sodobni družbi imajo starši pomembno in odgovorno nalogo, tj. pomagati otroku, da se razvije v samostojno in zrelo odraslo osebo. Časi, ko so starši potrebovali otroke predvsem zaradi ekonomskih razlogov, so že zdavnaj minili. V ospredje so stopile emocionalne in psihološke potrebe ljudi, ko se le-ti odločajo za starševsko vlogo. Danes se proces odločanja za starševstvo podaljšuje in pomeni skrbno pretehtano odločitev. Ženske odlagajo materinstvo na poznejša leta svojega življenja, zvišuje se starost žensk ob rojstvu prvega otroka in povprečno imajo ženske vse manj otrok. Zdi se, da materinstvo ni več prioriteta žensk, vendar pa podatki raziskav kažejo, da si večina žensk vendarle želi nekoč postati mati. Očetje so postali bolj aktivni pri vključevanju v družinsko življenje in delo. Tako imenovani »novi« očetje se bolj zanimajo za življenje otrok že v zgodnjem obdobju, pomagajo pri skupnih opravilih in negi otroka, vendar pa je njihova vloga v primerjavi z materinstvom še vedno razumljena kot podporna in asistentska. A. Švab (2009) bistvo »novega« očeta vidi predvsem kot legitimno izbiro te družinske vloge in pravi, da so »novi« očetje predvsem očetje, ki aktivno očetujejo po razvezi (biološki in socialni očetje), med njih pa vključuje tudi gejevske očete.

Vse do danes se je ohranila miselnost, da najboljše možnosti za otrokov zdrav razvoj in najmanj psihičnih težav otrokom omogoča vzgoja v heteroseksualni oziroma nuklearni družini. Dejstvo pa je, da starševstvo in zakon nista več povezana. Materinstvo je možno brez očeta in obratno. Nuklearna družina je le idealizirana podoba srečne in edine možne družine, saj otroci vse pogosteje odraščajo v različnih oblikah družine: enostarševskih, reorganiziranih, družinah gejev in lezbijk ... Vse več gejev in lezbijk se odloča za družinsko življenje. Zaradi njihove spolne usmerjenosti je družba do njih nestrpna, jih stigmatizira, do njih izraža različne predsodke in stereotipe. Ko istospolno usmerjeni pari razmišljajo, kako priti do otroka, ki jim po zakonu ne pripada, jim ne ostane veliko možnosti in izbire. Tako imamo na eni strani ljudi, ki starševstvo odlagajo na kasnejši čas, na drugi strani pa ljudi, ki si želijo imeti otroke, ampak zaradi svoje istospolne usmerjenosti pravno gledano nimajo možnosti postati starši. Ker zakon te družine zanika, so stigmatizirane s strani družbe. Ob tem se upravičeno sprašujemo, koga ali kaj naj bi ogrožale te družine? Ali je res otrok, ki odrašča z dvema očetoma ali z dvema materama, oropan enega od staršev in bo zato imel težave z identifikacijo v procesu odraščanja? Ali ni ravno

prednost istospolnih družin v tem, da se otrok doma nauči enakopravne delitve dela in spolnih vlog, ki niso vnaprej določene? V svetu in tudi v Sloveniji geji in lezbijke vzgajajo otroke, zato imajo še težjo in odgovornejšo nalogo – zaščititi otroke pred homofobično družbo, ki je še vedno heteronormativno usmerjena in hkrati družbi dokazati, da so primerni starši. Judith Stacey (1996, 108; Urek, 2006; Rener, idr., 2006) je pred leti zapisala: “Lezbične in gejevske družine so različnih oblik, štejejo različno število družinskih članov, so različnih ras in veroizpovedi in etnično raznolike, so lahko revne ali premožne in prakticirajo raznolike spolne prakse. Bolj ko želijo uveljaviti neko dosledno načelo, s katerim bi opravičili predalčkanje, očitneje postaja, da kategorija »gejevskih in lezbičnih družin« kaže predvsem na razširjeno, institucionalizirano homofobijo. Nalepka »gejevska in lezbična družina« je v resnici simptom nerazumevanja in čustvene ogroženosti, ki ju občuti velik del negejevske javnosti ob spoznanju, da imajo tudi geji in lezbijke lahko družinsko življenje.”

Dejstvo je, da otroci potrebujejo starše, biološke ali socialne, hetero- ali homoseksualne, takšne in drugačne, ki zanje skrbijo in jim nudijo emocionalno in socializacijsko podporo.

1 STEREOTIPI IN PREDSDOKI

Stereotipe lahko definiramo kot “posploševanje delno točnih, vendar večinoma nepreverjenih, površnih sodb o človeku ali skupini” (Kuhar, 2008, 40). Stereotipi so tipizirane sodbe, ki ravno zaradi svoje ohlapnosti in splošnosti ne ustrezajo stvarnosti. So sodbe o vseh, ki ne veljajo za nikogar. Veljajo za toge, rigidne, nespremenljive, izkrivljene predstave, ki ne upoštevajo individualnih razlik in družbenih sprememb. Spodbujajo družbene predsodke (Ule, 2004).

Pri predsodkih pa je v ospredju negativno ali pozitivno občutenje do osebe, ki izhaja iz stališča o socialni kategoriji, ki ji oseba pripada. Posameznik je lahko tarča več predsodkov, saj so naše socialne identitete večplastne (Kuhar, 2008).

1.1 STEREOTIPI

Stereotipi so poenostavljene, posplošene kognitivne sodbe o drugih ljudeh, o socialnih situacijah, o nas samih. Služijo političnim, družbenim in ideološkim namenom. Njihova zgrešenost ni toliko posledica kognitivne ali psihološke pomanjkljivosti, ampak je stvar političnega in ideološkega presojanja (Ule, 2004).

V vsakdanjem življenju imajo stereotipi pomembno vlogo. Veljajo za nekaj normalnega, nujnega in prilagodljivega. Niso točni, vendar pa so učinkoviti in koristni, saj izkrivljajo stvarnost, predvsem podobo ljudi, kakšni v resnici so – enkratni, različni, spremenljivi. S stereotipizacijo ljudi, odnosov in situacij se hitro prilagodimo na socialno okolje (Ule, 2004). “Stereotipiziranje je namreč proces opisovanja ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti. S prikrivanjem dejanskih razlik med enkratnimi ljudmi, s poenostavljanjem in prilagajanjem kompleksnih informacij v preproste sheme, z opiranjem na kognitivne bližnjice, ki resnico žrtvujejo za hitro, približno predstavo ali še kaj hujšega, se ohranja omenjena sposobnost predelave informacij” (Ule, 2004, 159).

Koncept stereotipov je leta 1922 v socialno psihologijo uvedel ameriški avtor Walter Lipmann.

Stereotipe je označil kot selektivne, samoizpolnjujoče in etnocentrične sodbe, ki vodijo v nepopolno, pristransko, zoženo in neustrezno reprezentacijo sveta okrog nas (Ule, 2004). Njegova temeljna ideja je bila, da so stereotipi preprosti, napačni, se upirajo spremembam in so najpogosteje posredovani (niso rezultat neposredne izkušnje). Temelj stereotipov sta ekonomija napora in ohranjanje lastne pozicije (Kuhar, 2003). "O svetu nam govorijo prej, preden ga vidimo. Večino stvari si najprej predstavljamo, šele potem izkusimo. Te predkonceptije, razen če nas izobraževanje ni podučilo drugače, v veliki meri uravnavajo procese percepcije. [...] Stereotip mora biti konsistentno in avtoritarno sporočen v vsaki generaciji, od staršev k otrokom, da se potem zdi kot biološko dejstvo. [...] Poleg ekonomije napora pa obstaja še en razlog, zakaj se oklepamo svojih stereotipov, čeprav bi si lahko prizadevali za bolj nepristransko podobo. Sistem stereotipov je namreč del naše osebne tradicije, ki ohranja naše mesto v družbi. [...] Ni čudno, da se vsak napad na stereotipe zdi kot rušenje temeljev našega univerzuma" (Lipmann, 1922; Kuhar, 2003, 46). Torej je naloga stereotipov to, da poudarijo tipične in za nas pomembne poteze drugih ljudi (Ule, 2004).

Stereotipi so ves čas prisotni, čeprav se njihovi sestavni deli skozi čas spreminjajo. Zanje je značilno, da vključujejo tako kategorizacijo kot evalvacijo skupine, na katero se nanašajo. Stereotip je sestavljen iz preprostih, lahko zapomljivih in splošno prepoznavnih lastnosti določenih ljudi ali skupine ljudi, ki jih stereotip hkrati pretira in simplificira (Kuhar, 2003). Pri stereotipih, pravi M. Ule (2004), ne gre za proces pripisovanja lastnosti ljudi na osnovi individualnih značilnosti in posebnosti, temveč na osnovi njihove skupinske pripadnosti. Na podlagi tega M. Ule (2004, 160) navaja dve tipični in dokaj usodni napaki v pripisovanju:

- če zaznamo in ocenjujemo ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti, jih tipično obravnavamo tako, da so bolj podobni članom svoje skupine in bolj različni od članov drugih skupin, kot v resnici so,
- zaznavanje skupin je nujno pristransko in diskriminatorno; nagnjeni smo k prepričanju, da je skupina, ki ji pripadamo, boljša kot tista, ki ji ne pripadamo.

Moč stereotipa je torej v tem, da lahko lastnosti pokaže kot resnične, kot zares tipično pripadajoče določeni skupini. Stereotipi se z mediji in raznimi načini komunikacije utrjujejo, s tem pa tudi predstave, da so omenjene lastnosti centralne in vedno resnične za določeno skupino.

Pomembna značilnost stereotipizacije je tudi praksa ločevanja: normalno in sprejemljivo loči od nenormalnega in nespremenljivega. Gre za prakso izključevanja, ki simbolično fiksira meje in izključi vse, kar »ne pripada« (Hall, 1997; Kuhar, 2003).

1.2 PREDSDOKI

Predsodek je stališče, ki ni upravičeno, argumentirano in preverjeno, a ga spremljajo intenzivna čustva in je odporno na spremembe. So pridobljeni, trdovratni in sestavljeni, kompleksni ter vplivajo na obnašanje. Imajo kognitivno, čustveno in konativno-dinamično komponento (Ule, 2004). "Predsodki so zelo subtilne in trdovratne mikroideologije vsakdanjega sveta, v katerem ideologija deluje prikrito in zvijačno. Vsakdanji svet označuje kot celotno področje družbenega življenja: vsakdanje interakcije, javne diskurze, množična občila, kulturo, pravna določila, politične oziroma državne institucije in tudi znanosti" (Šabec, 2006, 19). K. Šabec (2006) še dodaja, da se tu predsodki kažejo v obliki nespoštljivega, netolerantnega ali prezirljivega odnosa do drugih oziroma drugačnih. Izraženi so v socialnih interakcijah med ljudmi, v vsakdanjem govoru, frazah, gestah, pogosto v dvoumnostih, šalah, to je v ustreznih sistemih kodiranja, kjer »drugi« pogosto postane oznaka za pripadnika manjšinske skupnosti, narodne, rasne, kulturne, spolne itn.

Predsodki so vezani na vsakdanji svet in so nekakšne neformalne institucije, njihova funkcija pa je v tem, da prevajajo določene odnose diskriminacije, dominantnosti, podrejenosti in sovražnosti med družbenimi skupinami, pa tudi med zasebno in javno sfero (Šabec, 2006).

Dokler gre za vsakdanje situacije, za naše odzive in bežna srečanja z drugimi in drugačnimi ljudmi, se M. Ule zdi (2004) predsodki nenevarni in nedolžni. So celo tako vsakdanji, da jih sploh ne opazimo. Vendar pa lahko hitro postanejo družbeno vezivo množic in se spremenijo v orodje agresije, linča, preganjanja, izganjanja in podobno.

1.2.1 Zgodnje socializacijske izkušnje predsodkov

Z vprašanjem, kako zgodaj v razvoju se že pojavijo predsodki, se je precej ukvarjala socialna psihologija. Tako so nekatere raziskave pokazale, da nekateri predsodki izvirajo že iz najzgodnejših let. Na oblikovanje predsodkov pri otrocih pomembno vpliva družina, pa tudi vrtec, šola, modeli, ki jih ponujajo mediji in otroška literatura (Kuhar, 2008). Rasne predsodke so na primer odkrili že pri tri leta starih otrocih. Ugotovili so tudi, da se predsodki po intenziteti večajo do pozne adolescence, nato pa se stabilizirajo. Ugotovitve pa variirajo tudi glede na čas in prostor. V raziskavi, ki so jo izvedli na Novi Zelandiji, niso odkrili nobenih rasnih predsodkov pri otrocih do sedmega leta starosti (Bergen in Bergen, 1986; Ule, 2004).

M. Ule (2004) še navaja, da ima človek že v otroštvu podano vrednotenjsko-čustveno podlago za kasnejši nastanek predsodkov. Moralni svet otrok pa je svet moralnega absolutizma, kjer prevladujejo enostavne delitve na »dobro« in »zlo«. Vse to prispeva k nastanku napačnih, vendar vrednotno in čustveno močnih in trdnih predstav, ki se lahko obdržijo do odraslosti in celo življenje.

Nesmiselno je otrokom v vrtcih razlagati zgodbe o prijaznih in pridnih otrocih drugih narodnostih, ker otroci še niso razvojno sposobni, da bi lahko kognitivno povezali nauke teh zgodbic s svojimi kategorizacijami različnih človeških skupin (Ule, 2004). "Če se predsodki izoblikujejo na osnovi neznansko raznovrstnih družbenih vplivov, ki od začetka delujejo na otroka, potem se moramo ukvarjati vsaj z najpomembnejšimi od teh vplivov: z vsakdanjim svetom otrok, s starši in vrstniki" (Ule, 2004, 176).

1.2.2 Izražanje predsodkov

Uporaba predsodkov je pretežno nezavedna, človeku daje občutek zadoščenja. Ljudje se ne delimo po tem, ali imamo predsodke ali ne, temveč po tem, kateri so primarni socialni objekti naših predsodkov in koliko se svojih predsodkov zavedamo. Osebe, ki menijo, da nimajo predsodkov, ravno s tem nemara izražajo svoj največji predsodek (Ule, 2004).

Sodobni predsodki, kot pravi K. Šabec (2006), so za razliko od tradicionalnih izraženi bolj simbolno in tudi bolj prikrito. Namesto odkritega izražanja stališč in čustev ter agresivnega zavračanja določenih skupin prihaja do pasivnega odklanjanja, ignoriranja, izogibanja stikom z »nezaželenimi« skupinami in tihega prezira do drugačnosti. Tipična sodobna oblika izražanja kakšnega predsodka je: “Nič nimam proti homoseksualcem, toda ...” pri čemer izza »toda« sledi kako navidezno splošno dejstvo, ki meče slabo luč na homoseksualce, v smislu “če jim dovolimo vzgajati otroke, bomo imeli še več istospolno usmerjenih ljudi” in podobno (Ule, 2004).

S. Tratnik in S. N. Segan (1995) navajata, da veliko predsodkov, ki jih imajo heteroseksualni ljudje do homoseksualnosti, izvira iz radovednosti, kaj lezbijke in geji počnejo v postelji oziroma kako se ljubijo. Ljudje se namreč zanimajo za spolno življenje drugih predvsem zaradi užitka, ki izvira iz fantazij, deloma pa tudi zaradi potrebe po kaznovanju tistih, ki odstopajo od povprečja.

Predsodkom se ne moremo izogniti. Vsak izmed nas ima lahko takšne ali drugačne predsodke. To pa ne pomeni, da bomo do drugih sovražni in diskriminirajoči. Lahko se izražajo v lažji ali težji obliki. Ni nujno, da se predsodki sploh manifestirajo. Vsakdo izmed nas pa se lahko znajde v vlogi žrtve kadarkoli, kjerkoli, nepričakovano. Vsakdo ima lahko kako hibo, ki v očeh drugega človeka ali skupine pomeni stigmo glede na zahteve dominantne ideologije o »normalnem« človeku in je lahko objekt predsodkov ali diskriminacije (Ule, 2004).

Allport (1954; Ule, 2004, 181) razlikuje pet stopenj izražanja predsodkov:

1. opravljanje oz. ogovarjanje (tudi npr. šale, vici ...),
2. izogibanje,
3. diskriminacija (neenake možnosti šolanja, zaposlovanja, bivanja ...),
4. nasilje (fizični napadi, prepovedi vstopa v različne javne institucije),
5. genocid (iztrebljanje manjšin, narodov ...).

1.3 NEKAJ PREDLOGOV ZA PRESEGANJE PREDSDOKOV IN STRPNOST DO DRUGAČNOSTI

Ljudje, ki niso zavistni in imajo zadostno širino izkustva, so zmožni presegati predsodke in biti strpni do drugačnosti in drugačnih. Takšni ljudje radi pomagajo drugim in nimajo potrebe, da bi komu škodovali. Tovrstna liberalnost se razvije le tam, kjer se srečata relativno visok materialni standard ter kultura duha in srca (Ule, 2004).

Nekaj predlogov in ukrepov, ki jih je v letu 2006 predlagal t. i. mladinski forum za raznolikost (Kuhar, 2008, 53–54):

1. razvijanje in implementacija zakonodaje proti sovražnemu govoru,
2. redno analiziranje in spremljanje različnih vrst diskriminacij ter implementacija ukrepov,
3. ozaveščanje stereotipov in predsodkov v medijih in državnih institucijah,
4. informiranje vseh (tudi migrantov in marginaliziranih skupin) na razumljiv način o njihovih pravicah in dolžnostih,
5. zagotavljanje, da šolski sistemi ne reproducirajo neenakosti, predsodkov in stereotipov,
6. učence vpeljati v izobraževanje o človekovih pravicah od vrtca dalje kot del vseživljenjskega izobraževanja,
7. mladinske organizacije naj bodo primer dobre prakse in spoštljivega promoviranja raznolikosti,
8. promoviranje neformalnega izobraževanja kot sredstva za promocijo raznolikosti ...

Po ugotovitvah K. Šabec (2006) predsodki in stereotipi ne izginjajo iz vsakdanjega diskurza in utečenih družbenih praks, temveč se selijo na druga življenjska področja in se izražajo na drugačen način. Tako so se stereotipi in predsodki do nekaterih tradicionalnih stigmatiziranih skupin (npr. do istospolno usmerjenih oseb) celo okrepili, pojavili pa so se tudi novi, na primer do obolelih z aidsom. Če so se nekoč stereotipi in predsodki izražali v neposrednih stikih s stigmatiziranimi, se danes kažejo predvsem v izogibanju stikom z njimi, ignoriranju in pasivnem odklanjanju ter v vzdrževanju pozitivnih čustev do njih. “Sodobni predsodki in stereotipi bolj poudarjajo in opravičujejo večvrednost dominantne skupine kot pa manjvrednost marginalne skupine ter s tem bolj favorizirajo pripadnike svoje skupine kot pa diskriminirajo druge” (Šabec, 2006, 42).

Veliko težje je preprečevanje takšnih oblik diskriminacij kot pa tradicionalnih, odkritih, neposrednih izražanj sovraštva do marginalnih skupin v družbi. Zato K. Šabec (2006) predlaga preoblikovanje zakonov in družbenih norm ter vrednot, ki bi izboljševali družbeni položaj, izobrazbo, kulturno osveščenost in vključenost manjšinskih, običajno marginaliziranih skupin v procese vplivanja in odločanja. Tako obstaja večja možnost, da bodo te zakone in norme ponotranjili tudi posamezniki večinskih skupin.

2 HOMOSEKSUALNOST

2.1 OPREDELITEV HOMOSEKSUALNOSTI IN HOMOSEKSUALNOST SKOZI ZGODOVINO

Homoseksualnost se pojavlja v vsaki generaciji znova in je ni mogoče izkoreniniti, ker naj bi bila deloma naravna, deloma pa posledica zgodnje vzgoje (Sullivan, 2008). Najdemo jo v vseh človeških družbah, zasledimo jo tudi med živalmi (Kuhar, 2003). Izraz »homoseksualec« so najprej začeli uporabljati v medicini, in sicer v drugi polovici 19. stoletja, ko je zamenjal izraz »sodomit«. Homoseksualnost so takrat obsojali kot božji greh in zato tudi greh proti naravi (Gollner, 1974; Mosse, 2005).

Heteroseksualnost se razume kot izhodišče prave, pravilne, lahko rečemo tudi zdrave spolne prakse, v odnosu do katere se ocenjujejo druge oblike kot nepravne, nenaravne, bolezenske, kriminalizirane seksualnosti (Kuhar, 2003). Čeprav so heteroseksualni odnosi najbolj pogosta oblika zadovoljevanja spolnih potreb odraslih ljudi, veliko ljudem bodisi stalno bodisi občasno bolj ugajajo druge oblike spolne aktivnosti. Še nedolgo tega so strokovnjaki označevali take »neobičajne« nagibe za perverzne. Ljudje, ki take nagibe čutijo in tudi počnejo, so bili po njihovem bolni, nemoralni, duševno moteni, iztirjeni, degenerirani in potrebni psihiatrične obravnave (Požarnik, 1984).

V prilogi Dnevnika in Nedeljskega dnevnika M. Mencin Čeplak (Šimenc, 2006, 11) pojasnjuje, da tisto, "kar povzroča odpor do homoseksualcev, ima na zahodu dolgo zgodovino. Eksplicitno je seksualnost med moškima obsodila že Stara zaveza. V obdobju, ko je krščanstvo postalo državna

religija, je rimska zakonodaja za analne spolne odnose uzakonila smrtno kazen. Odtlej so se vrstile moralne in zakonske obsodbe homoseksualnosti – homoerotiko so označevali kot blaznost, greh oziroma zločin proti naravi, tiste, ki so jo prakticirali, pa preganjali. Danes ga generirajo predvsem politiki, država, religije ...”

Požarnik (1984) v svoji knjigi opredeljuje homoseksualnost kot istospolno ljubezen (in ne bolezen) ter pravi, da si homoseksualci želijo imeti oziroma imajo spolne stike z ljudmi istega spola. Če homoseksualnost ni bolezen, potem je tudi zdraviti ni potrebno in takšnega mnenja je danes večina strokovnjakov. Prav tako tudi ne moremo sramotiti ljudi, ki ne verjamejo, da počnejo kaj narobe (Sullivan, 2008).

Prvi, ki je predstavil podatke o razširjenosti homoseksualnosti, je bil Kinsey. Po njegovih podatkih, naj bi imelo kar 37 % moških in 13 % žensk vsaj enkrat v življenju homoseksualne odnose. Do takšnih podatkov je prišel, ker je nekoliko nekritično uvrstil v homoseksualno vedenje tudi povsem prehodne istospolne igre otrok in pubertetnikov. Kasneje nobena študija ni pokazala tolikšne pogostosti homoseksualnosti (Požarnik, 1984).

Homoseksualnost kot »človeška lastnost« je danes še vedno povezana s skrivanjem, sramom, nezaželenostjo, prepovedjo, kaznivim dejanjem in podobno. V Sloveniji pa se od šestdesetih let naprej homoseksualna dejanja med polnoletnima osebama ne kaznujejo več (Kuhar, 2003).

2.2 »VZROKI« HOMOSEKSUALNOSTI

Skozi zgodovino človeštva so se pojavljale različne razlage o »vzrokih« homoseksualnosti. Prva se je raziskovanju psiholoških vzrokov homoseksualnosti posvetila psihoanaliza. Sledile pa so številne raziskave, ki so na eni strani sledile biološkemu, psihiatričnemu in genetskemu modelu, na drugi strani pa so se razvijale sociološke teorije, ki so prevzele medicinsko terminologijo, ki je homoseksualnost obravnavala kot osebnostno motnjo, le da so te vzroke iskale v okolju (Kuhar, 2001).

2.2.1 Biološke oziroma genetske razlage

O domnevnih fizioloških vzrokih homoseksualnosti je v 18. stoletju pisal zdravnik Müller. Opisal je značilne zunanje znake, po čemer naj bi prepoznali homoseksualca: pordele oči, slabotnost, zanemarjen osebni videz in napadi depresije. Zapisal je celo, da naj bi bila glava homoseksualca apatično povešena. Po njegovem mnenju je bila masturbacija vzrok homoseksualnosti, kasneje pa naj bi se s to mislijo strinjal tudi R. von Krafft-Ebing (Müller, 1796; Mosse, 2005). V tistem času so zdravniki masturbiranje in homoseksualnost označili kot posledico slabih misli in slabih živcev (Mosse, 2005).

Vzroki homoseksualnega vedenja, kot navaja Požarnik (1984), naj bi bili predvsem nezanesljive biološke in psihološke razlage. Krafft-Ebing (1886; Požarnik, 1984) je bil prepričan, da je homoseksualnost posledica okvare osrednjega živčevja. Leta 1952 je Kallmann preučeval enojajčne dvojčke in ugotovil, da kadar je eden o njiju homoseksualec, je najverjetneje homoseksualno naravnan tudi drugi, pri dvojajčnih dvojčkih pa te zveze skoraj ni. Avtor je na podlagi tega sklepal, da na nastanek homoseksualnosti vpliva dednost. V drugih študijah so znanstveniki proučevali vpliv hormonov. Neka študija naj bi odkrila, da ima vsaj četrtnina homoseksualnih moških manj testosterona. Te in podobne ugotovitve, na primer, da so homoseksualni moški manj poraščeni, ožjih bokov, da imajo manjši in ožji ud, so doživele odločno kritiko. Tako je Pare (1956; Požarnik, 1984) pregledal petdeset homoseksualcev in jih primerjal s kontrolno skupno heteroseksualnih ljudi, pri čemer ni našel prav nobenih razlik v kromosomski strukturi. Podobno tudi drugi raziskovalci niso našli prav nobenih dokazov za dednostno, kromosomsko, hormonalno, morfološko, biokemično in nevrološko osnovo homoseksualnosti. Po obsežnem pregledu literature in po lastnih raziskavah je Lester (1975; Požarnik, 1984) zavrnil dotedanje biološke razlage homoseksualnosti in jih označil za plod resnih metodoloških napak in predsodkov.

Z razcvetom znanja o genetiki in dedovanju je v zadnjem času veliko prizadevanj usmerjenih v odkrivanje morebitnega gena homoseksualnosti. V prilogi Dela (Kuhar, 2003, 54) je bil objavljen članek o odkritju homoseksualnega gena. Znanstveniki naj bi prvič identificirali trden dokaz za genetsko osnovo homoseksualnosti. "Takojšna posledica te novice je, da je

homoseksualnost samo defektnost ali bolezen, kakor so jo do nedavnega tudi dejansko klasificirale ustanove, kakršna je Svetovna zdravstvena organizacija. Naslednja posledica bi lahko bila, da bodo staršem na voljo testi, tako da bodo splavili zarodke s homoseksualnim genom tako, kot zdaj tiste z genom cistične fibroze.”

Genske razlage seksualnosti so tako vabljive zato, ker nas oskrbijo z gotovostjo in nesprenemljivo identiteto, okrog katere je nato zgrajena podporna skupnost. Prav zato se počutimo ogrožene pri vsakem socialnokonstruktivističnem razumevanju seksualne identitete in seksualnosti, saj tovrstne razlage zamajajo našo trdno identiteto, spolno orientacijo pa opisujejo kot naučeno prakso, ne pa kot biološko dano usodo. Biološki model tako “ohranja stabilnost v seksualnem življenju: postavlja jo v ahistorični kontekst, razvozla nekatere tenzije in negotovosti spolne želje in utrjuje družbenospolni sistem; moški si ne želijo drugih moških, ženske si ne želijo drugih žensk, razen če niso rojeni taki – v tem primeru jim je oproščeno” (ibid., 1997; Kuhar, 2003, 61).

2.2.2 Sociološke in psihološke razlage

Kot primer psihološke razlage homoseksualnosti je Požarnik (1984) izpostavil psihoanalitično razlago moške homoseksualnosti. Moški naj bi boleli za tako imenovanim kastracijskim kompleksom, sicer naj bi se dobro počutili v družbi žensk, vendar jim je odvrtna misel na spolne stike z njimi (moti jih torej različnost zgradbe spolovila). Ker se bojijo za svoj spolni ud, ne prenesejo bitja brez njega bodisi zato, ker to v njihovi podzavesti sproži otroški strah, da ga tudi oni izgubijo, bodisi, ker vidijo v ženskem spolovilu orodje za kastracijo. Po psihoanalizi je vzrok te bojzani v napačni vzgoji. Geje¹ povezujejo s pretirano navezanostjo na mater, lezbijke pa naj bi bile v otroštvu bolešno navezane na očeta. Nekateri se tako poenotijo z materjo in se potem obnašajo tako, kakor si želijo, da bi se mati obnašala do njih, spet drugi si želijo uživati na isti način kakor mati, torej z moškim, ali pa vidijo v vsaki ženski mater in se žensk zaradi občutkov

¹ V diplomski nalogi bom uporabljala izraz gej (angl. gay) za moško istospolno usmerjeno populacijo, za istospolno usmerjene ženske pa bom uporabljala izraz lezbijke. Izraz homoseksualci in homoseksualnost pa bom uporabljala tako za istospolno usmerjene moške kot ženske.

krivde izogibajo. Dečki, ki odraščajo brez matere, se lahko poenotijo z očetom in ostanejo vse življenje čustveno navezani na moške, prestrogi oče pa lahko sproži tako imenovano »identifikacijo z agresorjem« (Požarnik, 1984).

Freud (Mosse, 2005) ni bil pripravljen legitimirati homoseksualnosti. Po njegovem mnenju je svobodna izbira moških in ženskih objektov možna le v otroštvu ali v primitivnih družbenih razmerah in v zgodnjih zgodovinskih obdobjih. Ko človek odraste, tak odnos postane regresiven. Šele zrel človek lahko omeji in določi svojo seksualnost, ki pa je seveda heteroseksualna. Freud je priznaval prirojeno homoseksualnost in je oporekal kazensko-pravnemu pregonu homoseksualcev. Ni pa se strinjal s trditvijo Magnusa Hirschfelda, da obstaja tretji spol, ki bi moral imeti enake pravice kot druga dva spola,² niti ne s Krafft-Ebingovo trditvijo o konstrukciji ženske duše v moškem telesu. Po njegovem mnenju so homoseksualci povsem normalni ljudje, ki ne izstopajo ne po videzu in ne po obnašanju (Mosse, 2005).

V sedemdesetih letih so prostovoljno izbiro (pridobljenost) homoseksualnega nagnjenja označili kot perverzijo, ki je dopuščala možnost izbire, taka izbira pa je bila napačna. Prirojenost pa so povezali z usodo, saj je označevala določeno fatalnost in gotovost njihove identitete. Homoseksualnost je sprejemljiva le v primeru, če je prirojena. Vzrokov o izvoru homoseksualnosti je bilo veliko, med njimi tudi ta, da je homoseksualnost lahko znamenje izumiranja človeške vrste (Kuhar, 2003).

Veliko raziskav je v preteklosti nastalo na podlagi teoretičnih izhodišč o osebnosti staršev homoseksualcev, o družinskih razmerah, v katerih odraščajo in o njihovem vedenju v otroštvu. Te študije so pokazale, da imajo moški homoseksualci zvečine pasivne, sovražne očete ali alkoholike, ki kažejo do otrok le malo spoštovanja in hote ali nehote zavirajo njihov osebni razvoj ter oblastne, pretirano skrbniške matere. Te študije tudi kažejo, da so moški homoseksualci zaradi vzgoje že od otroških let po značaju in po zanimanju drugačni od vrstnikov (bolj plašni, dalj časa se igrajo s punčkami, so bolj pasivni ...). Prav tako naj bi bili otroci lezbičnih mater in otroci, ki odraščajo v razvezanih družinah brez očeta ali v družinah, kjer vlada med brati in

² Hirschfeld je homoseksualnost obravnaval kot vmesni stadij med ženskim in moškim spolom (Mosse, 2005).

sestrami huda tekmovalnost, bolj pogosto homoseksualno naravnani. Kljub skrbnim raziskavam, ki so jih opravili, niso mogli vedno odkriti v osebnosti staršev ali v vzgoji nobenih posebnosti in značilnosti (Požarnik, 1984).

Danes je težko govoriti o izvori homoseksualnosti, Sullivan (2008) pa navaja, da so verjetno mešanica nekaterih dednih dejavnikov in zelo zgodnjih obdobij razvoja otroka pred petim ali šestim letom starosti. Opirajoč se na lastne izkušnje, Sullivan (2008) pravi, da homoseksualnost ni izbira, temveč usmeritev. Dodaja še, da je le peščica gejev in lezbijk, ki lahko glede vprašanja o spolni usmeritvi izbirajo ter da ti predstavljajo izjemo in ne pravilo. Če bi homoseksualci imeli možnost izbire, bi večina od njih verjetno raje videla, da bi bila njihova homoseksualnost stvar odločitve. "To dejstvo se mi zdi dovolj dober dokaz za to, da temu ni tako. Moški, ki so veliko let srečno poročeni, se končno zlomijo in priznajo resnico o sebi; posamezniki, ki so odločeni, da bodo premagali homoseksualnost v sebi, končajo poraženi in obupani" (Sullivan, 2008, 20).

2.3 MITI IN STEREOTIPI O HOMOSEKSUALNOSTI

V zgodovini zahodne civilizacije so se do homoseksualnosti izoblikovala odklonilna stališča, stereotipi in predsodki. Vzroki za družbeno podpiranje in vzdrževanje takšnih stališč so mnogovrstni in kompleksni. Ta stališča so vtkana v institucije družbenega nadzora (političnega, ekonomskega, religioznega, medicinskega ...), ki so v zgodovini podpirale patriarhalno družbeno strukturo. Ta zavrača homoseksualni način življenja in določa kontekst, v katerem se sme izražati človeška spolnost. Odkloni do heteroseksualnega načina življenja so naleteli na sankcije v mnogih oblikah: nestrpnost, zavračanje, diskriminacija in druge oblike represije. Te pa so bile v srednjem veku še v posebno ekstremnih oblikah, ko so tako moške kot ženske zaradi njihove spolne usmeritve kaznovali na najokrutnejše načine (Tratnik in Segan, 1995).

Dejstvo je, da je homoseksualnost stara toliko kot človeštvo. Vse do današnjih dni pa jo zvesto spremljajo stereotipi, predsodki in miti. Nepoznavanje življenja homoseksualcev najverjetneje pripomore k raznovrstnim stereotipom in predsodkom, ki se tičejo homoseksualnosti. Stereotipi o homoseksualnosti so neke vrste preostanek nekdanj uveljavljenih, že zastarelih, ovrženih

znanstvenih teorij, ki so ponavadi deležne določene mere popačenja. Ti stereotipi se pozneje transformirajo v mite (Zornik in Mirović, 1993).

Homoseksualnost je še vedno opredeljena kot nenaravna, amoralna, grešna. Nekateri so celo prepričani, da homoseksualci nadlegujejo otroke in jih spolno zlorablajo ter da geji in lezbijke ne morejo biti dobri starši, ker uvajajo otroke v svoj način življenja. Svojo spolno usmerjenost naj bi prenesli na otroke in tako naj bi tudi njihovi otroci postali homoseksualci (Zornik in Mirović, 1993). Predstavniki Ameriškega združenja psihiatrov (American Psychiatric Association) so ovrgli mnoge razlage o vzrokih za homoseksualnost in jih označili kot mite (Tratnik in Segan, 1995). Po Stormsu (1986; Tratnik in Segan, 1995) so najbolj razširjeni miti o vzrokih homoseksualnosti:

- ◆ težave, ki jih imajo otroci v odnosu s svojimi starši. Mati je v tem primeru dominantna, oče pa hladen in odtujen, lahko tudi sovražen. Nedavne študije o odnosu med homoseksualci in njihovimi starši niso našle nobenega dejavnika, ki bi pojasnjeval razvoj homoseksualnosti. Tako kot heteroseksualci imajo namreč tudi homoseksualci bodisi dobre bodisi slabe odnose s starši. Iz tega je razvidno, da bistveni vzorec odnosov med otroki in starši, ki bi napovedoval poznejšo spolno usmerjenost otroka, ne obstaja.

- ◆ strah ali sovraštvo do predstavnikov drugega spola. Ta mit pravi, da ljudje postanejo homoseksualni, ker se ne ujemajo s pripadniki drugega spola ali pa jih preprosto ne marajo. Raziskavam te teorije ni uspelo potrditi. Ugotovili so, da ima mnogo homoseksualcev prijatelje med pripadniki nasprotnega spola. Ta razlaga je sploh napačno postavljena, ker izhaja zgolj iz zanikanja v življenju posameznika, zanima jo le, zakaj nekdo ni heteroseksualen, pri tem pa pozablja, da je vsaka spolna privlačnost zasnovana na pozitivnih motivih.

- ◆ pri ženskah v njihovi poudarjeni moškosti (možače lezbijke), pri moških pa je vzrok homoseksualnosti v njihovi poudarjeni ženskosti (pomehkuženi geji). Tudi v tem primeru je raziskava ovrgla to razlago oziroma stereotip. Stopnja moškosti ali ženstvenosti namreč variira tako med heteroseksualnimi kot tudi med homoseksualnimi ženskami in moškimi. Vendar pa je to zelo razširjen stereotip in je vzrok temu, da se ženstvene geje in možate lezbijke pogosto prikazuje v javnih občilih in tako vpliva na javno mnenje. Ravno zato večina ljudi verjame, da je to tista prava podoba homoseksualnih ljudi, čeprav so rezultati raziskave potrdili ravno nasprotno.

♦ porušeno kemično ravnotežje hormonov. Ta mit je biološka verzija prejšnje teorije oz. mita. Raziskave niso ugotovile nobenih bistvenih bioloških ali kemičnih razlik med homoseksualci in heteroseksualci, ki bi lahko vplivale na razvoj spolne orientacije.

Moški homoseksualci naj bi bili mehki, pasivni, čustveni, neuravnovešeni, tihi in nemoralni ljudje. Drži se jih oznaka, da naj bi se oblačili in obnašali »po žensko«, njihova telesna zgradba naj bi bila bolj podobna ženski. Za vse te opise ni nobenih dokazov. Dejstvo je, da se geji prav v ničemer, ne po značaju, interesih, vedenju ali po telesni zgradbi ne razlikujejo od heteroseksualnih moških (Požarnik, 1984). Psihiater Lokar (Kuhar, 2003, 49) pravi, da “najmanj 80 odstotkov homoseksualnih moških ne kaže navzven nikakršnih znakov, po katerih bi lahko homoseksualce prepoznali že na prvi pogled.” Velika večina gejev ima sebe za čustvene, sodobne, ustrežljive, prijetne, prikupne, pametne, zanimive, širokogrudne, delavne, uspešne, duševno zdrave moške in se ne razlikujejo prav nič od heteroseksualnih moških. Tudi trditve, da so homoseksualci hudi nevrotiki, so neresnične. Velika večina drugih avtorjev ni našla med homoseksualci več nevrotikov kakor med heteroseksualno usmerjenimi ljudmi. Tako za geje kot za lezbijke je značilno, da se ne razlikujejo kako drugače od heteroseksualno usmerjenih ljudi (Požarnik, 1984).

Obstajajo še številne različice podobnih stereotipov. Poznajo jih tako heteroseksualno kot homoseksualno usmerjene osebe. Tudi heteroseksualne osebe, ki zatrjujejo, da so do homoseksualcev tolerantne, pod vplivom določenih okoliščin nenamerno in spontano reagirajo kot homofobi (Zornik in Mirović, 1993).

Tudi reakcije gejev izražajo vplivnost stereotipov na njihov način obnašanja in razmišljanja. Imitiranje stereotipnega obnašanja (predvsem gre tu za kretnje in način govorjenja) včasih akter nezavedno prevzame ter s tem reproducira določene mite in stereotipe. Na drugi strani pa so tisti geji, ki, da jih ne bi prepoznali kot geje, prevzemajo stereotipne značilnosti »pravih« moških oz. mačističen način oblačenja in obnašanja (Zornik in Mirović, 1993).

Teorij, kako pride do homoseksualnih nagnjenj, je najbrž toliko, kolikor je ljudi, ki se s to temo ukvarjajo, vendar pa je očitno, da nobena izmed njih ne daje povsem zadovoljive razlage. Tako

imamo na eni strani strokovnjake, ki iščejo vzroke za homoseksualnost v okolju, drugi pa se oklepajo teorije, da je homoseksualnost dedna.

Nepoznavanje razvoja heteroseksualne usmerjenosti je, kot mnogi trdijo, vzrok za nepoznavanje homoseksualnosti. Večina raziskav je o spolni usmerjenosti odkrila le tiste dejavnike, ki niso vzrok za homoseksualnost. S. Tratnik in S. N. Segan (1995) predlagata raziskovalcem, če želijo napredovati v razumevanju homoseksualnosti, da si postavijo širše vprašanje, tj. kako posameznik razvije spolno nagnjenje do katerekoli osebe ne glede na spol.

2.4 ODNOS SLOVENCEV DO HOMOSEKSUALNOSTI IN HOMOSEKSUALCEV

Do devetdesetih let Slovenci mnenja o homoseksualnosti nismo javno izražali. Šele v začetku devetdesetih let so bile v Sloveniji izvedene raziskave javnega mnenja, ki so merile odnos državljanov in državljanek Republike Slovenije do homoseksualnosti (Kuhar, 2003). V raziskavah slovenskega javnega mnenja so odnos do homoseksualcev merili z lestvico socialne distance (Koga ne želite imeti za soseda?) in s spraševanjem po mnenju o spolnih odnosih med dvema odraslima osebama istega spola. Tabele prikazujejo združene rezultate, povzete iz raziskav slovenskega javnega mnenja (Kuhar, 2003).

TABELA 1: **Združeni rezultati mnenj o spolnih odnosih med dvema odraslima osebama istega spola** (Kuhar, 2003, 89)

Kaj menite o spolnih odnosih med dvema odraslima osebama istega spola? (v odstotkih)

ODGOVORI / LETO	1991	1993	1998
To je vedno slabo	45,7	51,4	39,2
To je skoraj vedno slabo	11,5	9,5	10,8
To je včasih slabo	8,9	6,8	13,1
To ni nikoli slabo	9,2	5,9	14,2
Ne vem, brez odgovora	24,7	26,4	22,7

TABELA 2: Združeni rezultati merjenja socialne distance do homoseksualcev
(Kuhar, 2003, 89)

Ne želim imeti homoseksualca za soseda ... (v odstotkih)

1992	1993	1994	1995	1998	1999	2000
42,5	61,6	56,2	61,2	60,3	44,3	55,1

“Na podlagi razpoložljivih rezultatov lahko sklepamo, da je za več kot polovico državljanov in državljanek Slovenije homoseksualnost nekaj povsem nesprejemljivega. Homoseksualnost je toliko bolj nesprejemljiva, kolikor bolj se vprašani počuti vpletenega: sosedski odnosi, varovanje otroka ...” (Kuhar, 2003, 90). Odsotnost socialnih stikov je podlaga za oblikovanje predsodkov in stereotipov, iz katerih se oblikuje homofobija. Ta pa je prisotna tudi pri svetovalnih, socialnih službah oziroma službah duševnega zdravja, ki pa so še vedno mnenja, da je homoseksualnost motnja (Švab in Urek, 2006; Rener, idr., 2006). “O delu slovenske družbe tako lahko rečemo, da je zanj značilna nekakšna hipokritska toleranca; strpnost kot vrednota, s katero se je treba ponašati, zdrži le toliko časa, kolikor homoseksualnost ostane skrita in nevidna ali pa dokler vprašani nimajo nobenega opravka, sosedskih odnosov ali česa podobnega z geji in lezbijkami. Zdi pa se, da je odnos medijev do homoseksualnosti veliko bolj naklonjen, kot pa kažejo rezultati javnega mnenja” (Kuhar, 2003, 90–91).

3 ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI V SLOVENIJI IN SVETU

Istospolna partnerstva niso monolitna družbena kategorija, so izrazito heterogena socialna skupina z raznolikimi načini in stili življenja. A. Švab (2006; Rener, idr., 2006, 151) pravi, da “medtem ko nekateri pari živijo ustaljeno partnersko življenje z razširjeno mrežo prijateljskih in družinskih odnosov, drugi, morda predvsem mladi, partnerska razmerja razumejo na bolj poznomoderen oziroma netradicionalen, odprt način, v katerem ne veljajo več tradicionalna pravila (zvestoba, nastopanje v javnosti kot par ipd.)”

V Sloveniji je po veljavnem Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR) “zakonska zveza urejena življenjska skupnost moža in žene,” torej izključno med partnerjema

nasprotnega spola, in sicer ima družbeni pomen v zasnovanju družine (Greif, 2001). Po 2. členu istega zakona je družina definirana kot "življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo." Pri tem velja (po 5. členu), da so "pravice in dolžnosti staršev in sorodnikov do otrok enake, ne glede na to, ali so otroci rojeni v zakonski zvezi ali izven nje" (Hočevar, 2009). V Sloveniji istospolni pari nimajo pravice do sklenitve zakonske zveze, prav tako jim ZZZDR ne priznava zunajzakonske skupnosti, četudi partnerja dalj časa živita skupaj. Tudi ko istospolna partnerja svojo skupnost registrirata in imata otroka, za katerega oba trajno skrbita (ter tako skupaj sestavljajo družino), ne moreta pridobiti pravic in dolžnosti, ki jih ima heteroseksualna družina. Te pravice in dolžnosti do otroka, ki jih ima družina kot skupnost, ki uživa posebno varstvo, lahko pridobi le otrokov roditelj (biološki oziroma socialni, če je otrok posvojen), vendar sta z otrokom formalno obravnavana kot enostarševska družina. Gejem in lezbijkam v dvostarševski družini po trenutni veljavni zakonodaji ni priznana pravica do »posebnega varstva« zgolj zaradi spolne usmerjenosti obeh staršev³ (Hočevar, 2009).

Vprašanje priznavanja homoseksualnih zakonskih zvez je danes poglavitno vprašanje celo v državah, ki so prišle najdlje po poti polne enakopravnosti homoseksualcev (Primorac, 2002). Kanduč (2003) navaja, da homoseksualnim parom ne priznavajo enakih pravic, kot jih uživajo heteroseksualni pari, ravno zato, ker se šteje, da so homoseksualne zveze manjvredne, premalo dostojne (celo nenormalne, če že niso več patološke), zakonska zveza pa se šteje kot sveto ozemlje, v katerem je namen vzgoja otrok, ki smejo odraščati zgolj v družbi heteroseksualnih partnerjev ali staršev. Ob vsem tem pa se sprašuje, koga ali kaj naj bi ogrožale homoseksualne poroke.

Primorac (2002, 160–161) na to vprašanje podaja nekaj argumentov, ki jih navajajo podporniki heteroseksualne zakonske zveze:

- »zakonska zveza« pomeni določeno razmerje med moškim in žensko,
- »homoseksualna zakonska zveza« je po definiciji nemogoča, v zgodovini je bila zakonska zveza ves čas heteroseksualna, zato naj tudi ostane, medtem ko homoseksualna zakonska zveza ni znana,
- interes države za prokreiranje,

³ Dvostarševsko družino gejev in lezbijk, ki je enakopravna drugim oblikam družin, pa priznavajo zakonodaje nekaterih evropskih držav: Španija, Švedska, Norveška, Belgija, Nizozemska, Nemčija, Finska in Danska (Hočevar, 2009).

- blaginja otrok,
- grožnja, ki jo homoseksualna zveza predstavlja za heteroseksualno zakonsko zvezo.

Primorac (2002, 164) navaja, da nobeden od teh argumentov ni prepričljiv in da bi bilo potrebno institucijo spremeniti: "Homoseksualce bi bilo potrebno sprejeti na isti podlagi. Dokler jih ne, bo država zapletena v arbitrarno in krivično diskriminiranje, ki priča o nepremišljenem konzervatizmu, predsodku ali obojem."

Istospolni pari so diskriminirani s strani države in širše družbe, ker istospolna partnerstva v Sloveniji niso zakonsko urejena, posledično pa so diskriminirani tudi otroci, ki živijo v teh skupnostih (Greif, 2001).

3.1 DELITEV DELA IN VLOG V ISTOSPOLNIH PARTNERSKIH SKUPNOSTIH

Družbene spremembe pozne modernosti se na ravni osebnega vsakdanjega življenja kažejo v generičnem prestrukturiranju zasebnosti in v preobrazbi intimnosti (Giddens, 2000). Preobrazba intimnosti pomeni, da je vsem partnerskim razmerjem skupno to, da jih poganja iskanje zadovoljivega razmerja za osebno potrditev (Švab, 2006; Rener, idr., 2006). Za procese preobrazbe intimnosti pa je značilen trend k vzpostavljanju t. i. »čistega razmerja« (Švab, 2005).

Giddens (Švab, 2005) navaja istospolne partnerske zveze kot primer »čistega razmerja«, saj niso vnaprej opredeljene s spolno delitvijo dela in vlog, kot to velja za heteroseksualne partnerske zveze. »Čisto razmerje« se "nanaša na razmere, v katerih posamezniki vstopajo v družbene odnose zavoljo samih sebe oziroma zavoljo tega, kar lahko iz takšnega odnosa pridobijo. »Čisto razmerje« obstaja le toliko, kolikor prinaša zadovoljstvo obema partnerjema" (Giddens, 2000, 58). Kot piše A. Švab (2005), pa se zdi, da ravno istospolna partnerstva, ki naj bi bila dokaz transformacije partnerstva k »čistemu razmerju«, te spremembe hkrati v mnogih segmentih tudi zanikajo. Zdi se, da so istospolna partnerstva bolj egalitarna, podporna, reflektivna, kar potrjujejo tudi slovenske raziskave (Švab in Kuhar, 2004; Švab, 2005). Kaže, da si geji in lezbijke s svojimi partnerji oziroma partnerkami delijo delo znotraj partnerske zveze bolj egalitarno, hkrati pa ni

opaziti, da bi se delo strukturiralo po tradicionalni spolno specifični delitvi dela, ki velja za heteroseksualne pare. Delitev dela je enakopravnejša, saj ni vnaprejšnje determiniranosti družinskega dela z družbeno predpisanimi vzorci spolnih vlog. Vendar je tudi tu nekaj pomislekov. Istospolne partnerske zveze delujejo na enak način kot heteroseksualne, vendar pa ne posnemajo heteroseksualnih vzorcev. Kar pa ne pomeni, da so istospolna partnerska razmerja manj zahtevna, ravno obratno – dolžnosti, obveznosti in zavezanost so še vedno nujno potrebne, so pa stvar svobodne in zavestne odločitve (Švab, 2005).

Za raznospolne pare, kot so pokazale raziskave, ne velja, da si delo delijo enakomerno. Slovenska raziskava o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk pa je pokazala ravno to, da si pri večini opravil več kot polovica anketiranih deli delo enakomerno. Partnerja oziroma partnerki si delita delo glede na osebne preference in afinitete do določenih opravil (nekdo raje pospravlja, drugi raje kuha ipd.) ali pa je delitev dela arbitrarna in utemeljena z vsakdanjim urnikom partnerjev (delo opravi oseba, ki ima čas). Pri homoseksualnih parih je težnja k bolj enakopravni delitvi dela v gospodinjstvu, saj ta ni ujeta v patriarhalno matrico tipičnih ženskih in tipičnih moških opravil. Delo si v gospodinjstvu delijo glede na dogovor, glede na časovne in druge oziroma drugačne zmožnosti. V tem smislu ne moremo govoriti o apriornih fiksnih vlogah v partnerskih zvezah (Švab, 2005).

Težko je primerjati istospolne partnerske skupnosti z raznospolnimi partnerskimi zvezami. Kot omenja A. Švab (2005, 141), “nimamo empiričnih podatkov za raznospolne partnerske zveze, ki bi pokazale, v kakšni intenziteti se pomikajo k modelu »čistega razmerja«” in še dodaja, da “trend k »čistim razmerjem« obstaja na način, da (vsaj v nekaterih aspektih) velja za vsa partnerska razmerja in se razlike med raznospolnimi in istospolnimi partnerskimi razmerji pravzaprav brišejo. Vsa partnerska razmerja ne glede na spolno usmerjenost so na primer danes reflektivna, terjajo delo na odnosu itn.” Zelo bistvena razlika med raznospolnimi in istospolnimi partnerskimi razmerji pa se kaže v njihovi umestitvi v družbo. Današnja poznomoderna družba je še vedno heteronormativna družba, kar pomeni, da raznospolna partnerska razmerja pozicionira povsem drugače od istospolnih. Pravni status istospolnih partnerskih zvez ni izenačen s statusom raznospolnih partnerskih zvez, to pa bistveno vpliva na vsakdanje življenje gejev in lezbijk (Švab, 2005).

3.2 PRITISKI HETERONORMATIVNE DRUŽBE NA HOMOSEKSUALCE

V današnjem času se še vedno srečujemo z nenehno stigmo neheteroseksualnih partnerskih in družinskih oblik. Poznomoderne družbe so še vedno izrazito heteronormativne (Švab, 2006; Rener, idr., 2006). “Kljub vsem spremembam, ki so se zgodile, so različne oblike stigme še vedno potencialno izkustvo lezbijk in gejev, ne glede na to, kako »zgledno« je njihovo partnersko razmerje” (Švab, 2006; Rener, idr., 2006, 128). Podatki kažejo visoko stopnjo nasilja nad geji in lezbijkami zaradi njihove spolne usmerjenosti. A. Švab (2006; Rener, idr., 2006) navaja podatke iz omenjene raziskave, v kateri je več kot polovica gejev in lezbijk že doživela psihično ali fizično nasilje zaradi spolne usmerjenosti in to predvsem na javnem mestu (Švab, 2006; Rener, idr., 2006). Geji in lezbijke kot posamezniki ali v partnerski zvezi doživljajo različne načine pritiska s strani heteronormativne družbe (A. Švab, 2006; Rener, idr., 2006). Pritiski na istospolna partnerstva, ki jih navaja A. Švab (2006; Rener, idr., 2006, 128–132), pa se kažejo na različne načine:

- kasnejši vstop v prvo partnersko zvezo (v povprečju pri 20. letih in pol),
- strah pred stigmatizacijo in proces oblikovanja homoseksualne identitete,
- skrivanje zveze ali spolne identitete enega od partnerjev,
- strah pred razkritjem partnerske zveze širšemu družbenemu okolju,
- vprašanje pravic istospolnih partnerstev, ki izvirajo iz statusa partnerstva.

3.3 SKLENITEV ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI

Za sklenitev istospolne partnerske skupnosti izstopajo predvsem socialno-pravni razlogi, ki izpostavljajo pomen socialne varnosti, možnost kandidiranja za neprofitna stanovanja, ureditev premoženjskih razmerij in podobno. Poleg teh razlogov se geji in lezbijke zavedajo tudi politično simbolne funkcije tovrstne družbene institucije. Prisotna je zavest o drugorazrednem položaju in zahteva po enakih pravicah in dolžnostih, ki pripadajo primerljivim heteroseksualnim parom (Švab, 2005). Geji in lezbijke še dodajajo, da se iz ideoloških in romantičnih razlogov ne bi poročali. Eden od trendov v procesu transformacije intimnosti, ki je značilen za vsa partnerska razmerja, je upadanje romantičnih aspektov ljubezni in intimnosti (Giddens, 2000).

Geji in lezbijke se v Sloveniji v glavnem ne strinjajo s trditvijo, da pomeni poroka ukalupljenje v heteroseksualen način življenja (Švab in Kuhar, 2004; Švab, 2005), kar je povezano z močno prisotno zavestjo po nujnosti pravne ureditve pravic gejev in lezbijk na področju partnerstva. V tujini pa so mnenja o prednostih pravne ureditve istospolnih partnerstev oziroma porok deljena, mnogi menijo, da pomenijo take pravne ureditve prilagajanje heteroseksualnem partnerskim vzorcem (Švab, 2005).

Preden je bil sprejet Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, je bila izvedena raziskava, s katero je bilo ugotovljeno, da bi svojo partnersko zvezo registriralo 61,3 odstotka vprašanih. Vzorec zajema veliko mladih, s čimer bi lahko pojasnili 21-odstotni delež neodločenih (Švab, 2005).

3.3.1 Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti

Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti je Državni zbor RS sprejel 22. junija 2005. Prvotni predlog zakona (Zakon o partnerski skupnosti), ki so ga pripravili Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter nevladne organizacije, je bil leta 2004 zavržen z argumentom, da je preveč podoben Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Prvotni predlog je vključeval večino pravic in dolžnosti, ki sicer veljajo pri sklenitvi zakonske zveze (z izjemo pravice do skupne posvojitve otrok). Tako je Slovenija junija 2005 dobila zakon, s katerim ostajajo pari v istospolni partnerski zvezi brez pravic na področju socialnega, zdravstvenega, pokojninskega in ostalih zavarovanj (po partnerju), pravic pa ne bodo imeli tudi na vseh ostalih področjih, vezanih na pravice svojcev v različnih pravnih in ostalih življenjskih okoliščinah (odvzem prostosti, smrt, procesne pravice svojcev ...). Zakon v mnogih segmentih partnerja zavezuje z vzajemnimi dolžnostmi (npr. obveznost preživljanja partnerja, dolžnost nege v primeru bolezni), ne daje pa jim pravic, ki omogočajo uresničitev teh dolžnosti (uveljavljanje partnerja kot vzdrževanega družinskega člana, pravica do odsotnosti z dela, pravica do nadomestila za nego družinskega člana ...). Zakon pravzaprav selektivno in parcialno podeljuje samo nekatere pravice s področja stanovanjskega varstva (20. člen) ter pravice v primeru bolezni (23. člen). S tem, ko novi zakon našteva dolžnosti in pravice v istospolnem partnerstvu, nekatere

pravice pa zavestno in namenoma izloča, uzakonja diskriminacijo ter delu svojih državljanek in državljanov podeljuje status drugorazrednosti. Zakon uvaja diferencirano obravnavo ter tako ne ustreza temeljnemu kriterijem enakopravnega državljanstva in načela enakih možnosti (Urek, 2005).

Registrirana istospolna partnerska skupnost je z Zakonom o registraciji istospolne partnerske skupnosti urejena skupnost dveh žensk ali dveh moških, ki pred pristojnim organom registrirata svojo skupnost. Z Zakonom o registraciji istospolne partnerske skupnosti so določeni pogoji in postopek za registracijo istospolne partnerske skupnosti, pravne posledice registracije, način prenehanja registrirane skupnosti ter razmerja med partnerjema po prenehanju istospolne partnerske skupnosti. V primerjavi z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je pomembna razlika ta, da postopek registracije istospolne partnerske skupnosti poteka v prostorih upravne enote v času uradnih ur. Partnerja, ki imata namen registrirati istospolno partnersko skupnost, se najmanj 30 dni pred registracijo prijavita pri upravni enoti, pri kateri želita opraviti registracijo ter predložita listine, določene s podzakonskim aktom. Upravna enota preveri izpolnjenost pogojev in v kolikor so pogoji izpolnjeni, partnerja istočasno in osebno pred uradno osebo podata ustno in pisno izjavo, da želita registrirati skupnost. Uradna oseba oba partnerja vpraša, ali se želita registrirati, poleg tega pa ju opozori tudi na pravne posledice registracije. S podpisom izjave partnerjev je skupnost registrirana (ZRIPS, 2005).

Zakon (ZRIPS, 2005) določa naslednje pravice:

- pravica do preživljanja in preživitve,
- pravica do pridobivanja skupnega premoženja in urejanja premoženjskih razmerij v okviru skupnosti,
- pravica do stanovanjskega varstva,
- pravica do dedovanja na deležu skupnega premoženja po umrlem partnerju,⁴
- pravica do pridobivanja informacij o zdravstvenem stanju obolelega partnerja ter do obiskov v zdravstvenih ustanovah.

⁴ Pravica do dedovanja pri istospolni partnerski skupnosti je urejena drugače, kot je v primeru zakonske zveze. Skupno premoženje deduje preživeli partner, kadar umrli par nima otrok. Če pa ima umrli partner otroke, dedujejo preživeli partner in otroci po prvem dednem redu v enakih deležih. Partner lahko deduje le skupno premoženje, ne pa tudi premoženje umrlega (ZRIPS, 2005).

V Sloveniji geji in lezbijke, ki si želijo postati starši, nimajo veliko možnosti, da bi to dejansko tudi postali. Več možnosti, da se jim želja po otroku uresniči, je, da poskusijo srečo v tujini, predvsem v državah, kjer so istospolne družine zakonsko priznane.

V Evropi obstaja vrsta pravnih regulacij istospolnih partnerskih zvez. Poroka med istospolnimi partnerji, kjer so vse pravice in dolžnosti izenačene s heteroseksualnimi pari, je mogoča na Nizozemskem, v Belgiji in Španiji. V teh treh državah istospolni partnerji lahko skupaj posvojijo otroke, omogočajo pa tudi posvojitev drugemu partnerju (v primerih, ko je prvi partner biološki roditelj, drugi partner pa tega otroka posvoji). Takšna posvojitev je možna tudi v Veliki Britaniji in na Švedskem. Drugi partner lahko posvoji otroka tudi na Islandiji, v Nemčiji in na Danskem. Registrirano partnerstvo (določene pravice in dolžnosti so priznane z registracijo partnerstva, a te pravice niso enake pravicam, ki pripadajo poročenim heteroseksualnim parom) omogočajo Norveška, Švedska, Danska, Islandija, Francija, Nemčija, Finska, Švica, Luksemburg, Slovenija, Velika Britanija, Češka in Madžarska. Neregistrirano partnerstvo, ki omogoča istospolnim partnerjem, da so jim po šele določenem času skupnega bivanja priznane določene pravice, pa urejajo v Avstriji, na Hrvaškem in Portugalskem (Kuhar, 2008).

4 SODOBNO STARŠEVSTVO IN ISTOSPOLNO STARŠEVSTVO

Tisto bistveno, kar bo človeku in njegovemu razvoju vedno potrebno, je starševstvo. Starša predstavljata poseben sistem dveh odraslih oseb, ki mu cilj predstavlja skrb za potomstvo, vzgojo in nego otrok. Na otroka vplivata starša kot celota, torej kot skupnost in tudi vse tisto, kar se v tej skupnosti dogaja. Kot navaja Brajša (1987), predstavlja starševstvo v najširšem pomenu besede pomoč odraslega, da se otrok lahko razvije v odraslo in zrelo osebo.

Brajša (1987, 145–146) navaja pet osnovnih funkcij in ciljev, ki so pomembni za sodobno starševstvo:

- Vključevanje otroka v širšo človeško skupnost (otroke je potrebno usposobiti, da zapustijo starše in družino, da bi našli sebe, razvili lastno družino in ustvarili lastne partnerske odnose).
- Uspešno vključevanje otroka v medsebojno krožnost ožje (družina) in širše (družba) skupnosti

(otrok si mora pridobiti osnovno zaupanje v ljudi, treba ga je vzgojiti ob sebi in za druge).

- Usposobiti otroka za kvalitetne medsebojne odnose (družina je prvi sistem odnosov, s katerimi se otrok sreča in ga uči prvih korakov v razvijanju odnosov z drugimi).
- Otroka naučiti kvalitetne medsebojne komunikacije.
- Otroka naučiti medsebojnega prilagajanja (otrok se mora naučiti prilagajati drugim, to pa se lahko nauči v intimnem ožjem krogu tistih, ki se ljubijo in spoštujejo, to pa je v družini).

Pred nekaj desetletji je bil prevzem starševske vloge (ženske in moške) zelo preprost: ljubezen, zakon in otrok. Tako sta bila zakon in starševstvo neposredno povezana med seboj. Že dolgo pa več ne velja dejstvo, da se dva, ki se imata rada, tudi poročita in da si tisti, ki se odločijo za skupno življenjsko pot ali zakonsko zvezo, želijo imeti tudi otroke. Zakon in starševstvo nista več tesno povezana med seboj in zakon ni več edina institucija, v kateri bi se urejalo starševstvo (Ule in Kuhar, 2003).

Danes so se spremenili tudi razlogi oziroma motivi za starševstvo, v ospredju so predvsem emocionalne potrebe staršev, saj otroci staršem nudijo pomemben občutek odgovornosti, pristojnosti in čustvene povezanosti. Poleg čustvene potrebe staršev govorimo tudi o tako imenovani »psihološki koristi«, ki jo otroci prinašajo staršem. Ta se kaže na primer v upanjih, da bodo otroci rešili zakon svojih staršev ali pa da bodo starši preko svojih otrok uresničili vse ambicije, ki jih prej niso dosegli. Vse bolj pa starši povezujejo otroke z željo po osmišljanju življenja in po zavetju. V preteklosti so potrebovali otroke predvsem zaradi ekonomskih razlogov: delovna sila doma in na kmetiji, starostno zavarovanje za starše, dedovanje posesti, imena in podobno. Zaradi gospodarskih sprememb sta se v drugi polovici 20. stoletja začela ločevati ekonomija in starševstvo (Beck in Beck-Gernsheim, 2006). “Ko se je z industrializacijo začela spreminjati družina kot ekonomska enota,” navaja M. Ule (Ule in Kuhar, 2003, 57), “so ekonomske prednosti starševstva postopoma stopale v ozadje, na njihovo mesto pa so stopili stroški. Otrok je v ekonomskem smislu postal finančno breme za družino. Tudi zaradi pritiska potrošniške družbe, ki je v otrocih odkrila nov pomemben trg, finančni stroški za otroke strmo naraščajo. Poleg tega se ljudje danes lahko odločijo za otroke in ker je to zelo odgovorna naloga, je tudi odločitev praviloma zelo tehtna.”

Večina današnjih staršev starševstvo razume kot obliko življenja, v kateri zastopajo lastne interese in ne kot družbeno obvezo. Želja po otroku je egocentrična in povezana s pogoji današnjega časa: starši si želijo, da bi od svojih otrok tudi nekaj imeli (Münz, 1983; Beck in Beck-Gernsheim, 2006).

V sodobni družbi je starševstvo postalo odgovorna naloga, ki pa lahko deluje kot breme in ovira v odločanju za otroka. Pri odločanju za otroke ali proti njim je cel kup vprašanj, s katerimi se soočajo bodoči starši: ali je zveza dovolj trdna, ali sva dovolj čustveno zreli za materinsko oziroma očetovsko vlogo, ali si ga sploh lahko finančno privoščiva ... Potem so tu še materialne zahteve in pa nasveti strokovnjakov z različnih področji, ki sodobne in bodoče starše zasipajo z različnimi zahtevami, kot so: ustrezno stanovanje, primerno okolje za otrokov zdrav razvoj, izbira vrtcev, najboljših šol, dodatne dejavnosti za otroke ... Vzgoja otrok je po mnenju strokovnjakov velika in odgovorna naloga ter kot pravi M. Ule (Ule in Kuhar, 2003, 58) "nikdar nismo tako dobri starši, da ne bi mogli biti še boljši."

Zaradi takšnih in podobnih vprašanj ter dilem obstajajo razlogi, zaradi katerih se ljudje odločijo proti starševstvu oziroma nastaja vse daljši proces odločanja zanj. Odločitev za odložitev starševstva je lahko tudi rezultat pogajanja o odnosih (Ule in Kuhar, 2003). Vse več mladih ljudi se odloči, da bodo odnos najprej preizkusili, preden se bodo zavezali starševstvu. Mladim starševstvo ne pomeni več zaveze, usode, ampak skrbno pretehtano odločitev. Zato lahko danes govorimo o celo preveč odgovornem, zaščitniškem in celo posesivnem starševstvu. Vzgojo otrok danes lahko študiramo, se je učimo in jo učimo, postala je znanost. Starši se bojijo, da bi bili pri vzgoji neuspešni, da bi storili premalo, zato upoštevajo nasvete strokovnjakov, saj lahko neupoštevanje le-teh vodi do nepopravljivih ter škodljivih posledic (Ule in Kuhar, 2003).

Celotna odgovornost je danes enakomerno porazdeljena med oba starša (partnerja) in vsaka napaka, ki jo zagrešita, naj bi po mnenju mnogih pedagogov imela nepopravljive posledice za otrokov razvoj in njegovo kasnejše življenje. "To, kar se nam torej na prvi pogled kaže kot starševska »obsedenost z vzgojo,«" pravi E. Beck-Gernsheim (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 135), "je po svojem bistvu rezultat ciklične logike ljubezni, odgovornosti in negotovosti. Ta dinamika je polna vzponov in padcev."

Sodobni starši imajo le toliko otrok, kot si jih finančno lahko privoščijo (Häussler, 1983; Ule in Kuhar, 2003). Narašča število parov, ki se odločijo za življenje brez otrok. Danes ni nič tragičnega, če se ženska odloči za materinstvo brez moškega (očeta otroka), saj je to njena svobodna izbira, prav tako narašča število očetov, ki ostanejo sami z otroki. »Popolnost« jedrne družine ne predstavlja več ideala, »nepopolna« starševstva pa niso več občutena kot nekaj negativnega, stigmatiziranega ali izhod v sili (Beck in Beck-Gernsheim, 2002; Ule in Kuhar, 2003). Kar v preteklosti ni veljalo, danes toliko bolj drži, in sicer, da je ljubezen mogoča tudi brez zakona in da je zakon lahko brez otrok. Starševstvo in zakon (poroka) sta se sploh razšla, tako da je zakon brez otrok prav tako možen kot starševstvo brez poroke ali materinstvo brez očetovstva in obratno (Ule in Kuhar, 2003). Vsekakor pa tako kot je včasih, tudi danes velja dejstvo, da otroci potrebujejo starše, biološke ali socialne, ki jim nudijo emocionalno in socializacijsko podporo.

V zadnjem času se pri nas veliko razpravlja o tem, ali so istospolno usmerjeni pari lahko primerni starši. Poglavitno vprašanje se vrti ravno okoli tega, kakšne posledice bi utegnili imeti vzgoja otrok v tovrstni družini. Skrb zadeva vprašanje, ali bodo homoseksualni pari vplivali na spolno usmerjenost otroka – bodo njihovi otroci prav tako istospolno usmerjeni. Kljub temu da je to težko dokazati, pa nekatere raziskave kažejo, da tovrstnih vplivov ni.

Na eni strani imamo avtorje, ki trdijo, da vzgoja v tovrstni družini nima nobenih očitnih posledic na otroke, po navedbah teh se otroci v homoseksualnih družinah počutijo dobro in so srečni. Na drugi strani pa imamo kritike, ki odločno nastopajo proti temu, da bi istospolno usmerjeni pari lahko sploh vzgajali otroke, kaj šele, da bi imeli pravico otroke posvojiti.

Nekateri istospolno usmerjeni pari v Sloveniji so že starši, imajo ali bodo imeli otroke, ne glede na to, ali jim bo ta pravica zakonsko dana ali ne. Medtem ko pri nas o tem še razpravljamo, je v nekaterih državah to že zakonsko urejeno. Zagovornica istospolnega starševstva in predstavnica kluba LL T. Greif meni, da je istospolna usmerjenost združljiva z istospolnim starševstvom. Pravi, da ni dokazov, da spolna usmerjenost staršev določa otrokovo in da imajo otroci, ki živijo v istospolni skupnosti, zdravo in srečno otroštvo (Homoseksualnost – delo z besedilom, 2008).

Javnosti dobro znan ter oster nasprotnik homoseksualcev in istospolnega starševstva pa je bil

Janez Rugelj. Trdil je, da je homoseksualnost norost, ki se vedno bolj širi, homoseksualce pa označil za suhe veje, ki ne morejo poskrbeti za reprodukcijo. Pri svojih trditvah je izhajal predvsem iz antropološkega vidika. Menil je namreč, da otrok nujno za identifikacijo in normalen razvoj potrebuje lik očeta in lik matere. Rugelj (Lovrenčič, 2000) pravi: "Tako oče pretrga otrokovo usodno simbolično povezanost z materjo; če sinov erotični odnos do matere ni pretrgan, sin ne dozori kot moški. Moški se lahko v kompetentnega človeka oblikuje le v povezavi z žensko, ne z moškim." Dodal je, da je treba homoseksualcem pomagati, saj so prizadeti zaradi družbenega okolja in se morajo sprijazniti s temeljno omejenostjo. Meni, da so le heteroseksualni pari lahko primerni starši (Homoseksualnost – delo z besedilom, 2008).

4.1 MATERINSTVO

V dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja so v psihoanalizi razvili idejo, da si vsaka normalna ženska želi imeti otroka in da tiste, ki se odpovejo materinski vlogi, s tem zavračajo svojo ženskost. Razvojni psihologi so v šestdesetih letih prejšnjega stoletja govorili o »materinski vezi«. Da lahko otrok razvije zdravo samopodobo in da se lahko naveže na druge ljudi, nujno potrebuje lik, ki bo zanj skrbel, zaželena skrbstvena figura pa je otrokova biološka mati (Švab, 2001). V postmodernejši družbi je materinstvo tisti segment družinskega življenja, v katerem je zaznati najmanj sprememb (Švab, 2001).

Sodobna ženska, ki je hkrati tudi junakinja današnjega časa, mora biti zaposlena, gospodinji, je mati, skrbi za bolne in ostarele, pazi na zdravo prehrano, reciklira in ločuje odpadke, je informirana, izobražena in zabavna (Rener, idr., 2008). Izobrazba, delo in kariera so pomemben del identitete odrasle ženske, predstavljajo sredstva za ohranjanje neodvisnosti. Za sodobne ženske je materinska vloga prej emotivna vloga kot pa poslanstvo (Ule in Kuhar, 2003).

A. Švab (2001) meni, da za postmodernost ne velja več, da institucija materinstva temelji na ideologiji obveznega materinstva, kot je to veljalo za moderno. To pa predvsem pomeni, da so se spremenili družbeni konteksti ideologije obveznega materinstva. Materinstvo za ženske v današnjem času ni več ekskluzivna identiteta in prioriteta. Veča se namreč delež žensk, ki se po

lastni volji nikoli ne odločijo za otroke (Švab, 2001).⁵ Bolj kot za to, da se ženske ne odločajo več za materinstvo, gre predvsem za časovno fleksibilizacijo možnosti odločanja zanj. Ženske namreč odlašajo svojo odločitev za materinstvo na poznejša leta v življenju. Vendar pa podatka o večanju deleža žensk, ki se nikoli ne bodo odločile za otroka, ne moremo povsem empirično preveriti. Na to vpliva prosta izbira žensk, saj so lahko ženske v nekem obdobju mnenja, da nikoli ne bodo imele otrok, pa se kasneje odločijo zanje, ali obratno – menijo, da bodo nekoč imele otroke, pa se kasneje ne odločijo za materinstvo (prav tam). Nedefinitivnost odločanja pa potrjujejo tudi demografski podatki: zvišuje se starost žensk ob rojstvu prvega otroka in v povprečju imajo ženske vedno manj otrok (Allen in Baber, 1992; Švab, 2001).

Po številnih empiričnih raziskavah, ki so zajemale tako zaposlene matere kot tudi tiste, ki so se zaposlitvi odpovedale zaradi otrok, je bilo ugotovljeno, da se večina mater in gospodinj z otroki ukvarja bolj mimogrede med opravljanjem gospodinjskih del ter le izjemoma svoj čas namenijo samo otroku (Rener, idr., 2008). Čas, ki ga starši porabijo pri skrbi za otroke, je zelo težko izmeriti, saj ne gre vedno zgolj za neposredno aktivnost. Slovenska raziskava o »novem« očetovstvu je pokazala bistvene razlike med spoloma v opravljanju neposredne (igra, negovanje, hranjenje itn.) in stimulativne skrbi za otroke. Moški skrb za otroke opravljajo praviloma le kot neposredno oziroma primarno skrb. Ko čas namenijo otrokom, na primer se z njim igrajo, počnejo izključno samo to. Ženske pa poleg tega, da opravijo večino primarne skrbi za otroke, opravljajo tudi večino sekundarne oziroma stimulativne skrbi za otroke, na primer skupaj z otroki opravljajo še številna druga domača opravila (Švab, 2008; Rener, idr., 2008).

Bistvena razlika med spoloma ostaja v negovalnem delu. Kot pravi T. Rener (Rener, idr., 2008), je negovalno delo bolj kot vsa druga družinska dela žensko delo. To pa pojasni s preprostim razlogom, da ostaja negovanje temeljni sestavni del ideologije ženskosti in ker je negovanje pomembnih drugih v družinskih ideologijah definirano kot ljubezen in ne delo.

Nekateri avtorji navajajo, da je mati nujno potrebna v prvih letih otrokovega življenja, šele kasneje naj bi bila pomembna tudi očetova prisotnost. Drugi avtorji pravijo, da sta že takoj od

⁵ Ameriški avtorici navajata podatke o postopnem zviševanju deleža žensk brez otrok. Leta 1989 je bilo 20 % žensk starih 35 let brez otrok. Vključene so bile ženske, ki ne morejo imeti otrok in tudi ženske v rodni dobi, ki bodo morda nekoč imele otroke.

otrokovega rojstva naprej enako pomembna oba, tako oče kot mati. Spet tretji pa temu nasprotujejo in pravijo, da ni pomembno, da sta ob otroku mati in oče. Slednji zagovarjajo mnenje, da je za otrokov psihosocialni razvoj v zgodnjem življenjskem obdobju pomembna odrasla oseba, s katero lahko otrok zgradi intimen čustven in socialen odnos (Brajša, 1987). "Ta oseba mora biti sposobna razmejevati svoje partnerske potrebe od materinskih funkcij in otrokovih potreb" (prav tam, 62). Če tega ne zmore, škoduje otrokovemu psihosocialnemu razvoju. Torej je mati v širšem pomenu besede tista odrasla oseba, ki bo otroku pomagala, da se bo razvil v odraslega človeka in razvil lastno, samostojno, ustvarjalno in neponovljivo osebnost. Če materinstvo tega ne omogoča, potem nima nikakršnega smisla (prav tam).

Današnji očetje so postali bolj aktivni tako pri gospodinjskih opravilih kot tudi pri vzgoji otrok, materinska vloga še naprej ostaja »ključna družinska vloga«. Spremenili pa so se družbeni pogoji in dojemanje materinstva. Zdi se, da materinstvo danes ni več prioriteta žensk in nima več nujne reprodukcijske naloge, kar pomeni, da so otroci postali možnost izbire in ne samoumevno družbeno predpisano dejstvo (Švab, 2001).

Danes moški prevzemajo več dela v družini kot prej, pa vendar so ženske tiste, ki so preobremenjene (Geck-Gernsheim, 2002; Ule in Kuhar, 2003). A. Švab (2001) govori o pojavu dvojne obremenjenosti žensk – z zaposlitvijo in delom v družini. Poleg materinstva si vse več žensk želi imeti delo in kariero; to potrebujejo zaradi ekonomskih razlogov, da vzdržujejo sebe in otroke, da si zagotovijo varnost za starost ali ob morebitni razvezi (Ule in Kuhar, 2003).

4.1.1 Trend poznega materinstva

Danes je značilen trend poznega materinstva oziroma odlaganje materinstva na poznejša leta. To ne pomeni, da ženske materinstvo ne zanima več, saj raziskave kažejo, da večina žensk namerava nekoč postati mama. Vendar pa izobraževanje in poklicna kariera jemljeta čas in za mnoge ženske je odlaganje materinstva edina možna rešitev (Ule in Kuhar, 2003). Po podatkih raziskav imajo ženske v povprečju vedno manj otrok, povečuje pa se tudi starost žensk ob rojstvu prvega otroka (Allen in Baber, 1992; Švab, 2001). Razvoj medicine je zagotovil, da lahko ženske danes dokaj varno odlagajo materinstvo čez trideseta leta, medicinske razlage pa zagotavljajo, da biološka ura

ženske ne teče tako kot nekoč. Prepričanja o »primerni« starosti žensk za materinstvo so dolgo časa obvladovala reprodukcijsko vedenje žensk. Še pred nekaj desetletji so veljala splošna prepričanja, da so dvajseta leta najbolj primeren čas za rojevanje otrok, trideseta leta so veljala že skoraj za prepozna. Z več znanji o ženski fertiliteti in z obvladovanjem zdravstvenih tveganj za porod v poznejših letih se je družbeno sprejemljiva meja za materinstvo podaljšala do bioloških mej za porod. V vseh evropskih državah je v zadnjih desetletjih naraslo število žensk, ki odlagajo rojstvo otrok na trideseta leta (Beck-Gernshem, 2002; Ule in Kuhar, 2003). To ne pomeni, da so postali otroci manj pomembni za ženske, nasprotno – želja po otrocih postaja del iskanja smisla (Ule in Kuhar, 2003).

Pripravljenost na odgovorno starševstvo, želja po otroku in zanesljivo partnersko razmerje so subjektivni dejavniki, ki vplivajo na mlade v Sloveniji, da se odločajo postati starši oziroma si tega ne želijo. Raziskave potrjujejo, da na odločitev žensk za materinsko vlogo vplivajo tudi nekateri drugi pojavi, kot so podaljševanje mladosti, daljša doba šolanja in negotovosti na trgu delovne sile. Poleg naštetih subjektivnih dejavnikov pa na odločitve za starševstvo vplivajo tudi objektivni dejavniki, npr. služba za nedoločen čas, lastno primerno stanovanje, prilagodljiv delovni čas (Švab, 2006; Renner, idr., 2006).

Stroka danes meni, da ima s tem, ko se mlade ženske odločajo preložiti starševstvo na poznejša leta svojega življenja, ta odločitev poleg pozitivnih tudi negativne učinke: večja možnost, da ženska nikoli ne bo imela otroka, manj možnosti, da bosta partnerja imela več kot enega otroka, problemi privajanja na potrebe in zahteve otroka, povečana možnost spontanih splavov in nepravilnosti plodu, nejasna povezava med neplodnostjo in odlaganjem odločitve za materinstvo (Švab, 2001). Prelaganje materinstva oziroma starševstva, meni A. Švab (2001), je le navidezno svobodno in subjektivno delovanje, je iluzija individualne izbire, saj se posameznik ali posameznica namesto za starševsko vlogo največkrat odloči za kariero. Torej ga še kako določajo zunanji dejavniki, predvsem trg delovne sile. Takšno reproduktivno vedenje je že postalo družbeni vzorec, ki se mu večina žensk ne more več izogniti.

Na odločitve za naslednjega otroka pa vpliva tudi delitev dela v družini oziroma stopnja vpletenosti partnerja v družinsko delo (Švab, 2006; Renner, idr., 2006). Ženska družbena vloga se

v postmodernosti ne igra med družbeno ponujeno izbiro, med kariero in materinstvom, ampak v intenziviranju družbenih pomenov in pomembnosti materinstva (Švab, 2001).

4.1.2 Lezbično materinstvo

A. Švab (2001) pravi, da materinstvo in reprodukcija nista več vezana zgolj na heteroseksualno ureditev in zakonsko zvezo. Na to je vplivalo več dejavnikov: feminizem, gibanje za pravice gejev in lezbijk, spremembe v vsakdanjem življenju, večje število istospolnih partnerstev in družin. Družbena prepoznavnost teh partnerskih skupnosti (tudi materinstva in starševstva) je novost postmodernosti.

Lezbične matere v Severni Ameriki, kjer so bile opravljene raziskave, se srečujejo s precejšnjimi družbenimi težavami in preprekami. Lezbične družine izstopajo iz normaliziranih heteroseksualnih vzorcev vsakdanjega življenja. Poleg tega, da jih družba ne sprejme, imajo težave pri pravnih postopkih, predvsem pri pridobivanju in ohranjanju skrbništva za otroke (Baber in Allen, 1992; Švab, 2001). Te ovire pa imajo tudi pozitivne učinke. Starševstvo v istospolnih skupnostih postane deljeno in temelji na usklajevanju, razmišljanju in komuniciranju o medsebojnih odnosih. Raziskava, ki to potrjuje, je primerjala lezbične pare z otroki in pare brez otrok. Izkazalo se je, da so bili odnosi pri parih z otroki bolj zadovoljujoči in bolj intimni (Baber in Allen, 1992; Švab, 2001).

Po navedbah M. Urek (2005) nobena zakonska omejitev istospolno usmerjenim osebam ne more preprečiti, da ne bi imeli otrok. V Sloveniji otroci istospolno usmerjenih staršev odraščajo v t.i. dopoljenih istospolnih družinah (otroci od partnerke ali partnerja iz prejšnje heteroseksualne zveze) ali pa v t.i. načrtovanih istospolnih družinah (s pomočjo umetne oploditve ali nadomestnega materinstva). Vendar pa podatkov o tem, koliko otrok v Sloveniji ali v posamezni državi živi v družinah gejev in lezbijk, nimamo (Hočevar, 2009).

Geji in lezbijke lahko postanejo starši tudi s pomočjo postopka umetne oploditve z darovanimi spolnimi celicami in z nadomestnim materinstvom (Urek, 2006; Rener, idr., 2006). "Umetna oploditev v Sloveniji je zakonsko mogoča samo za zakonske pare, ki se zdravijo zaradi

neploidnosti. Lezbijke, ki se uvrščajo v pravno kategorijo samskih žensk, tako niso upravičene do tega posega, saj se po Zakonu o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo, ki to področje ureja, ne zdravijo zaradi neplodnosti” (Urek, 2006; Rener, idr., 2006, 141–142). Vendar pa lahko ne glede na zakonske omejitve lezbijke poiščejo pomoč v tujini ali pa postopek oploditve opravijo kar same po osebnih dogovorih z darovalci. Možnosti za posvojitve pa praktično ni. Teoretično bi bila sicer možnost enostranske posvojitve za lezbijke in geje, če bi jih obravnavali izključno kot individualne osebe, vendar praksa narekuje, da dobijo v posvojitve otroke le zakonski pari (Greif, 2002; Urek, 2006; Rener, idr., 2006). “Več praktičnih možnosti se obeta na področju rejništva, saj Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti pogojev izvajanja rejništva ne veže na noben tip življenjske skupnosti. Iz neformalnih virov smo slišali o vsaj enem pozitivnem odzivu Centra za socialno delo, ki je bil pripravljen prošnjo lezbičnega para uvrstiti med normalni postopek za pridobitev statusa rejnika” (Urek, 2006; Rener, idr., 2006, 142).

4.2 OČETOVSTVO

Spreminjanje vloge očeta je mogoče zaznati tudi v slovenskih družinah, vendar pa razvoj še ni tako intenziven, kot je to opaziti v družbah zahodnega sveta (Švab, 2006; Rener, idr., 2006). Spreminjajo se vrednote in kot kažejo raziskave v Slovenji, se mladi moški danes zavedajo pomembnosti svoje vloge in pričakovanj, da bi bili dejavnejši v družinskem življenju. Današnji očetje so v primerjavi s svojimi očeti aktivnejši (Rener, idr., 2008). Spremembe v očetovstvu se danes prej kažejo v kulturi, v družbenih vrednotah, normah, prepričanjih, kot pa v dejanskih praksah. Poleg ideologije tradicionalnega očetovstva se je danes že močno ustalila tudi ideologija aktivnega očetovstva. Očetje niso več prikazani kot patriarhalni preskrbovalci družine, ampak naj bi igrali pomembno vlogo v otrokovem življenju (Rener, idr., 2008).

Danes ni več zaželen tradicionalni model očetovstva. Oče, ki zasluži dovolj denarja in je pogosto odsoten od doma, danes velja za slabega očeta, saj zanemarja svoje otroke (Zavrl, 1999). Po navedbah T. Rener (Rener, idr., 2008) sta v sodobnem govoru o očetovstvu prisotni dve govorici: prva govorica o »krizi očetovstva« govori o tem, da je vse več moških, ki niso ali ne želijo biti očetje in veliko takih, ki iz očetovstva izstopijo po razvezah zakonske zveze. Druga govorica pa

se nanaša na »nove očete«, ki so pripravljene očetovati na načine, podobne materinjenju.

4.2.1 »Novo«, aktivno očetovstvo

»Novo« očetovstvo ni samo zanimiva tema, o kateri se razpravlja od sedemdesetih let 20. stoletja, temveč tudi problematika, o kateri ni najti enotne interpretacije. Nekateri avtorji »novemu« očetu dodeljujejo vlogo večje vpletenosti v različne segmente družinskega življenja, spet drugi pa ugotavljajo, da je »novi« oče le sodobni mit, saj je večina družinskega dela še vedno dodeljena ženski (Švab, 2001).

»Novo« očetovstvo se predvsem kaže v aktivnejšem vključevanju moških v družinsko delo. Današnji, sodobni moški imajo željo bolj skrbeti za svoje otroke in z njimi navezati tesnejše stike kot njihovi očetje. Pripravljene so tudi bolj in več pomagati v družinskem delu, še posebej, če so njihove partnerke zaposlene (Švab, 2006; Renner, idr., 2006). Čeprav se moški aktivneje vključujejo v vsakodnevno družinsko življenje, pa v vseh sodobnih družbah ženske opravijo bistveno več družinskega in zlasti gospodinjskega dela, ne glede na to, ali so zaposlene zunaj doma ali ne (Oakley, 2000; Renner, idr., 2008).

Po navedbah A. Švab (2001) se očetovska dejanska vpletenost, ki ustvarja podobo spolno nevtralnega starševstva (enakomerni delitvi dela, skrbi in odgovornosti med partnerjema), po empiričnih raziskavah v vsakdanjem življenju izkaže za počasen proces. »Novo« očetovstvo se najbolj intenzivno izkazuje na ravni pluralizacije moških identitet (prizadevanja moških za vpletenost v skrb, vzgojo in nego otrok). Torej se bistveno več ukvarjajo s svojimi otroki, kot so se njihovi očetje. Še preden se otrok rodi, spremljajo partnerke na ginekološke preglede, se informirajo o negi in vzgoji otroka, nakupujejo otroške potrebščine, izkoristijo očetovski dopust ... Pred desetletjem je prisotnost moškega pri porodu veljala za nekaj čudnega, danes pa je moški, ki ne sodeluje pri porodu, označen kot »nepravi« oče. Po rojstvu očetje otroke negujejo, umivajo, hranijo, se z njimi igrajo, jih vozijo v vrtec, šolo, na različne aktivnosti, izlete, sprehode. Kljub temu pa je očetovstvo v primerjavi z materinstvom še vedno razumljeno kot podporna, asistentska, simbolna, stranska družinska vloga. Razmerje med materjo in otrokom še vedno velja

v dominantni ideologiji heteroseksualne dvostarševske družine kot primarno in nenadomestljivo (Švab, 2009). Težava, s katero se srečujejo »novi« očetje, je dilema, kako očetovati. Postmoderni očetje se od svojih partnerk razlikujejo v tem, da (še) niso večji kompleksnejših aktivnosti in praks očetovanja in starševanja (Švab, 2001).

Z naraščanjem enostarševskih družin (predvsem matere z otroki) in skozi procese družinske pluralizacije (družinskih oblik) postmodernost legitimizira tudi možnost očetovske neprisotnosti kot normaliziran družbeni vzorec. V tem A. Švab (2001) vidi bistvo »novega« očetovstva v novih družbenih praksah in ne v vpletenosti očeta v družinsko življenje. Pri »novem« očetovstvu gre za dva kontradiktorna modela očetovstva: model vpletenega in neprisotnega oziroma odsotnega očeta. »Novi« očetje pa niso samo aktivni očetje v dvostarševskih nuklearnih družinah,⁶ ustvarjajo ga namreč predvsem očetje, ki aktivno očetujejo po razvezi, to so biološki in socialni očetje v reorganiziranih družinah in tudi očetje, ki staršujejo skupaj z lezbijkami oziroma lezbičnimi pari, gejevski očetje ... (Švab, 2009). Bistvo »novega« očetovstva ni le v novih družbenih praksah aktivnega očetovanja, ampak tudi v legitimni izbirtosti te družinske vloge. »Novi« očetje so med drugim tudi odsotni očetje.

4.2.2 Odsotnost očeta

M. Žmuc-Tomori (1988) navaja, da besede »odsoten« ni nujno jemati dobesedno, dovolj je že, da je oče v družini pogosto zdoma in ga bodo otroci imeli za odsotnega. Tako poznamo več različnih razlogov za odsotnost očetove vloge: očetova smrt, zapustitev družine, nezakonsko rojstvo, razveza staršev ali ločeno življenje zaradi očetovih službenih ali drugačnih obveznosti, odtujen oče, ki se za otroka ne zanima, je preutrujen ali prezaposlen, oče, ki ga od otroka odrine pretirano zaščitniška, oblastna mati.

Bolj kot formalni vidik očetove odsotnosti je za otroka pomembnejši vsebinski vidik. To nam dokazujejo primeri otrok, ki imajo po razvezi staršev od očeta več kot prej. Očeta lahko večkrat

⁶ Ko govorimo o nuklearni družini, imamo v mislih heteroseksualno družino z dvema staršema (oče in mati) in otrokom.

vidijo kot prej, z njim preživijo več časa, čeprav so ostali pri materi. Oče se z otrokom več ukvarja, njegov odnos z njim je bolj sproščen in dejaven. M. Žmuc-Tomori (1988, 106) pri tem navaja, da "formalna očetova odsotnost v teh okoliščinah ne pusti škodljive sledi na otrokovem razvoju, še posebno, če se razveza ne odrazi negativno na materi in njenem odnosu do otroka."

Strokovnjaki, ki se ukvarjajo z razvojem in preučevanjem osebnosti, opozarjajo na razlike v osebnostnih lastnostih med ljudmi, pri katerih je otroštvo potekalo ob ustreznem očetovem liku in med tistimi, ki te možnosti niso imeli. Očetova odsotnost lahko močno ogrozi otrokovo duševno zdravje pri tistih otrocih, ki imajo težave pri prilagajanju, motnje v razvoju ali duševne težave bolezenske narave. Potrebno pa je upoštevati dejstvo, da se očetova odsotnost pri vsakem posamezniku izraža drugače. Včasih je otrok, ki živi ob odklonilnem, prešibkem ali drugače neustreznem očetu, v razvoju precej bolj prizadet, kot pa je otrok, ki živi brez očeta (Žmuc-Tomori, 1988). Očetova odsotnost je lahko škodljiva, vendar ne nujno zato, ker otrok nima zgleda za oblikovanje spolne vloge, temveč zato, ker ostajajo številni vidiki očetove vloge (ekonomski, emocionalni ...) v družini brez očeta neizpolnjeni (Zavrl, 1999).

Kako pomembna je navzočnost očeta v družinskem življenju, govori veliko raziskav. Številni raziskovalci so potrdili, da »pomanjkanje očeta« pomeni večje tveganje, da se bodo pri otrocih kasneje v življenju pojavili različni problemi (Zavrl, 1999). Izsledki zgodnjih raziskav iz petdesetih let, ki so jih opravili v ZDA, so pokazali, da imajo dečki, ki odraščajo brez očetov, težave na področju spolne vloge in pri razvoju spolne identitete, pri šolskem uspehu, nadziranju agresije in pri psihosocialni prilagojenosti. Učinek življenja brez očetov na deklice je bil manj raziskan in zdi se, da so zato posledice tudi manj dramatične in dosledne. M. Lamb (1997; Zavrl, 1999, 145) pa opozarja, da četudi obstajajo razlike med otroki, ki so odraščali v družinah, kjer je bil prisoten oče in med otroki, kjer oče pri vzgoji ni sodeloval, si raziskovalci vseeno morajo zastaviti vprašanje, zakaj prihaja do teh razlik in kako jih je treba razlagati. Pri tem pa še dodaja, da ni nujno, da ima vsak deček, ki je odraščal brez očeta, težave v kasnejšem življenju, niti da vsi dečki, ki živijo s svojimi očeti, normalno odrastejo. Potrebno se je tudi zavedati, da z opazovanjem posledic ob očetovi odsotnosti dobivamo samo podatke o tem, kakšne so posledice njegove odsotnosti, ne pa kakšen je očetov prispevek, ko je stalno prisoten (Zavrl, 1999). Očetova odsotnost ni vedno tako ogrožajoča ali usodnega pomena za otroka, saj veliko otrok tudi

brez očeta zdravo odraste. Seveda pa je to odvisno od vrste drugih dejavnikov, na primer otrokove konstitucijske zasnove, zdrave materine osebnosti, nadomestni očetovski lik in podobno (Žmuc-Tomori, 1988).

4.2.3 Očetovstvo in očetovanje v gejevskih in lezbičnih družinah

A. Švab (2008; Rener, idr., 2008) pravi, da se najbolj radikalne spremembe v očetovstvu odvijajo v družinah, ki ne temeljijo na heteroseksualni organizaciji partnerstva. Vse več gejev in lezbijk se odloča za starševstvo in družinsko življenje. S to odločitvijo pa ne podpirajo le konvencionalnih definicij starševstva, očetovstva in materinstva, ampak podpirajo tudi norme, ki jih ustvarja sama gejevska in lezbična kultura (Stacey, 2006; Švab, 2008; Rener, idr., 2008). "Gejevske družine oz. geji kot starši podirajo tradicionalne predstave o nevprašljivi in neomajni ekskluzivnosti razmerja med materjo in otrokom kot edinega možnega, predvsem pa primarnega in naravnega [...] Očetovstvo, ki je v smislu čustvene navezave na otroka in primarne skrbi za otroka v tej kulturni konstrukciji razumljeno kot nemogoče, postane v gejevskih družinah mogoče" (Švab, 2008; Rener, idr., 2008, 66). Geji kot očetje ustvarjajo očetovstvo v podobi emotivne in skrbstvene navezave na otroka, ko v celoti prevzemajo skrbstveno vlogo.

»Novo« očetovstvo ustvarjajo tudi in predvsem gejevski očetje, ki še pred nekaj desetletji za družbo ter zaradi družbenih prepovedi in stigmatizacije »niso obstajali« (Švab, 2009). Geji imajo največkrat otroke iz preteklih heteroseksualnih zvez (Urek, 2006; Rener, idr., 2006). Otroke imajo (hipotetično) lahko le s pomočjo nadomestnih mater ali s posvojitvijo in rejništvom, tradicionalnim ali pa gestacijskim surogatstvom, s sostarševanjem z lezbičnim parom (kjer gej nastopa kot darovalec sperme in v dogovoru z materjo otroka opravlja vlogo aktivnega starša). Geji pogosto postanejo starši situacijsko (t.i. »situacijski očetje«), največkrat gre za primere, ko so v starševstvo privolili na željo partnerja, ki je želel postati oče (Stacey, 2006; Švab, 2008; Rener, idr., 2008). Gejevsko očetovstvo je v heteroseksualnem kontekstu še precej negotovo in tabuizirano področje. Spopadajo se z drugimi vrstami in v marsičem težje premostljivimi ovirami kot lezbijke (Urek, 2006; Rener, idr., 2006).

4.2.4 Vloga socialnega oziroma nebiološkega starša

Kljub temu da se vedno bolj uveljavljajo različne oblike socialnega starševstva v Sloveniji, starševstvo pri nas temelji predvsem na bioloških razmerjih, kjer so pomembne le najožje krvne vezi. Naša zakonodaja izključuje legitimnost tistih staršev v lezbičnih in tudi gejevskih družinah, ki s svojimi otroki niso biološko povezani (Sobočan, 2008).

Nebiološki starši v odnosu do otrok, s katerimi živijo, nimajo nobenega zakonskega statusa. Nimajo pravice vzgajati, sodelovati pri odločitvah, ki zadevajo zdravstveno skrb, nimajo dostopa do informacij, ki jih posedujejo šole, niso odgovorni za nudenje podpore (Zavrl, 1999). M. Mahoney (v Zavrl, 1999, 180) pravi, da so nebiološki starši in otroci »zakoniti tuji«.

Lezbične in gejevske družine pravno niso priznane, zato tudi niso zaščitene pred homofobično družbo in njenim ravnanjem. Družba te družine zapostavlja in stigmatizira ter jih noče sprejeti (Sullivan, 1999). Otrok v lezbični družini ima pravno gledano le eno mamo, in sicer biološko. Z njo tvori družino. Druga, ki ni biološki, temveč socialni roditelj otroku in ki z otrokom ni genetsko povezana, pa ima pravno gledano le status posameznice (Sobočan, 2008). Nebiološka mama, kljub temu da prav tako vzgaja in skrbi za otroka kot njegova biološka mama, nima starševskih pravic, niti formalnega poimenovanja in zato tudi ne more izraziti svoje starševske identitete (Sullivan, 1999).

Veliko je vprašanj s področja istospolnih družin, s katerimi se geji in lezbijke soočajo vsak dan, odgovore na njih pa je težko najti. Blažič (2008) pravi, da na tem področju ni pravne prakse, tista s področja registriranega partnerstva pa je zelo omejena. Če biološki roditelj otroka, ki živi v istospolni skupnosti, umre, se otrok zaupa v vzgojo in varstvo drugemu živečemu staršu, če je ta primeren oziroma pripravljen skrbeti za otroka. V nasprotnem primeru pa se otroku išče nadomestno skrb (v obliki skrbništva ali posvojitve, včasih tudi rejništva). Tako nadomestno skrb za otroka umrlega partnerja bi lahko prevzel tudi istospolni partner, tudi v primeru, da partnerja nista bila registrirana (Blažič, 2008).

Pri nadomestni skrbi za otroka brez staršev nobena od oseb, torej ne otrokovi sorodniki, ne

istospolni partner in ne katerakoli druga oseba, nima po zakonu takojšnje prednosti pri skrbi za otroka. Pri odločitvi, kdo bo skrbel za otroka, ki je brez staršev, se upoštevajo izključno otrokove koristi. Kriteriji se upoštevajo glede na to, pri kateri osebi bo imel otrok največ podpore pri razvoju svoje osebnosti in pri kateri osebi bo imel otrok največ možnosti ohraniti obstoječa razmerja zunanjega sveta. Izbere se tista oseba (izmed oseb, ki bi bile pripravljene skrbeti za otroka), ki bo otrokove koristi najboljše zadovoljila (Blažič, 2008).

Glede dedovanja po nebiološkem roditelju pa je na temelju zakona urejeno tako: če nekdo ne velja za starša, potem otrok po njem ne more dedovati, lahko pa deduje na temelju oporoke (Blažič, 2008).

Okolica morda težko razume, da ima otrok lahko dve materi oziroma dva očeta, biološkega in nebiološkega. Če ima otrok biološko mamo, zakaj potem potrebuje še drugo mamo? Kakšna je njena vloga do otroka? Izjava (nebiološke) mame iz lezbične družine, ki je v odgovor na vprašanje, kdo so lezbični in gejevski starši, povedala: "Preprosto povedano, smo »queer« starši, biološki in nebiološki starši otrok, ki ustvarjamo ali si želimo ustvariti čustvena in spolna razmerja z istim spolom. Naše družine niso vnaprej določene glede na spol in število staršev, zato jih ne ločimo na popolne in nepopolne, ampak so vse popolne. Naši otroci imajo lahko enega ali več staršev ženskega in/ali moškega spola. Starši so biološki in/ali nebiološki, vsi pa smo starši, ki si za svoje otroke želimo vse najboljše in svoje starševstvo obravnavamo z veliko mero odgovornosti. »Queer« staršem se otrok ne more »ponesrečiti«, ampak ga moramo skrbno načrtovati, zato pri nas nezaželenih otrok ni!" (Sobočan, 2008).

4.3 ISTOSPOLNO USMERJENI PARI IN NJIHOVI (POTENCIALNI) OTROCI

Geji in lezbijke imajo željo po otrocih, zavedajo pa se, da so realne možnosti, da bi istospolno usmerjena oseba v Sloveniji dobila otroka, zelo majhne. Po podatkih A. Švab in R. Kuharja (2005) je slovenska raziskava pokazala, da si 42 odstotkov vprašanih lezbijk in gejev želi imeti otroka, 40 odstotkov si otroka ne želi, 18 odstotkov pa je neodločenih. Nekateri geji in lezbijke priznavajo, da si ne upajo resno razmišljati o lastnem otroku in to misel potiskajo na stran.

Predvsem se ne želijo obremenjevati s tem, kako priti do otroka, saj jim v Sloveniji zakonsko to sploh ni omogočeno. Idejo o otrocih potlačijo, nekateri pa se celo sami pri sebi soočajo z nekakšno krivdo oziroma mislijo, da jim pravica do otrok res ne pripada (Švab, 2005).

Lezbijke in geji, ki priznavajo svojo homoseksualnost, so večinoma psihološko bolj zdravi, kot tisti, ki jo skrivajo. Homoseksualni partnerji obeh spolov, pravi eden od raziskovalcev, so bolj motivirani za starševstvo predvsem zaradi osebnih žrtev, ki so potrebne za uveljavitev starševstva v javnosti in pred sodiščem. Ena od študij ugotavlja, da so sinovi heteroseksualno usmerjenih žensk oziroma mater bolj agresivni od sinov lezbijk. Nekaj študij pa pravi, da hčerke lezbijk niso tradicionalno ženstvene v načinu oblačenja in v aktivnostih. Štiri študije so prišle do zaključka, da se je enak delež otrok razvil »normalno« in so bili večinoma heteroseksualno usmerjeni, ne glede na to, ali je bila mati lezbijka ali ne. Po nekaterih ugotovitvah so bili ti otroci v približno 60 odstotkih žrtve predsodkov, spet druge ugotovitve pa pravijo, da otroci istospolnih staršev niso stigmatizirani (Istospolna partnerstva in otroci, 1995).

Pri gejih in lezbijkah s starostjo želja po otroku pada. Rezultati raziskav so pokazali, da si otroka pri starejših od 41 let želi le še 15,4 odstotka vprašanih (Švab in Kuhar, 2005). Pri želji po otroku ni bistvenih razlik med spoloma. Oboji, tako lezbijke kot geji, si enako močno želijo imeti otroka, vendar pa je strah, da se jim želja po otroku morda nikoli ne uresniči, bolj zaznati pri lezbijkah kot pri gejih (Švab in Kuhar, 2005).

Istospolno starševstvo je v družbi tako pri nas kot tudi v tujini še vedno tabu tema. Živimo v družbi, ki je izrazito homofobična, zato geje in lezbijke skrbi ravno reakcija družbe do otrok, ki bi odraščali v istospolnih družinah. Znanstvene raziskave so takšno argumentacijo empirično ovrgle, vendar pa A. Švab (2006; Rener, idr., 2006) pravi, da gre tukaj tudi za neke vrste obrambni mehanizem, ki je sicer del populariziranih argumentov za in proti istospolnim družinam. Lezbijke se zavedajo, da je starševstvo pomemben življenjski projekt, ki hkrati nalaga veliko odgovornost. Naloga, s katero se bodo morali spopasti istospolno usmerjeni starši, nikakor ne bo lahka, saj bodo morali svoje otroke pripraviti na homofobične reakcije družbe in jih pred njimi tudi zaščititi (Švab, 2006; Rener, idr., 2006).

4.4 ARGUMENTI PROTI LEGALIZACIJI ISTOPOLNEGA STARŠEVSTVA V SLOVENIJI

Argumenti proti legalizaciji istospolnega starševstva se nanašajo na nekaj skrbi in strahov glede otrok: otroci v istospolnih družinah naj bi imeli več osebnostnih in vedenjskih težav, imeli naj bi težave v razvoju spolne identitete in spolne vloge, diskriminirani naj bi bili zaradi spolne usmerjenosti svojih staršev, življenje v tovrstni družini naj bi bilo otrokom vsiljeno. Poleg tega pa istospolne družine veljajo za nenaravne, geji in lezbijke pa zaradi svoje patološkosti predstavljajo tudi grožnjo za otroke (Urek, 2006; Renner, idr., 2006).

4.4.1 »Nenaravnost« lezbičnih in gejevskih skupnosti

Vsem je danes popolnoma jasno, kako poteka naravna ali biološka pot reprodukcije, po kateri moški in ženska zaplodita otroka. Ker istospolni pari po naravni poti ne morejo imeti svojih otrok, je seveda najbolje reči, da jih potem pač nikoli ne bodo imeli. "Če je res," pravi Lešnik (1993, 50), "da istospolna življenjska skupnost nima za cilj biološke reprodukcije, potem tega cilja nimajo niti vse raznospolne skupnosti." Po tej logiki naj bi ista usoda doletela tudi neplodne heteroseksualne pare, starejše pare, ki so že izven fertile dobe in tudi pare, ki zaradi drugih okoliščin ne morejo imeti otrok (Urek, 2006; Renner, idr., 2006). Temu seveda ni tako. Vsi ti pari lahko po različnih poteh pridejo do zelenih otrok, pomembno pri tem je to, da jih družba ne obsoja, temveč podpira. Zelo očitno pa je, da se gejevske in lezbične skupnosti dojema kot protidružinsko naravnane: "družini sovražne, narcistično usmerjene le nase in indiferentne do otrok" (Minot, 2000; Urek, 2006; Renner, idr., 2006, 143).

Želje gejev in lezbijk po družinskem življenju so naleteli na nerazumevanje. Nenaravnost se homoseksualni populaciji očita skozi vso zgodovino, močno ukoreninjena pa je še danes. Tako so geji in lezbijke pri nas na pojem (ne)naravnosti ponovno naleteli v času razprav ob sprejemanju prejšnjega predloga Zakona o partnerski skupnosti ter hkrati ob sprejemanju Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Prejšnji predlog zakona je v obrazložitvi posameznih členov pojasnjeval, da je življenjska skupnost dveh istospolnih partnerjev zaradi naravnih razlik z

zakonsko zvezo lahko izenačena le v določenih pravnih posledicah. Geji in lezbijke so pristali na to, da se njihove skupnosti bistveno razlikujejo od heteroseksualnih partnerskih skupnosti, saj so si le na ta način za silo lahko uredili svoje življenjske razmere (Urek, 2006; Rener, idr., 2006).

»Naravnost« heteroseksualnih družin se izraža v tem, da so “izvor življenja in osnovni temelj za ohranitev slovenskega naroda, medtem ko so istospolna razmerja za življenje zaprta,” so mnenja nekateri kritiki prejšnjega predloga zakona (Urek, 2006; Rener, idr., 2006, 144).⁷ Nekateri pa so celo menili, da bodo geji in lezbijke državo enostavno preveč finančno obremenili, saj bi bili “istospolni partnerji (po prvotnem predlogu zakona) deležni zdravstvenega zavarovanja po partnerju, vdovske pokojnine, dohodninskih olajšav, prednosti pri stanovanjih za mlade družine in niza drugih ugodnosti, namenjenih za pomoč mladi družini kot temeljni celici narodnega preživetja” (prav tam).⁸

4.4.2 »Nezrela« družba

“Družba še ni zrela, da bi sprejela istospolno starševstvo,” je pogost argument, ki ga slišimo od nasprotnikov legalizacije istospolnih družin. Dodajajo pa še, da si otroci ne izberejo sami, da bodo živeli v istospolni družini in da jih bo življenje v tovrstnih družinah le stigmatiziralo. M. Urek (2006; Rener, idr., 2006, 148) pravi, da je argument zanimiv, ker v isti sapi priznava diskriminacijo nad istospolno populacijo in hkrati navaja k sklepu, da je bolje, da ne spreminjamo obstoječih razmer. Ob vseh teh razpravah pa se pozablja na to, da so ti otroci že med nami, ne glede na to, ali je družba pripravljena sprejeti istospolno starševstvo ali ne. Avtorica še dodaja, da se diskriminacije praviloma preprečuje z močno zakonodajo, ki zagotavlja človekove pravice in odpravlja krivice. Sporočilo Mednarodne komisije za človekove pravice gejev in lezbijk, ki so ga posredovali v svojem poročilu o starševstvu in pravicah lezbijk, gejev, biseksualnih in transseksualnih oseb ter njihovih otrok, je podobno: “Ni mogoče več spregledovati,” pravijo, “da v vsaki skupnosti obstajajo lezbijke, geji, biseksualne in transseksualne osebe, ki so že starši in skrbijo za svoje otroke ter da to počnejo tako ljubeče in kompetentno kot heteroseksualni starši.

⁷ Poslanica stranke NSi Majda Zupan na zasedanju državnega zbora (Delo, 14. 7. 2004; Urek, 2006; Rener, idr., 2006).

⁸ Poslanec stranke SDS France Cukjati na zasedanju državnega zbora (Delo, 4. 7. 2004; Urek, 2006; Rener, idr., 2006).

Otrok ne bomo mogli vzgojiti za strpnost, če bomo v isti sapi dovoljevali, da okoliščine njihove vzgoje določa nestrpnost. Najbolj učinkovito bomo načelo »delovati v otrokovem interesu« uresničevali, če bomo otrokom lahko omogočili izkušnjo do slednjega spoštovanja dostojanstva in enakosti” (Minot, 2000; Urek, 2006; Renner, idr., 2006, 148–149).

4.4.3 Diskriminirani otroci

Pogost argument proti legalizaciji istospolnega starševstva je tudi ta, da so otroci diskriminirani zaradi spolne usmerjenosti svojih staršev, podvrženi so tudi nasilju in da težje vzpostavljajo stabilnejša prijateljstva. Študije dokazujejo, da vse do adolescence ni razlik med vrstniki glede priljubljenosti, pa naj gre pri tem za otroke iz istospolnih ali heteroseksualnih družin. V obdobju adolescence pa pride do določenih razlik. Med adolescenco sicer ti otroci niso v splošnem pogosteje tarče nadlegovanja, vendar jih pogosteje zapostavljajo zaradi spolne usmerjenosti njihovih staršev. Druge otroke pa zbadajo predvsem zaradi njihovega socialnega statusa ali telesnih značilnosti. Za mladostnika bo manj stresno, če se bodo starši znali z njim odkrito pogovoriti, če bodo občutljivi za njegova čustva, saj bo otrok tako svoje izkušnje tudi lažje razumel in predelal. Nekateri intervjuvanci, s katerimi so se pogovarjali že v odrasli dobi, so povedali, da se je njihov status med vrstniki proti koncu šolanja obrnil v pozitivno smer: imeti mamo ali očeta, ki je istospolno usmerjen, je v očeh vrstnikov dobilo vrednost in je pomenilo imeti »kul« starše (Golombok, 2000; Urek, 2006; Renner, idr., 2006).

Raziskave, narejene med mladostniki in odraslimi, ki so odraščali v istospolnih družinah, ne kažejo nikakršnih večjih ali globljih psiholoških težav od njihovih vrstnikov, ki so odraščali v heteroseksualnih družinah: ne iščejo pogosteje strokovne pomoči, ne občutijo pogosteje tesnobe in niso depresivnejši. Ravno te zgodbe so pokazale, da imajo otroci veliko moči in iznajdljivosti, da se uprejo predsodkom iz okolja, zato jih ne gre obravnavati pokroviteljsko. Ravno tako ne gre zanemariti vloge vrtec in šol. Raziskave iz tujine dokazujejo, da tisti otroci, ki so imeli izkušnjo, da so vzgojiteljice in pedagogi v vrtcih in šolah ob pogovorih o družinah enakovredno govorili o različnih oblikah družine, niso občutili manjvrednosti ali bili kako drugače prikrajšani zato, ker živijo v »drugačni« družini. Tudi njihovi sovrstniki so pokazali večjo občutljivost za razlike in jih

zaradi tega niso vnaprej obsojali oz. jih etiketirali (Bercht, 2006; Urek, 2006; Renner, idr., 2006).

Lešnik (1993) primerja otroke iz istospolnih skupnosti z nezakonskimi otroki, ki so bili nekoč deležni poniževanja in pravi, da bodo otroci iz istospolne skupnosti morda tudi kdaj trpeli zaradi podobnega poniževanja, saj otroci vedno najdejo razloge za medsebojno poniževanje. Vsekakor bolj nevarno je zaničevanje odraslih do teh otrok, a Lešnik (prav tam) ostaja optimističen in pravi, da odrasli ne bi kazali zaničevanja do teh otrok, saj so ti otroci vendarle otroci sosedov, prijateljev, sodelavcev ... Pomembna prednost otrok iz istospolne skupnosti pa avtor vidi v tem, da to nikoli niso nezaželeni otroci.

4.4.4 Težave otrok s spolno identiteto

Pri proučevanju spolnih razlik v vedenju otrok v različnih tipih družin S. Golombok (2000, Urek, 2006; Renner, idr., 2006) meni, da je nujno treba ločevati med spolno identiteto (ali o sebi razmišljamo kot o ženski ali o moškem), spolnimi vlogami (pričakovanja glede spolnega vedenja, kot je izbira igre, igrač, poklica itd.) in spolno usmerjenostjo. Avtorica (prav tam, 146) komentira, da je "osupljivo, kako so različne študije, izvedene z zelo različnimi metodologijami in na različnih, med seboj oddaljenih geografskih, socialnih in kulturnih območjih, pokazale podobne rezultate. Spolna identiteta otrok, ki so odrasli pri lezbičnih in gejevskih starših, se ni razlikovala od spolne identitete otrok iz heteroseksualnih družin. Otroci so se identificirali s svojim biološkim spolom in niso kazali nikakršne zmedenosti glede svoje spolne identitete."

Kljub temu da istospolno usmerjeni starši pogosteje spodbujajo svoje otroke k manj stereotipiziranim spolnim vlogam, to ne vpliva bistveno na izbiro igrač in dejavnosti pri njihovih sinovih in hčerah. Prav tako vse študije dosledno kažejo, da ni nikakršnih bistvenih razlik v deležu istospolno usmerjenih oseb, ki bi bile vzgojene v istospolnih ali heteroseksualnih družinah (Minot, 2000; Golombok, 2000; Urek, 2006; Renner, idr., 2006). Tako vidimo, da otroci niso le nemočna bitja, ki samo pasivno sprejemajo, temveč tudi skozi vse otroštvo aktivno oblikujejo svojo vednost o tem, kaj pomeni biti ženska ali moški. Modelov oziroma zgledov spolnih vlog pa ne iščejo samo v družini, ampak predvsem pri svojih vrstnikih istega spola in tudi v širšem okolju

(vzgojitelji in vzgojiteljice v vrtcu, učitelji in učiteljice v šoli, idoli iz medijskega prostora ...). Raziskavam spolne identitete in spolnih vlog je mogoče oporekati, da v prvi vrsti ne zavzamejo kritične drže do norm, ki določajo, kaj so sploh spolno ustrezne vloge. Na ta način obravnavajo nekonformne spolne identitete otrok in mladine kot znak napake v vzgoji staršev ter jih diskriminirajo (Minot, 2000; Urek, 2006; Renner, idr., 2006). Najbolj verodostojne informacije pa lahko dobimo ravno od otrok, ki so v istospolnih družinah odraščali. Pomembne pa so tudi raziskave, opravljene v nekaterih evropskih državah in ZDA, kjer imajo že drugo generacijo otrok, ki so odraščali v tovrstnih družinah in pričajo o tem, da je med heteroseksualnimi družinami in družinami istospolnih staršev več podobnosti kot pa razlik. Kot eno večjih razlik izpostavljajo ravno to, da v družini niso pridobili avtomatičnega znanja o tradicionalnih spolnih vlogah, vezanih na moškega (očeta) in na žensko (mater). Otrok se v takšni družini nauči, da tradicionalne delitve dela ni, torej lahko »moška« opravila postori tudi ženska in obratno. Ti otroci so skupnega mnenja, da se je potrebno veliko več dogovarjati v konkretnih okoliščinah, ki so v heteroseksualnih družinah že vnaprej dane: "Če je otrok bolan, ostane navadno doma mama; če se z otrokom igra, se z njim igra oče in podobno" (Bercht, 2006; Urek, 2006; Renner, idr., 2006, 147).

4.4.5 Lezbijke in geji predstavljajo grožnjo za otroke

Stereotip, da so lezbijke in geji (ter pripadniki drugih spolnih manjšin) duševno moteni, še danes ni povsem izkoreninjen. Ravno na podlagi tega so nekateri mnenja, da je z njimi nekaj narobe, kar naj bi pomenilo, da niso sposobni in predvsem ne bi smeli vzgajati otrok. Zaradi negativnih stališč družbe so lezbijke in geji podvrženi različnim oblikam diskriminacij, njihovo življenje pa je zaradi tega podvrženo številnim stresnim okoliščinam. Izražanje homofobičnih stališč o istospolnem starševstvu s strani družbe lahko pri posameznih gejih in lezbijkah spodbudi občutek, da zaradi svoje spolne usmerjenosti ne morejo opravljati vloge staršev, saj enostavno »niso za otroke« (Švab in Kuhar, 2005).

Argument, da geji in lezbijke predstavljajo neke vrste grožnjo za otroke, verjetno izhaja še iz zgodovinskega demoniziranja in patologiziranja njihove vloge. Na eni strani gre za strah, da bodo geji in lezbijke prej vzgojili istospolno usmerjene otroke kot raznospolni pari (pri tem jih je v

resnici večina odrasla v heteroseksualnih družinah!), na drugi strani pa za mitske predstave o tem, da homoseksualci spolno zlorablajo otroke. Ravno mediji pa so tisti, ki pri tem odigrajo pomembno vlogo, ko npr. hkrati govorijo o pedofiliji in homoseksualnosti, kot da gre za istovetna pojava. Država tako retoriko izkorišča, da lahko nato sebe predstavlja kot nekoga, ki mora zaščititi družino in otroke (Minot, 2000; Urek, 2006; Rener, idr., 2006). Obe prepričanji sta neutemeljeni, kar so pokazale psihološke in sociološke raziskave pa tudi statistika kriminalnih dejanj. Največ kaznivih dejanj spolnih zlorab nad otroki še vedno storijo heteroseksualni moški nad deklicami. Kljub temu pa se ta stereotip uporablja kot argument pri izključevanju gejev in lezbijk iz vzgojiteljskih in skrbstvenih poklicev (Urek, 2006; Rener, idr., 2006).

Idealne družine ni. Bistvo družine vidim v tem, da se člani med seboj spoštujejo, zaupajo, komunicirajo, ljubijo, dogovarjajo, skupno rešujejo probleme, v slabih trenutkih si stojijo ob strani ... Nikakor pa bistva družine ne definira spolna usmerjenost staršev. Kaj je tisto, po čemer vsak človek hrepeni in se za to bori vse življenje? Mar ni ljubezen tista, ki premaga vse? Mar otroci ne potrebujejo ljubezni, občutka ljubljenosti, sprejetosti, spoštovanja, zaupanja? Le pomislimo, kako hitro nas otroci sprejmejo in vzljubijo z vsemi našimi slabostmi in napakami, kakršni koli že pač smo!

5 RAZISKOVALNI PROBLEM IN NAMEN DIPLOMSKE NALOGE

V današnjem času so aktualne in predvsem zanimive razprave o novih partnerskih in družinskih oblikah, kamor sodijo tudi t. i. lezbične in gejevske partnerske zveze in družine. Javni govor o teh družinah je osredotočen na polemiko, ali naj bi istospolno usmerjeni pari lahko skupaj vzgajali otroke ali ne. Mnenja o istospolnem starševstvu so različna, predvsem družbo skrbi, kako bo vzgoja v tovrstni družini vplivala na otroke, ali bodo imeli otroci v tej družini različne psihosocialne težave v procesu odraščanja, kako se bodo spopadali z neodobravanjem družbe in diskriminacijo, ali bodo tudi otroci istospolno usmerjeni. Ker istospolne družine veljajo za nenaravne, lezbijke in geji pa predstavljajo grožnjo za otroke, so strokovnjaki iz različnih področij opravili številne raziskave, da bi ugotovili, v čem se otroci, ki odraščajo v gejevskih in lezbičnih družinah, razlikujejo od otrok, ki odraščajo v heteroseksualnih družinah. A. Hočevar

(2009) navaja ugotovitve nekaterih raziskav, ki kažejo, da med otroki ni statistično pomembnih razlik glede oblikovanja spolne identitete, spolne vloge, emocionalnega in kognitivnega razvoja ter psihološke in vedenjske prilagodljivosti.

Državni zbor RS je 22. junija 2005 sprejel Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, ki pa istospolnim parom ne prizna istih pravic in dolžnosti, kot jih s poroko pridobijo heteroseksualni pari. Ena od odvzetih pravic je ravno ta, da istospolna partnerja po zakonu nimata pravice skupaj posvojiti in vzgajati otroke. Kljub temu pa v Sloveniji in v svetu obstajajo istospolne družine, le da so zaradi homofobije, ki vlada v družbi, javnosti skrite. Ker so istospolne družine pred zakonom tako rekoč nevidne, tudi niso enakopravne drugim oblikam družin. Otroci iz teh družin, kot pravi A. Hočevar (2009), pa ravno zaradi pomanjkljive zakonodaje niso zaščiteni.

V teoretičnem delu diplomske naloge sem podrobneje predstavila, kaj so predsodki in stereotipi, kako in kdaj se izražajo. Poudarila sem definicijo homoseksualnosti in navedla nekaj pogostih »vzrokov« homoseksualnosti, ki pa so se izkazali za mite. Nekaj besed sem namenila tudi istospolnim partnerskim skupnostim, za katere Giddens (2000) pravi, da so primer »čistega razmerja«, saj niso vnaprej opredeljene s spolno delitvijo dela in vlog. Predstavila sem tudi Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti v Sloveniji (2005), v zadnjem poglavju pa sem se osredotočila na sodobno starševstvo, kamor sodi tudi istospolno starševstvo, kjer sem podrobneje predstavila vlogo matere in očeta ter socialnega starša v današnji družbi. Navedla pa sem tudi argumente proti legalizaciji istospolnega starševstva, ki jih zagovarja družba.

Raziskovalni problem sem razumela kot izziv tako za študente in študentke predšolske vzgoje kot za izkušene strokovne delavce in delavke v vrtcu. Z raziskovalnim problemom diplomske naloge sem želela dobiti vpogled v stališča študentov in strokovnih delavcev vrtca do istospolnih družin in vzgoje otrok v teh družinah. Poleg staršev tudi strokovni/e delavci/ke v vrtcu, predvsem vzgojitelji/ce, hote ali nehote – s svojimi ravnanji, stališči, prepričanji – s svojim načinom komunikacije v veliki meri vplivajo na pojav predsodkov in stereotipov pri otrocih. Preverjala sem tudi, koliko so strokovni/e delavci/ke seznanjeni s to problematiko, ali sploh razmišljajo o tej temi in koliko so se o njej pripravljene pogovarjati. V raziskavi sem ugotavljala, kako bi bodoči

strokovni/e delavci/ke in strokovni/e delavci/ke v vrtcu ravnali v primeru, da bi otroka iz istospolne družine zasmehovali, odklanjali, zavračali, ali bi bili sploh pripravljene o tem razpravljati, pomagati, ali bi imeli posluš za otroka, ki živi v »drugačni« družini. Ker sem mnenja, da so homoseksualcem in istospolnemu starševstvu bolj naklonjeni mladi, predvsem študenti, saj naj bi bili ti bolj dovzetni za družbene spremembe in preseganje družbenih predsodkov in stereotipov ter sprejemali drugačnost, me je zanimalo, ali se mnenja o istospolnem starševstvu študentov in študentk predšolske vzgoje razlikujejo od mnenj strokovnih delavcev oziroma delavk, zaposlenih v vrtcu.

6 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

1. Kakšna stališča do homoseksualcev imajo strokovni/e delavci/ke v vrtcu in študenti/ke predšolske vzgoje?
2. Kakšna stališča o istospolnem starševstvu imajo strokovni/e delavci/ke v vrtcu in študenti/ke predšolske vzgoje?
3. Ali obstajajo statistično pomembne razlike med strokovnimi delavci oziroma delavkami v vrtcu in študenti oz. študentkami predšolske vzgoje glede podpore legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji?
4. Kakšna stališča do vzgoje otrok v istospolni družini imajo strokovni/e delavci/ke v vrtcu in študenti/ke predšolske vzgoje?
5. Ali so strokovni/e delavci/ke v vrtcu in študenti/ke predšolske vzgoje pripravljene pomagati istospolni družini, v kolikor bi se ta se znašla v konfliktni situaciji?

7 OPIS OSNOVNE RAZISKOVALNE METODE

Raziskavo sem izvedla s pomočjo deskriptivne in kavzalno-neeksperimentalne metode empiričnega raziskovanja.

8 OPIS VZORCA

Za raziskavo sem uporabila neslučajnostni, priložnostni vzorec, saj sem vključila strokovne delavke iz vrtcev in študentke predšolske vzgoje, od katerih sem najlažje dobila podatke. Vzorec obsega 104 anketiranke, 52 strokovnih delavk vrtca in 52 študentk predšolske vzgoje.

Vzorec so bile vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic, zaposlene v vrtcih v različnih krajih po Sloveniji. Vzorec pa je zajemal tudi bodoče diplomirane vzgojiteljice oziroma študentke Pedagoške fakultete v Ljubljani, Oddelek za predšolsko vzgojo, ki so leta 2007 oziroma 2008 zaključevale 1., 2. ali 3. letnik študija.

Anketni vprašalnik so izpolnile ženske s peto, šesto in sedmo stopnjo izobrazbe: 14 (13,5 %) strokovnih delavk ima 3-letno visoko strokovno izobrazbo (PV), 6 (5,8 %) jih ima 2-letno višjo strokovno izobrazbo (PVO), 78 (75 %) vzgojiteljic, pomočnic vzgojiteljic in študentk PV ima srednjo izobrazbo 5. stopnje (vzgojitelj predšolskih otrok), 6 (5,8 %) strokovnih delavk pa je navedlo tudi drugo izobrazbo (univerzitetno diplomirana pedagoginja, tehnik zdravstvene nege, ekonomski tehnik in gimnazijski maturant).

V raziskavi je sodelovalo 48 (46,2 %) anketirank, ki prihaja iz mesta in 56 (53,8 %) anketirank s podeželja. Starost anketirank, ki je bila zajeta v raziskavi, je segala od 18 do 58 let. V raziskavi je sodelovala relativno mlada populacija anketirank: 62,5 % anketirank je starih od 18 do 28 let, 5,8 % od 29 do 38 let, 22,1 % je starih od 39 do 48 let in 9,6 % od 49 do 58 let.

9 INSTRUMENT IN POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV

Anketni vprašalnik sem sestavila s pomočjo mentorice in somentorja, namenjen pa je bil izključno raziskavi za diplomsko nalogo. Izpolnjevale so ga strokovne delavke vrtca in študentke predšolske vzgoje.

Vprašalnik obsega sedemnajst vprašanj: tri vprašanja odprtega tipa, deset vprašanj zaprtega tipa in štiri vprašanja kombiniranega tipa z možnostjo dopisovanja odgovorov (Priloga 1).

V mesecu juniju 2007 sem se z ravnateljico Vrtca Zagorje ob Savi dogovorila, da bom v njenem vrtcu izvajala anketo. Junija 2007 sem razposlala 50 anketnih vprašalnikov v Vrtec Zagorje ob Savi, dodatnih 15 anketnih vprašalnikov pa sem v mesecu avgustu 2008 razposlala še v nekatere druge vrtce po Sloveniji (Hrastnik, Maribor in Ljubljana). Bodoče diplomirane vzgojiteljice so bile študentke prvega, drugega in tretjega letnika predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V mesecu juniju 2007 sem poslala 60 anketnih vprašalnikov na Pedagoško fakulteto v Ljubljani in tudi po elektronski pošti.

Izpolnjeni vprašalniki študentk in strokovnih delavk vrtca so bili zbrani v mesecih juniju in juliju 2007. Zadnje rešene vprašalnike strokovnih delavk sem prejela konec meseca avgusta 2008. Zbiranje podatkov je potekalo en mesec v letu 2007 in 14 dni v letu 2008, odzivnost pri študentkah je bila 86,6 %, pri strokovnih delavkah pa 80 % .

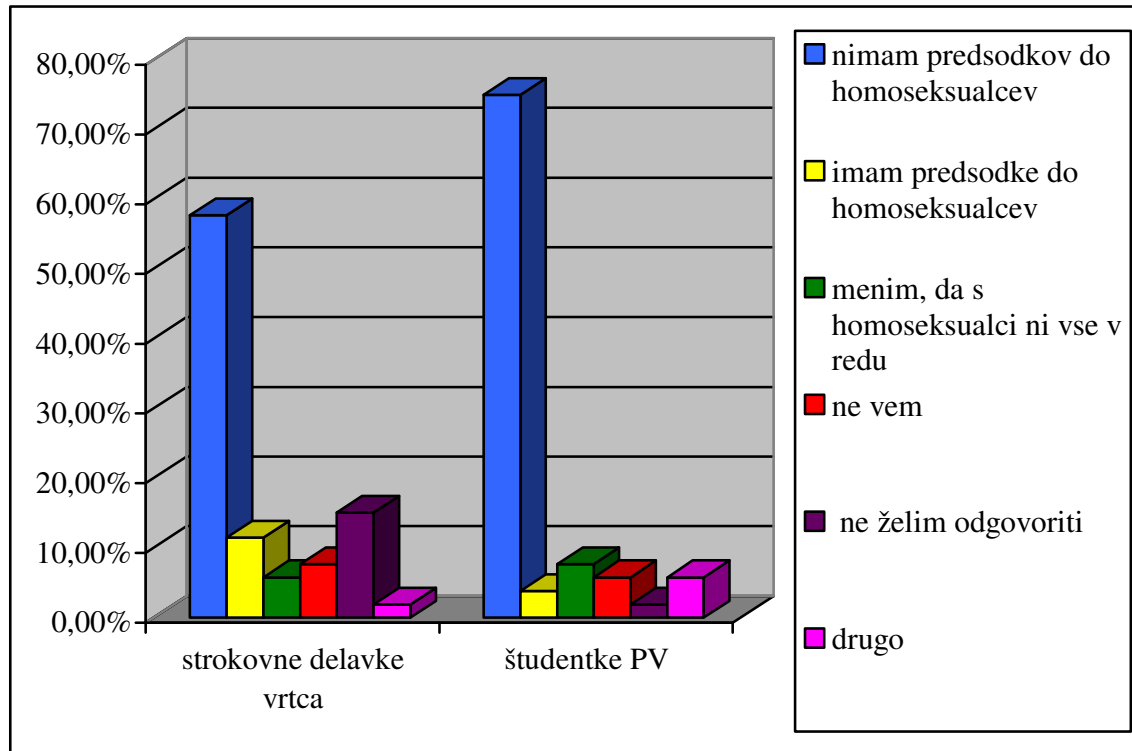
10 STATISTIČNI POSTOPKI OBDELAVE PODATKOV

Za obdelavo podatkov sem uporabila računalniški program SPSS. Izračunala sem frekvence, hi-kvadrat preizkus in aritmetično sredino. Podatki so prikazani opisno in grafično.

11 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

11.1 Stališča strokovnih delavk in študentk do homoseksualcev

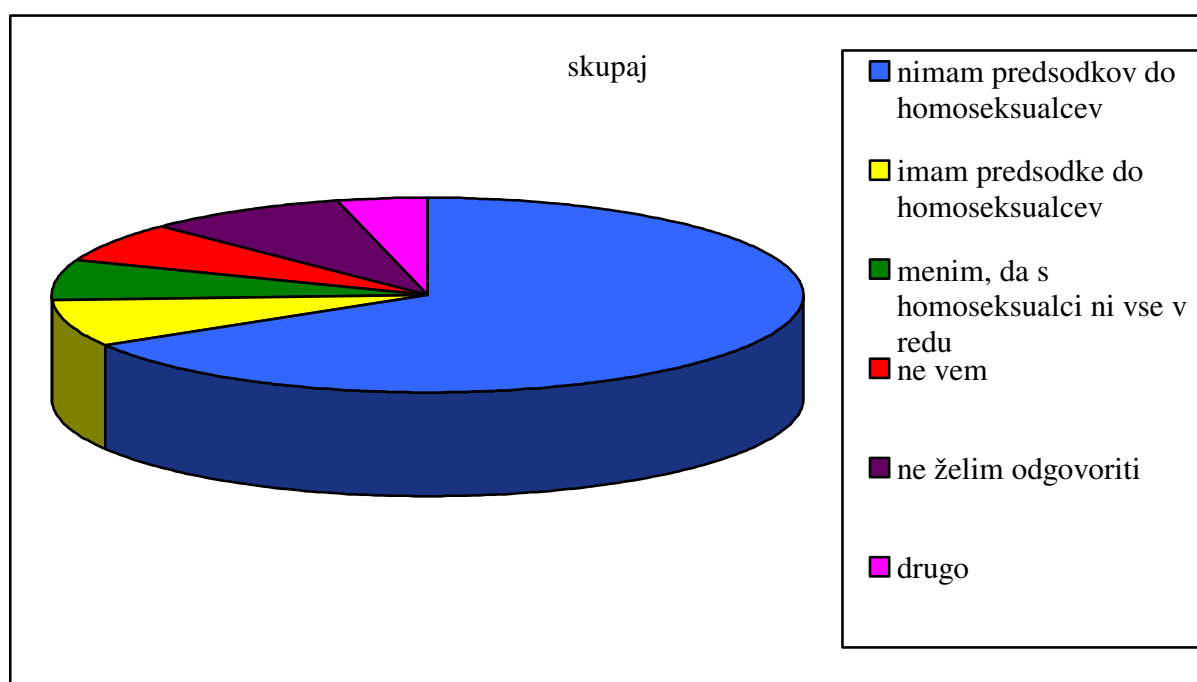
Najprej sem ugotavljala, kakšna so stališča strokovnih delavk in študentk do homoseksualcev, ali do njih izražajo predsodke.

Graf 1: Stališča strokovnih delavk in študentk do homoseksualcev

Kar 75 % anketiranih študentk pravi, da do homoseksualcev nima oziroma ne izraža predsodkov, tako meni tudi skoraj šestdeset odstotkov (57,7 %) anketiranih strokovnih delavk. Le 3,8 % študentk in 11,5 % strokovnih delavk meni, da ima predsodke do homoseksualcev. Da s homoseksualci ni vse v redu, meni 7,7 % študentk in 5,8 % strokovnih delavk. Odgovor »ne vem« je obkrožilo 5,8 % študentk in 7,7 % strokovnih delavk. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ni statistično značilna ($\chi^2 = 9,904$; $g = 5$; $P = 0,078$). Rezultati prikazujejo, da večina vseh anketirank nima predsodkov do homoseksualcev. Razmeroma visok delež vseh anketirank se je opredelil, da nima predsodkov do homoseksualcev, kar sem tudi predvidevala. Ljudje so namreč mnenja, da ignoranca in tiho sprejemanje homoseksualnosti in nasploh drugačnosti, ne pomeni

izražanje predsodkov. Zelo dobra primera tihega sprejemanja homoseksualcev sta dva odgovora anketirank, ki sta ju zapisali pod odgovor »drugo«. Ena strokovna delavka je navedla, da načeloma nima predsodkov do homoseksualcev, ne ve pa, kako bi ravnala, če bi se to zgodilo v njeni družini, ko bi bila v to čustveno vpletena. Ena študentka pa je zapisala, da z njimi ni nič narobe, le da ne podpira, da bi homoseksualci lahko posvojili otroke, ker meni, da bi vzgoja v tovrstni družini negativno vplivala na otroka. Dve študentki pa sta pod »drugo« navedli, da do homoseksualcev nimata opredeljenega stališča, ker so preprosto ljudje, kot vsi ostali.

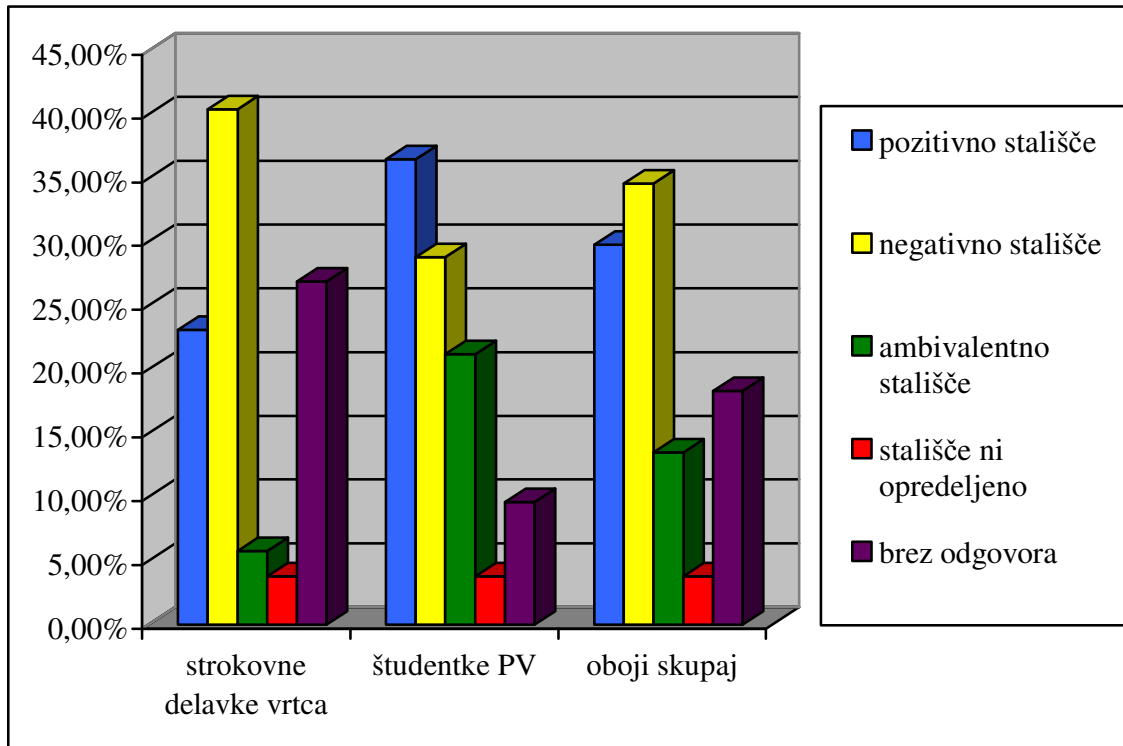

Graf 2: Stališča vseh anketirank do homoseksualcev

Pričakovala sem, da se bodo strokovne delavke opredelile, da imajo predsodke do homoseksualcev in homoseksualnosti. Podatki v grafu pa prikazujejo ravno nasprotno. Večina strokovnih delavk meni, da nima predsodkov do homoseksualcev in na ta način izraža pozitivno stališče do njih, ravno tako pa meni tudi večina študentk. Le nekaj odstotkov anketiranih strokovnih delavk izraža negativno mnenje oziroma pravi, da ima predsodke do istospolno usmerjenih oseb. Dve tretjini vseh anketirank (66,3 %) menita, da do homoseksualcev nimata in ne izražata predsodkov. Ostali odgovori so bili v manjšini.

11.2 Stališča strokovnih delavk in študentk o istospolnem starševstvu

Znotraj tega raziskovalnega vprašanja me je zanimalo osebno stališče anketirank o istospolnem starševstvu, zakaj po njihovem mnenju naj bi oziroma naj ne bi smeli istospolno usmerjeni pari vzgajati otrok in v kolikšni meri se anketiranke strinjajo z mnenjem, da družba v Sloveniji še ni zrela, da bi sprejela istospolno starševstvo.

Graf 3: Stališča strokovnih delavk in študentk ter obojih skupaj o istospolnem starševstvu

Kljub temu da se velika večina strokovnih delavk (57,7 %) opredeljuje, da do homoseksualcev nima predsodkov, pa je zanimiv podatek, da ima kar 40,4 % negativno stališče do istospolnega starševstva. Na drugi strani pa se je za negativno stališče do predstavljenega problema opredelilo 28,8 % študentk. Skupaj ta delež znaša 34,6 %. Pozitivno stališče do istospolnega starševstva ima 23,1 % strokovnih delavk in 36,5 % študentk, kar skupno pomeni 29,8 %. Ambivalentno stališče do istospolnega starševstva je zasedlo 5,8 % strokovnih delavk in 21,2 % študentk. Kar 26,9 % strokovnih delavk pa na to vprašanje ni želelo odgovoriti. Na podlagi pridobljenih rezultatov ugotavljam, da se med strokovnimi delavkami in študentkami pojavljajo statistično pomembne razlike v izražanju osebnega stališča o istospolnem starševstvu ($\chi^2 = 11,415$; $g = 4$; $P = 0,022$). Bolj pozitivno stališče o istospolnem starševstvu so izrazile študentke. Več študentk kot

strokovnih delavk pa je izrazilo tudi ambivalentno stališče o istospolnem starševstvu.

Osebna stališča anketirank o istospolnem starševstvu sem razvrstila v tri kategorije: pozitivno, negativno in ambivalentno stališče. Strokovne delavke in študentke so kot pozitivna stališča navajale:

- vsak ima pravico do otroka ne glede na spolno usmeritev (vsi smo pred zakonom enaki),
- tudi istospolno usmerjeni pari so lahko odlični starši in znajo prav tako lepo vzgajati otroke,
- otrok potrebuje iskreno ljubezen, zaupanje, občutek varnosti, spoštovanje, razumevanje, vse to lahko dobi le od zrele odrasle osebe ne glede na spolno usmerjenost,
- če sta osebi dovolj senzibilni in pripravljeni vzgajati otroka na demokratičen način, ne vidim ovir.

Študentke so k pozitivnim stališčem dodale, da so istospolni starši še bolj primerni starši kot pa samohranilke/ci, saj ima otrok dva vzornika.

Kot negativna stališča o istospolnem starševstvu so strokovne delavke in tudi študentke navajale naslednje:

- istospolno usmerjeni pari niso primerni starši, ker otrok za svoj optimalen razvoj potrebuje lik očeta in matere, torej model ženske in moškega, saj vzgoja poteka preko posnemanja,
- istospolno starševstvo je le modna muha,
- niso sposobni vzgajati, otroci bi bili v takšni družini prav tako istospolno usmerjeni,
- družba še ni pripravljena, da bi sprejela istospolno družino, otrok bi trpel zaradi zasmehovanja v družbi,
- to pelje v propad človeštva,
- takšno okolje ni naravno in ni dobro za otrokov zdrav razvoj,
- tega ne podpiram zaradi predolghih čakalnih dob za posvojitev otroka in oploditev heteroseksualnih parov.

Študentke pa so kot negativna stališča še navajale:

- tako kot v svetu, mora biti tudi v vzgoji red, istospolna starša težko dajeta otroku tisto, kar mu nudita oče in mati. V Sloveniji je družba še vedno preveč konzervativna, da bi sprejela istospolno starševstvo,
- otrok bi bil zmeden, saj ne bi vedel, koga od staršev naj kliče mama in koga oče. Tudi v živalskem svetu nikoli ne zasledimo, da bi se paril isti spol,
- že tako je premalo nuklearnih družin in posledično tudi otrok,
- otroka ne moreta ustvariti dva moška, zato ga ne moreta »dobro« vzgajati,
- “Če bo otrok vzgojen v istospolni družini, ne bo razumel, da je v »normalnem« življenju par moški z žensko in tako bomo imeli v prihodnosti še več istospolno usmerjenih ljudi, kar pomeni, da bo na voljo manj otrok za posvojitev in posledično več umetnih oplojevanj” je menila neka študentka in se ob tem spraševala: “Zakaj nas je potem narava obdarila z možnostjo, da sami naredimo otroka?”

Strokovne delavke in študentke so izrazile tudi ambivalentna stališča o istospolnem starševstvu, in sicer so navajale naslednje:

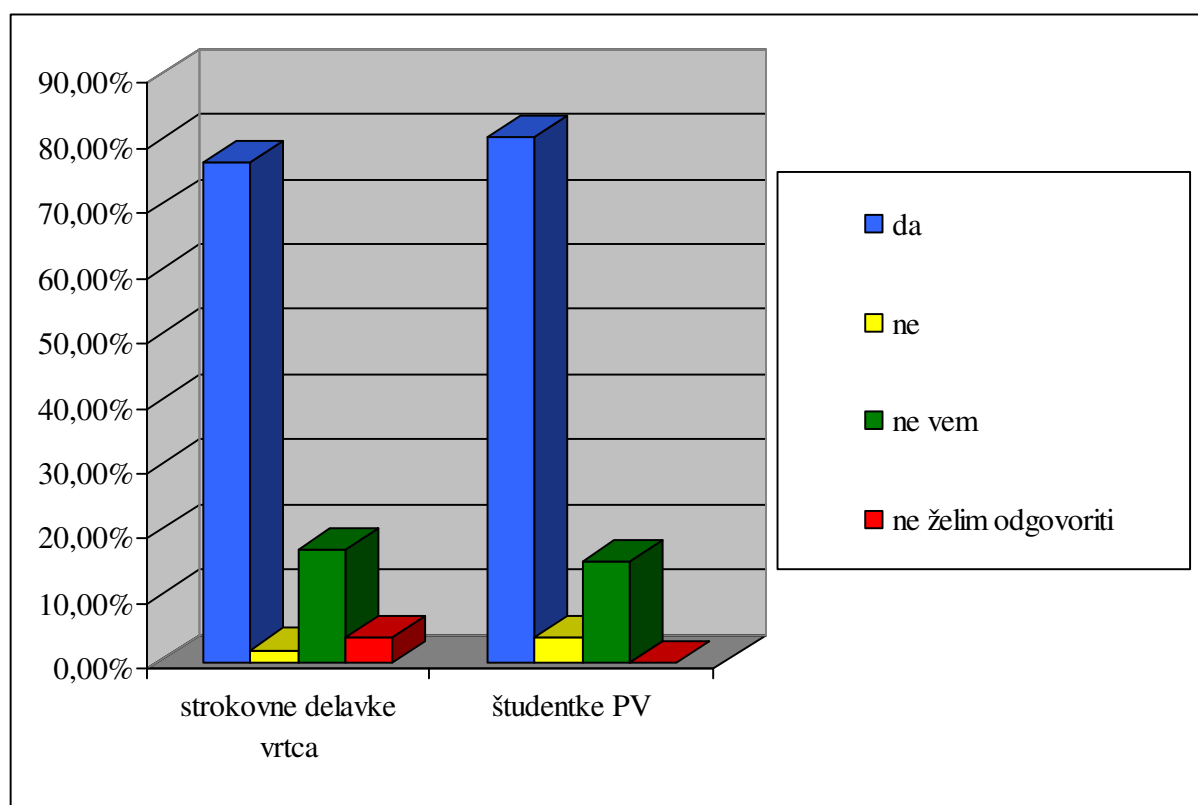
- istospolno usmerjeni pari so lahko dobri starši, vendar lahko pravico do posvojitve uveljavljajo samo heteroseksualni pari,
- lahko so primerni starši, vendar bo otrokom težje zaradi neodobravanja in nestrpnosti družbe.

Študentke pa so poleg že naštetega še navajale, da:

- so primerni starši, vendar gre razmisliti glede otrokovega nadaljnjega razvoja, družba še ni pripravljena sprejeti istospolnega starševstva, problem pa so tudi družbene (spolne) vloge staršev (dve materi, dva očeta),
- ni prav, da jih zatiramo, saj so ljudje, tako kot mi vsi, vendar tovrstne družine niso spodbudne za otrokov zdrav razvoj, otroci bodo imeli težave z identifikacijo,
- lahko imajo otroke, vendar se morajo zavedati, da bodo morali vložiti veliko več truda v vzgojo, da bodo lahko nadomestili lik ženske oziroma moškega,
- “Me ne moti, da imajo otroke, če pa pomislim na otroka, ki bi imel dva očeta in dve materi, se mi zdi, da otroku ne bi bilo prijetno,” je zapisala neka študentka.

Pri tem vprašanju sem pričakovala dobljene rezultate, saj sem predvidevala, da se bo razmeroma visok delež strokovnih delavk opredelil za negativno stališče, večina študentk pa za pozitivno stališče. Na podlagi podanih rezultatov sem mnenja, da so strokovne delavke še vedno bolj podvržene vplivom družbenih predsodkov in stereotipov ter težje sprejemajo različnost in drugačnost. Kljub temu pa me preseneča razmeroma nizek delež anketiranih študentk, ki so se opredelile za pozitivno stališče, saj sem predvidevala, da so bolj naklonjene sodobnim oblikam starševstva in različnim oblikam družin.

Odgovori na vprašanje, ali se strokovne delavke in študentke strinjajo z mnenjem, da družba v Sloveniji še ni zrela, da bi sprejela istospolno starševstvo, so prikazani v grafu 4.

Graf 4: Mnenja strokovnih delavk in študentk o zrelosti slovenske družbe, da bi sprejela istospolno starševstvo

Iz grafa 4 je očitno, da je velika večina anketirank mnenja, da slovenska družba še ni dovolj zrela, da bi sprejela in si predstavljala istospolno usmerjene pare v starševski vlogi. Tak odgovor je podalo 76,9 % strokovnih delavk in 80,8 % študentk. Le manjšina se s slednjo trditvijo ne strinja,

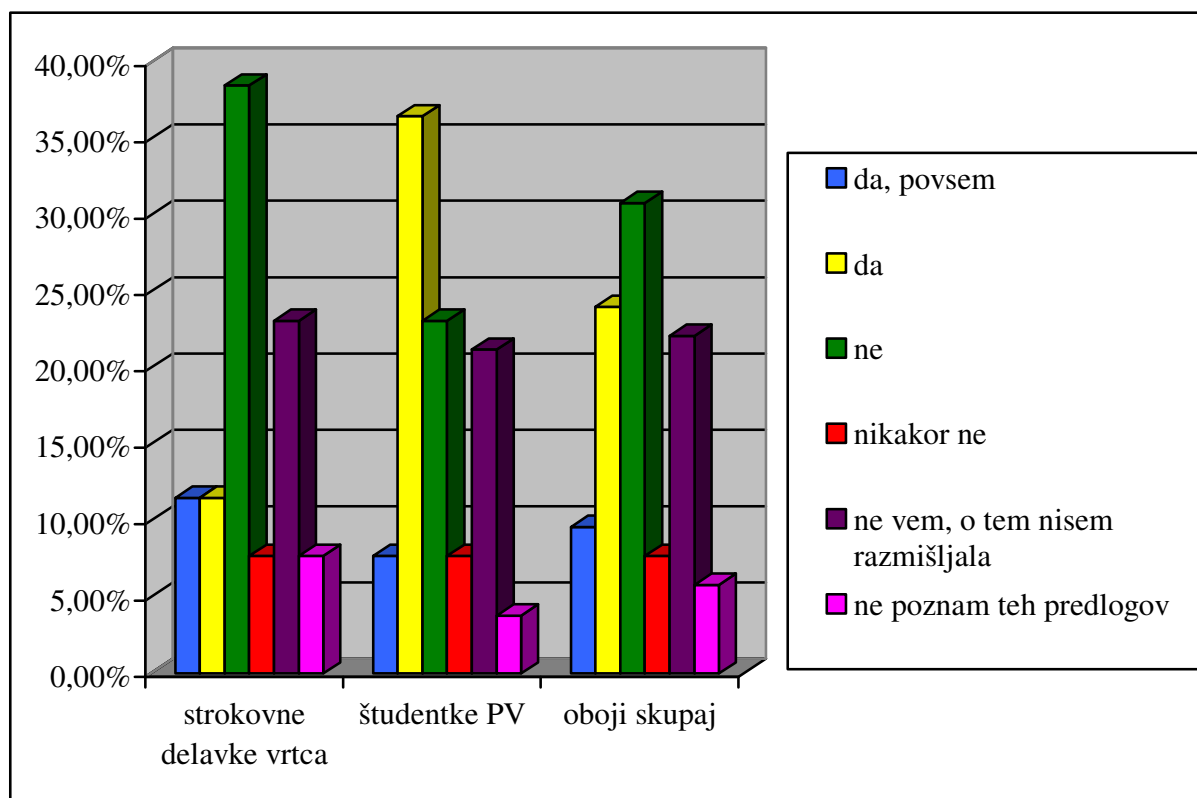
nekaj več pa jih ne ve odgovora. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ni statistično značilna ($\chi^2 = 2,441$; $g = 3$; $P = 0,486$). Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede mnenja, da slovenska družba še ni zrela sprejeti istospolnega starševstva.

Podani podatki me niso presenetili, saj sem pričakovala takšno mnenje anketirank, kajti podobne rezultate kažejo tudi javnomnenjske raziskave iz preteklih let. Ugotovitve raziskave, ki je bila predstavljena v prilogi Dnevnika in Nedeljskega dnevnika – Nika (2006) in je ugotavljala mnenje slovenske javnosti o homoseksualnosti in istospolnem starševstvu, kaže, da štirje od desetih vprašanih Slovencev priznavajo, da je družba do homoseksualcev premalo strpna. Ljudi še vedno skrbi, da družba še ni dovolj zrela in pripravljena sprejeti, da bi otroke vzgajali istospolno usmerjeni pari. Skrbi jih namreč, da bodo otroci zaradi neodobravanja družbe trpeli.

11.3 Izražanje podpore strokovnih delavk in študentk glede legalizacije istospolnega starševstva v Sloveniji

Po sprejetju Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti v Sloveniji se vse pogosteje razpravlja tudi o ureditvi starševskih pravic gejev in lezbijk, zato me je znotraj tega raziskovalnega vprašanja zanimalo: ali anketiranke podpirajo idejo o legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji, torej pravico, da geji in lezbijke lahko posvojijo in vzgajajo otroke. Opravljenih je bilo kar nekaj raziskav, kjer so strokovnjaki ugotavljali, kako življenje v istospolni družini vpliva na razvoj otrok. Podane ugotovitve so bile predstavljene širši javnosti, zato me je zanimalo, ali so anketiranke že zasledile raziskave, ki govorijo v prid istospolnemu starševstvu in ali verjamejo v rezultate teh raziskav.

Odgovori na vprašanje, ali strokovne delavke in študentke podpirajo idejo o legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji, so prikazani v grafu 5.

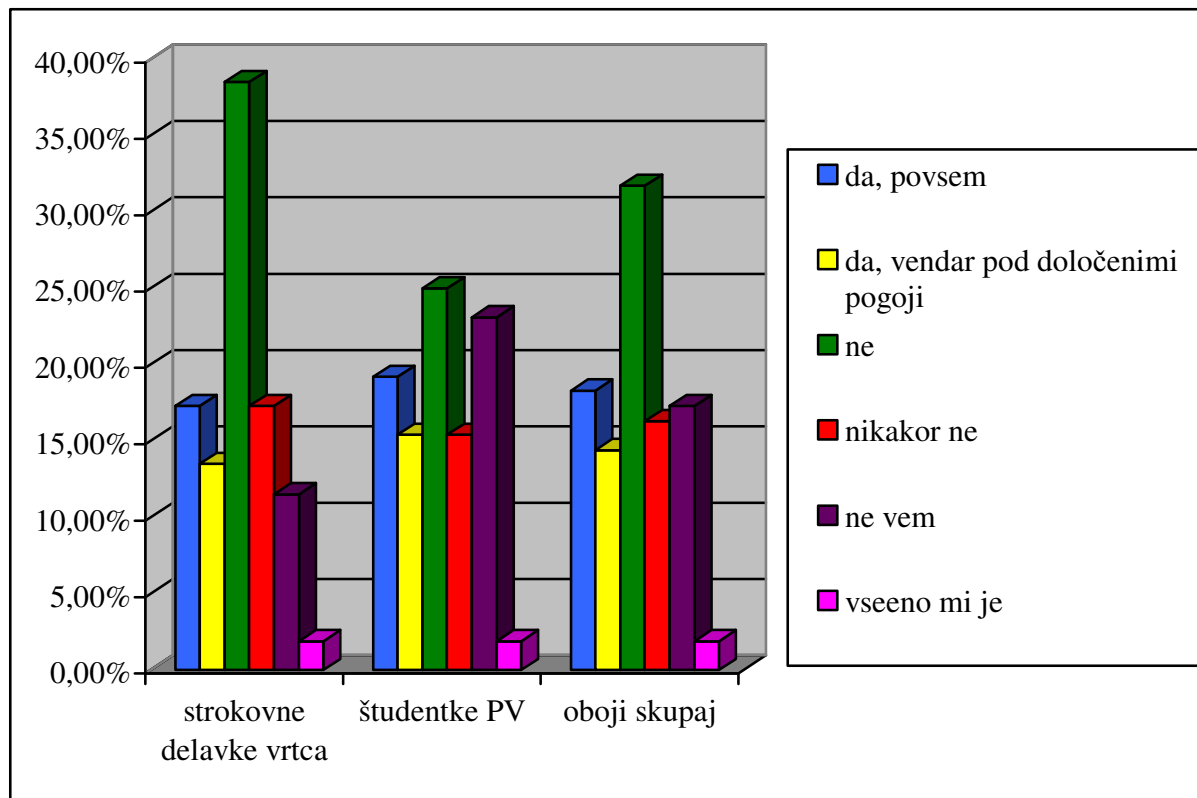

Graf 5: Podpiranje ideje strokovnih delavk in študentk ter obojih skupaj o legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji

Legalizacije istospolnega starševstva v Sloveniji ne podpira 38,5 % strokovnih delavk in 23,1 % študentk. Ugotavljam, da je 30,8 % vseh anketirank proti legalizaciji istospolnega starševstva pri nas. Da nikakor ne podpira legalizacije istospolnega starševstva pri nas, meni 7,7 % vseh vprašanih. Legalizacijo istospolnega starševstva v Sloveniji podpira 11,5 % strokovnih delavk in 36,5 % študentk, skupaj 24 % vseh anketirank. Povsem pa legalizacijo istospolnega starševstva pri nas podpira le 9,6 % vseh anketirank. Kar 22,1 % vseh anketirank pa o tem problemu še ni razmišljalo. Vrednost hi-kvadrat preizkusa statistično ni značilna ($\chi^2 = 9,870$; $g = 5$; $P = 0,079$). Rezultati kažejo, da večina študentk izraža večjo podporo legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji kot večina strokovnih delavk, vendar razlike niso statistično pomembne.

Po pričakovanjih večina strokovnih delavk ne podpira istospolnega starševstva v Sloveniji za razliko od večine študentk, ki so izrazile podporo gejem in lezbijkam pri starševski vlogi. Preseneča pa me razmeroma visok delež anketirank, ki o tem sploh še niso razmišljale.

Odgovori, ki prikazujejo, v kolikšni meri se strokovne delavke in študentke strinjajo z možnostjo, da istospolno usmerjeni pari lahko posvojijo otroke, so prikazani v grafu 6.

Graf 6: Mnenja strokovnih delavk in študentk o pravici, da istospolno usmerjeni pari lahko posvojijo otroke

Povsem enak delež strokovnih delavk (38,5 %), ki ne podpira legalizacije istospolnega starševstva pri nas, se ravno tako ne strinja z možnostjo, da istospolno usmerjeni pari lahko posvojijo otroke. Enako mnenje pa je izrazilo tudi 25 % študentk. Skupaj pa ta delež znaša 31,7 %. Z možnostjo uveljavljanja pravice do posvojitve otrok istospolno usmerjenih parov se nikakor ne strinja 17,3 % strokovnih delavk in 15,4 % študentk, kar skupaj znaša 16,3 %. Povsem pa se s to trditvijo strinja 17,3 % strokovnih delavk in 19,2 % študentk. Pod določenimi pogoji se s to možnostjo strinja 13,5 % strokovnih delavk, ki so kot določene pogoje navajale naslednje:

- starši morajo biti odgovorni in imeti ljubeč odnos do otrok,
- v primeru, da družino nadzoruje strokovni delavec (psiholog),
- prednost pred istospolnimi pari imajo heteroseksualni pari.

15,4 % študentk pa je navajalo naslednje določene pogoje, pod katerimi bi lahko geji in lezbijke

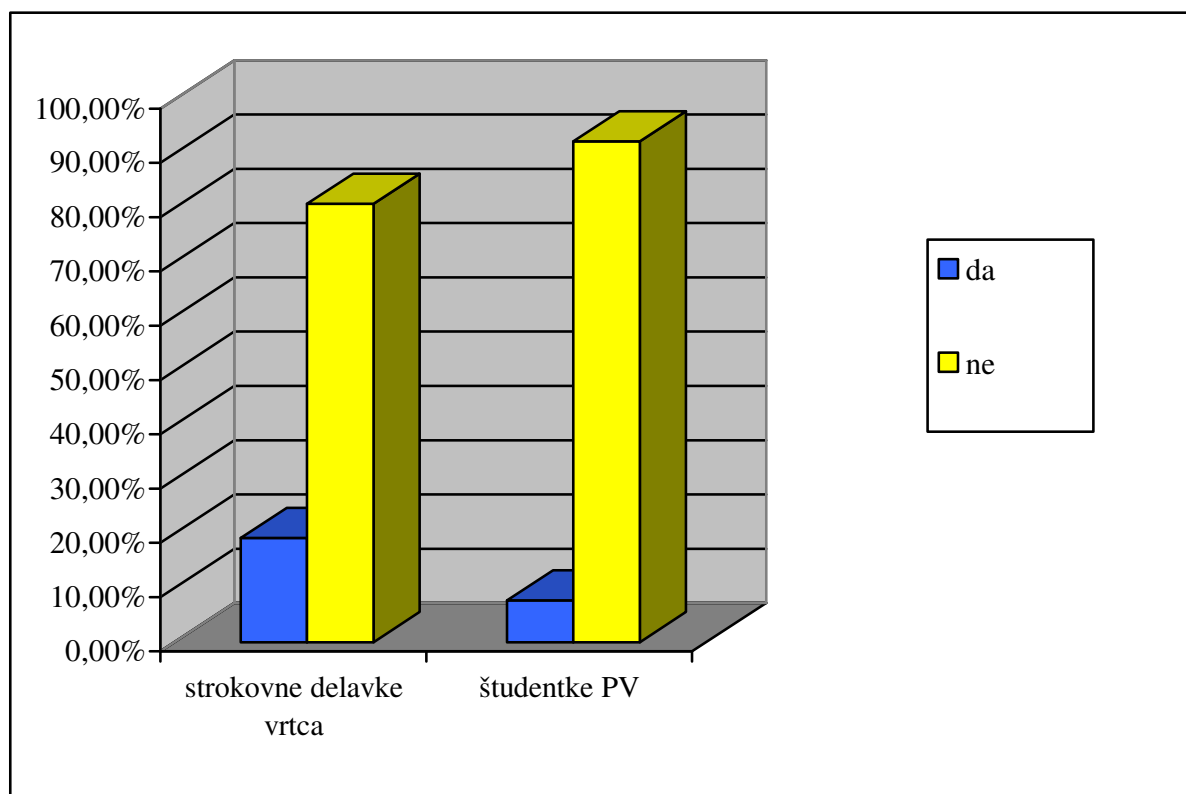
posvojili otroke:

- zagotovljeni morajo biti vsi pogoji za zdrav razvoj otroka,
- da istospolno starševstvo podpre tudi socialna služba,
- da se otrok strinja s posvojitvijo in da sta starša zmožna vzgajati na primeren način.

Odgovor »ne vem« je podalo 17,3 % vseh anketirank. Da jim je vseeno, če se ta možnost istospolno usmerjenim parom odpira ali ne, je odgovorilo 1,9 % strokovnih delavk in prav toliko študentk. Vrednost hi-kvadrat preizkusa statistično ni značilna ($\chi^2 = 3,663$; $g = 5$; $P = 0,599$). Med strokovnimi delavkami in študentkami predšolske vzgoje se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede mnenja, da istospolno usmerjeni pari lahko posvojijo otroke. Večina anketirank se ne strinja z možnostjo, da bi homoseksualci lahko posvojili otroke.

Pričakovala sem sorazmerno enake rezultate in kot takšni so se tudi izkazali. Podobna raziskava je bila objavljena v prilogi Dnevnika in Nedeljskega dnevnika – Nika (2006). Ugotavljala je mnenje 450 naključno izbranih polnoletnih Slovencev o tem, ali se strinjajo z možnostjo, da homoseksualci lahko posvojijo otroka. Rezultati so pokazali, da se s trditvijo zelo strinja 17,8 % vseh anketirancev, precej se jih s to trditvijo strinja 7,1 %, srednje 16,4 % in malo 6,4 % vseh vprašanih. Nestrinjanje s to trditvijo pa je izrazila več kot polovica (52,2 %) vseh anketirancev.

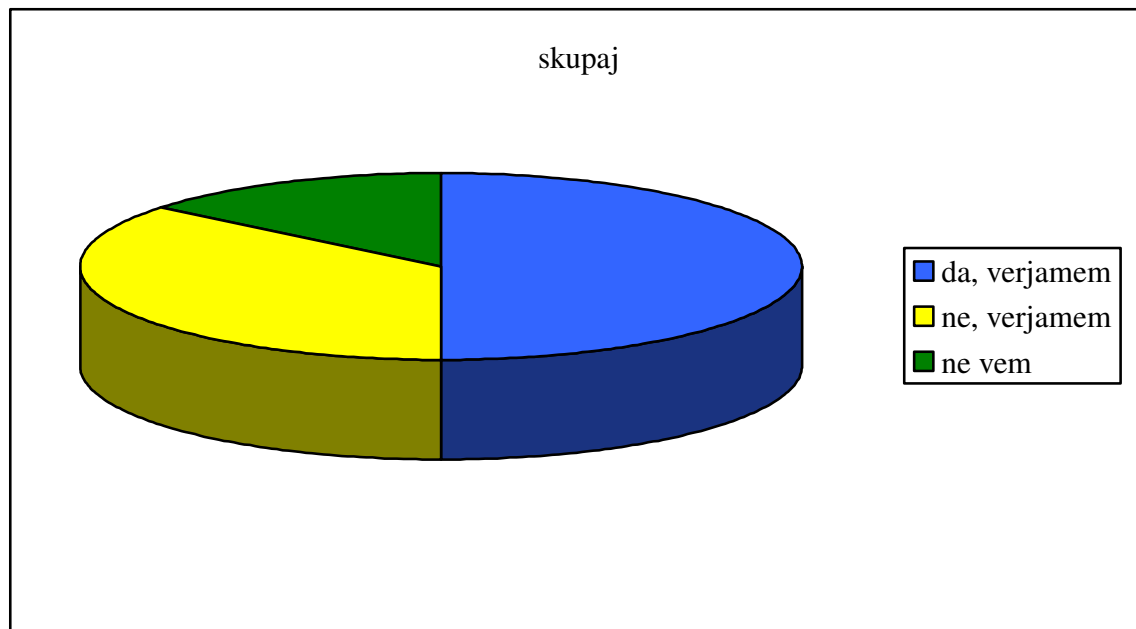
Odgovore na vprašanje, ali so anketiranke zasledile podatke o raziskavah, ki govorijo v prid istospolnemu starševstvu pa prikazuje graf 7.

Graf 7: Seznanjenost strokovnih delavk in študentk o raziskavah glede istospolnega starševstva

Iz grafa lahko hitro razberemo, da velika večina strokovnih delavk (80,8 %) kot tudi študentk (92,3 %) raziskav, ki govorijo v prid istospolnemu starševstvu, še ni zasledila. Vrednost hi-kvadrat preizkusa statistično ni značilna ($\chi^2 = 2,971$; $g = 1$; $P = 0,085$). Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede tega, ali so že zasledile raziskave, ki ugotavljajo, da vzgoja otrok v istospolnih družinah nima negativnih posledic. Rezultati, ki so prikazani v diagramu, so sicer pričakovani, vendar pa nisem pričakovala tako visokega deleža študentk, ki so odgovorile, da niso seznanjene s tovrstnimi raziskavami. Iz teh podatkov lahko sklepam, da anketiranke ne poznajo obsežnih raziskav, ki se ukvarjajo s tematiko odraščanja otrok v istospolnih družinah in ki nam po navedbah A. Hočevar (2009) dokazujejo, da istospolna usmerjenost enega ali obeh staršev ne vpliva negativno na otrokov razvoj. Med otroki, ki odraščajo v različnih oblikah družin, lahko zasledimo razlike, vendar pa te razlike statistično niso pomembne.

Med anketirankami, ki so odgovorile, da poznajo raziskave, ki govorijo v prid istospolnemu starševstvu sem preverila tudi, ali tem raziskavam zaupajo. Odgovori so prikazani v grafu 8.

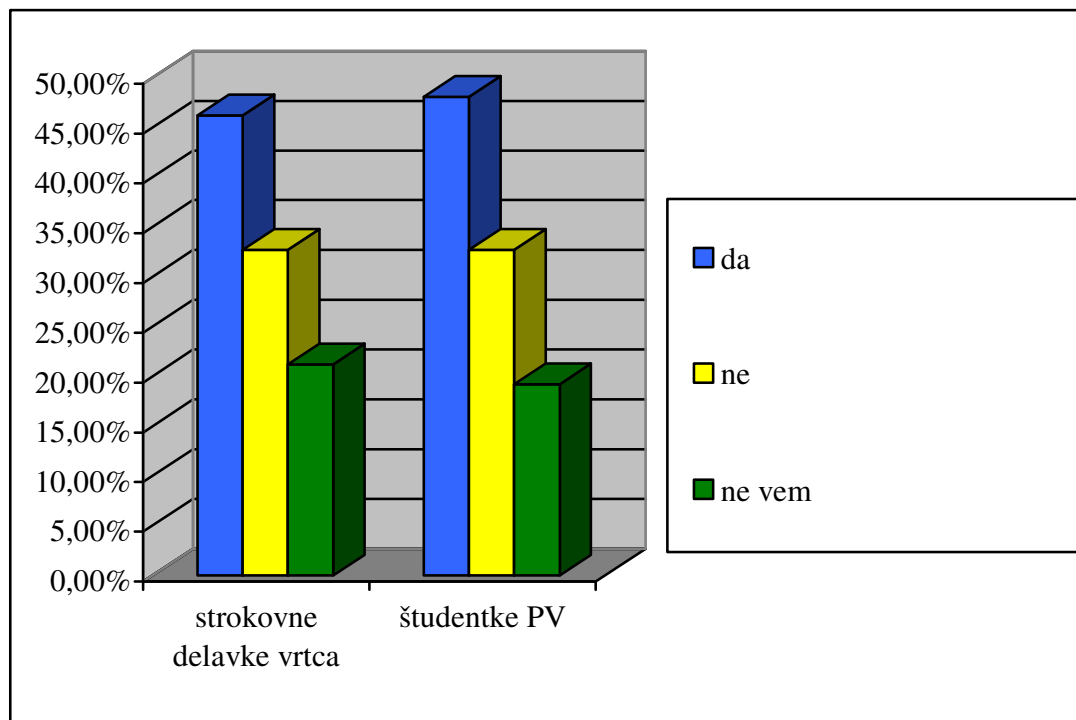
Graf 8: Izražanje zaupanja vseh anketirank raziskavam o istospolnem starševstvu

Anketiranke, ki so pri 11. vprašanju odgovorile z »da«, so pri tem vprašanju podale naslednje odgovore: 7 (50 %) anketirank je odgovorilo, da verjame danim raziskavam, 5 (35,7 %) anketirank pa tem raziskavam ne verjame. Ostali dve anketiranki (14,3 %) pa sta se opredelili, da ne veda, ali je tem raziskavam lahko verjeti ali ne. Avtorji raziskav, ki proučujejo življenje otrok v istospolnih družinah in vpliv homoseksualnosti staršev na otroke, opozarjajo na nekatere metodološke pomanjkljivosti teh raziskav. Po navedbah A. Hočevar (2009) vzorci otrok temeljijo na majhnih, nereprezentativnih vzorcih, v katere so bili otroci vključeni s pomočjo osebnih poznanstev raziskovalcev v socialnih mrežah in posameznih agencijah ali pa z metodo snežene kepe. Ravno tako pa ni mogoče zbrati zanesljivih podatkov o tem, koliko gejev in lezbijk je v osnovni populaciji, koliko jih ima otroke in koliko otrok živi ali pa ima redne stike s homoseksualnim staršem. Zaradi tega večine raziskav ni mogoče generalizirati na celotno populacijo otrok, ki živijo v družinah gejev in lezbijk. Vse raziskave pa niso vključevale kontrolnih skupin. Večina raziskav, ki jih poznamo, zajema ameriško populacijo otrok homoseksualnih, belopoltih staršev, iz srednjega razreda z dobro izobrazbo in finančnim statusom. Pomanjkljivost metodoloških raziskav je tudi ta, da so bili v veliko raziskav zajeti

otroci »tranzicijske generacije«, to so otroci gejev in lezbijk, ki so postali starši v času trajanja heteroseksualne zveze ali zunajzakonskega partnerstva in so se kot homoseksualci identificirali šele ob razvezi oz. ločitvi ali po njej. Prevladuje pa tudi delež raziskav, ki se ukvarjajo z otroki, ki živijo z materami lezbijkami, ugotovitve teh raziskav pa se pogosto posplošujejo tudi na otroke, ki živijo v družinah gejev, ne da bi se vprašali, ali te ugotovitve veljajo tudi za družine gejev. Za slovenski prostor pa velja, da raziskav na to temo skorajda ni.

11.4 Stališča strokovnih delavk in študentk o vzgoji otrok v istospolnih družinah

Znotraj tega raziskovalnega vprašanja me je zanimalo, ali bi se po mnenju strokovnih delavk in študentk pojavile bistvene razlike med vzgojo otrok v istospolni in heteroseksualni družini.

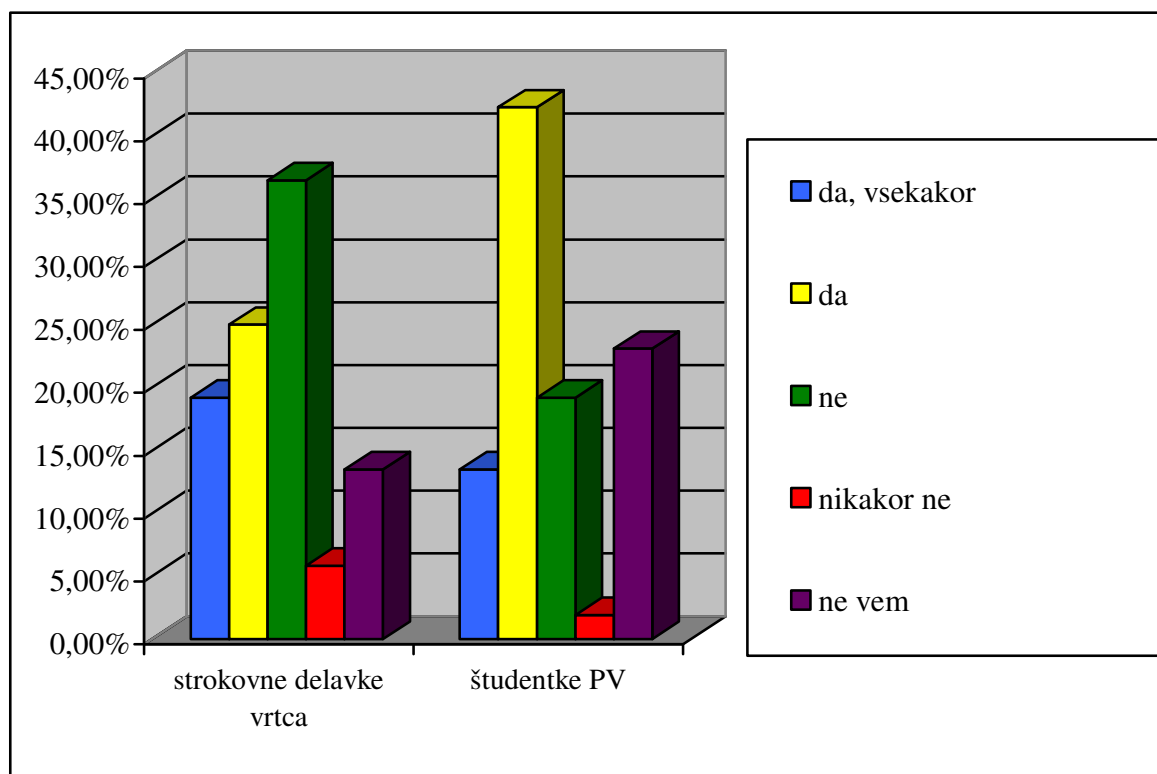
Graf 9: Mnenja strokovnih delavk in študentk o bistvenih razlikah med vzgojo otrok v istospolni in heteroseksualni družini

Skoraj polovica (46,2 %) strokovnih delavk in študentk (48,1 %) meni, da bi se pojavile bistvene razlike v vzgoji otrok, ki jih vzgajata dva istospolna oziroma raznospolna starša. Da ne bi prihajalo do bistvenih razlik v vzgoji otrok, ki poteka v heteroseksualni oziroma istospolni družini, meni 32,7 % strokovnih delavk in enak delež študentk, odgovor »ne vem« pa je podalo

21,2 % strokovnih delavk in 19,2 % študentk. Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede mnenja, kako poteka vzgoja otrok v istospolni družini v primerjavi z vzgojo otrok v heteroseksualni družini. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ($\chi^2 = 0,068$; $g = 2$; $P = 0,967$) ni statistično pomembna. Večina študentk in strokovnih delavk meni, da bi istospolno usmerjeni pari vendarle drugače vzgajali svoje otroke kot heteroseksualni starši.

Rezultati so me presenetili, saj sem pričakovala, da bodo študentke odgovarjale, da ne bi prihajalo do bistvenih razlik v vzgoji. Prav tako me je presenetila ugotovitev, da čeprav večina študentk izraža bolj pozitivno stališče o istospolnem starševstvu kot večina strokovnih delavk, verjame, da vzgoja otrok v tovrstni družini ni primerljiva z vzgojo otrok v družini, ki jo tvorita raznospolna starša. Katere bistvene razlike anketiranke vidijo v vzgoji otrok, ki odraščajo v istospolni družini, bodo pokazali nadaljnji podatki raziskave.

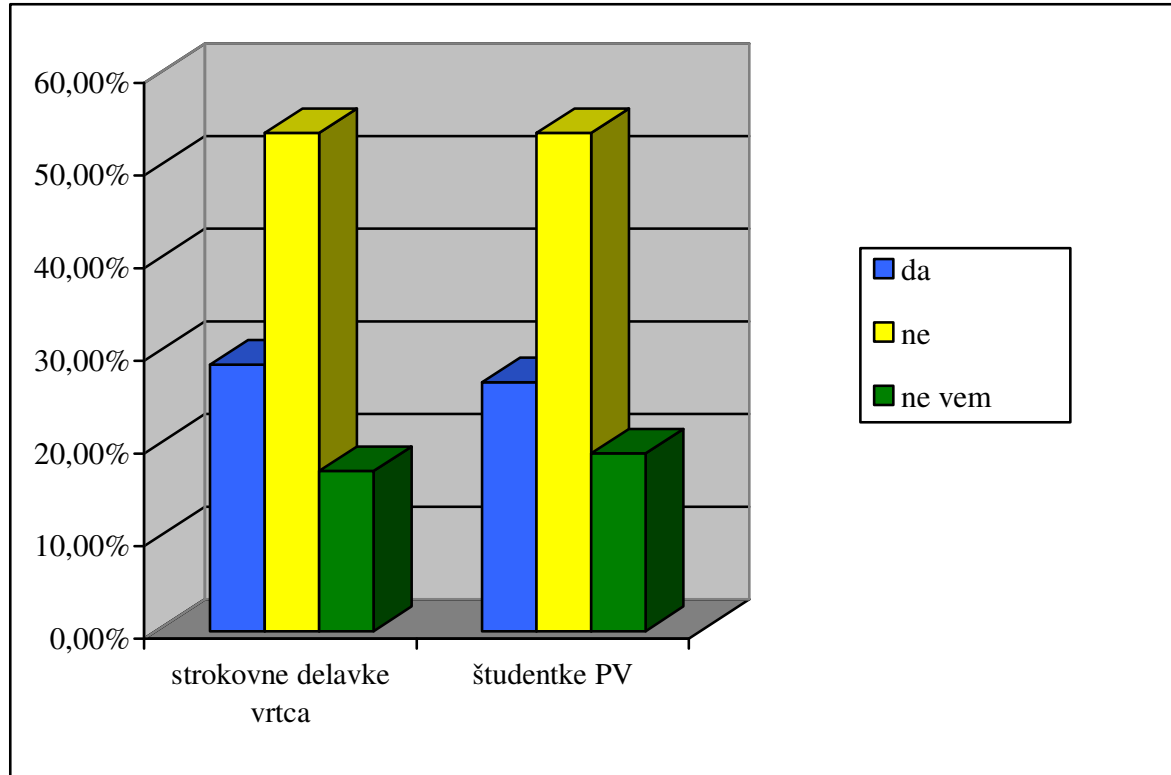
Znotraj tega raziskovalnega vprašanja me je zanimalo še, ali so po mnenju strokovnih delavk in študentk istospolno usmerjeni ljudje primerni starši.

Graf 10: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali so istospolno usmerjeni ljudje primerni starši

Da so istospolno usmerjeni pari vsekakor primerni starši, se je strinjalo 10 (19,2 %) vprašanih strokovnih delavk in 7 (13,5 %) študentk. 13 (25 %) strokovnih delavk in 22 (42,3 %) študentk meni, da so homoseksualci lahko primerni starši. Nestrinjanje s slednjo trditvijo je izrazilo 19 (36,5 %) strokovnih delavk in 10 (19,2 %) študentk. Da nikakor ne morejo biti primerni starši, so odgovorile 3 (5,8 %) strokovne delavke in le 1 (1,9 %) študentka. 7 (13,5 %) strokovnih delavk in 12 (23,1 %) študentk pa je podalo odgovor »ne vem«. Skoraj enak delež strokovnih delavk, ki meni, da so istospolno usmerjeni pari lahko primerni starši tudi meni, da niso. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ($\chi^2 = 7,953$; $g = 4$; $P = 0,093$) ni statistično pomembna. Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede mnenja o tem, ali so istospolno usmerjeni pari primerni starši ali ne. Rezultati kažejo, da se večina vseh anketirank strinja z mnenjem, da so istospolno usmerjeni pari lahko primerni starši.

Odgovore na vprašanje, ali bi po mnenju strokovnih delavk in študentk pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili istospolno usmerjenost, prikazuje graf 11.

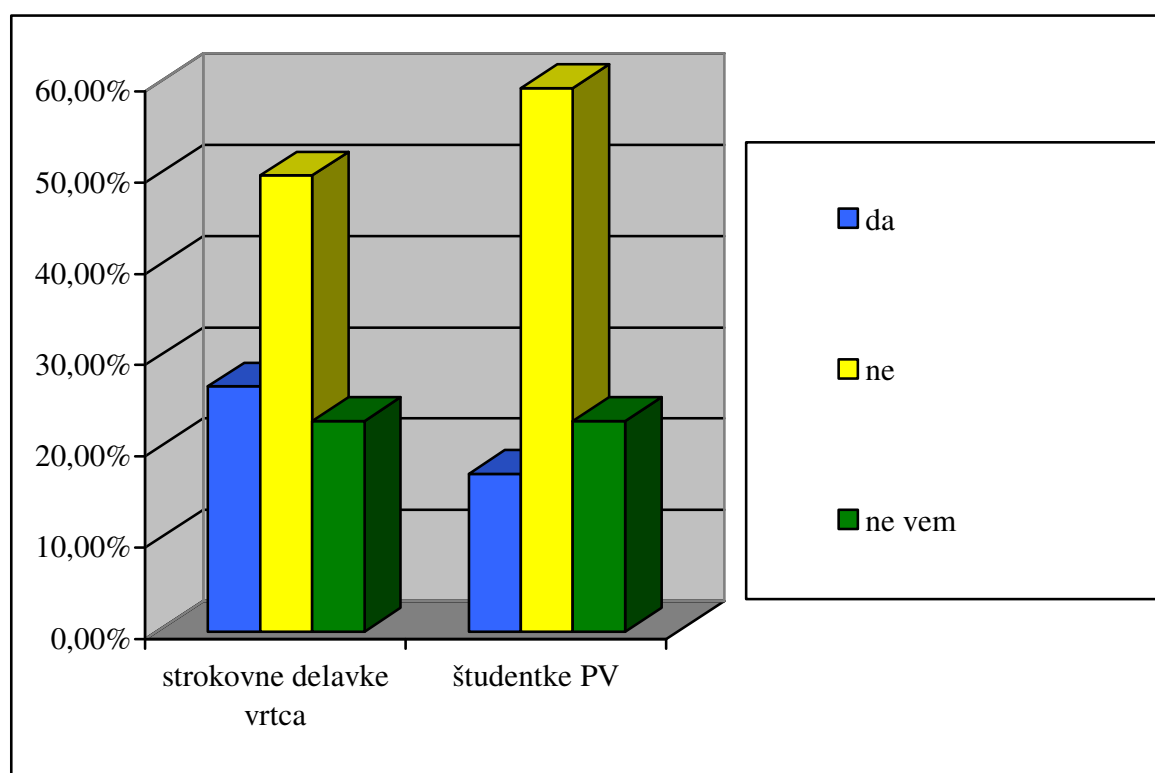
Graf 11: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili istospolno usmerjenost

Raziskave niso pokazale, da bi bili otroci iz istospolnih družin pogosteje istospolno usmerjeni kot otroci iz heteroseksualnih družin. Po navedbah C. J. Patterson (Hočevnar, 2009) je v družinah gejev in lezbijk pojavnost istospolne usmerjenosti pri otrocih taka, kot je v splošni populaciji, tj. okoli 10 %. Iz grafa 11 je razvidno, da vendarle nekoliko več kot polovica anketirank ne verjame v to, da istospolni starši vzgajajo homoseksualce. Enak delež anketiranih strokovnih delavk in študentk (53,8 %) je mnenja, da pri otrocih iz istospolne družine ne bi pogosteje zasledili istospolne usmerjenosti. Nekoliko manj kot 30 % meni, da bi vendarle istospolno usmerjena starša vplivala na spolno usmerjenost otroka. Odgovor »ne vem« pa je obkrožilo 17,3 % strokovnih delavk in malenkost več (19,2 %) študentk. Vrednost hi-kvadrat preizkusa statistično ni značilna ($\chi^2 = 0,087$; $g = 2$; $P = 0,957$). Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede mnenja, da bi pri otrocih istospolnih staršev

pogosteje zasledili istospolno usmerjenost.

Rezultati so dokaj primerljivi in kažejo, da je tako večina študentk kot večina strokovnih delavk enakega mnenja in zavračajo trditev, da bi pri otrocih, ki jih vzgajajo geji oziroma lezbijke, pogosteje zasledili istospolno usmerjenost.

Graf 12 prikazuje odgovore na vprašanje o tem, ali bi po mnenju strokovnih delavk in študentk pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili psihične motnje.

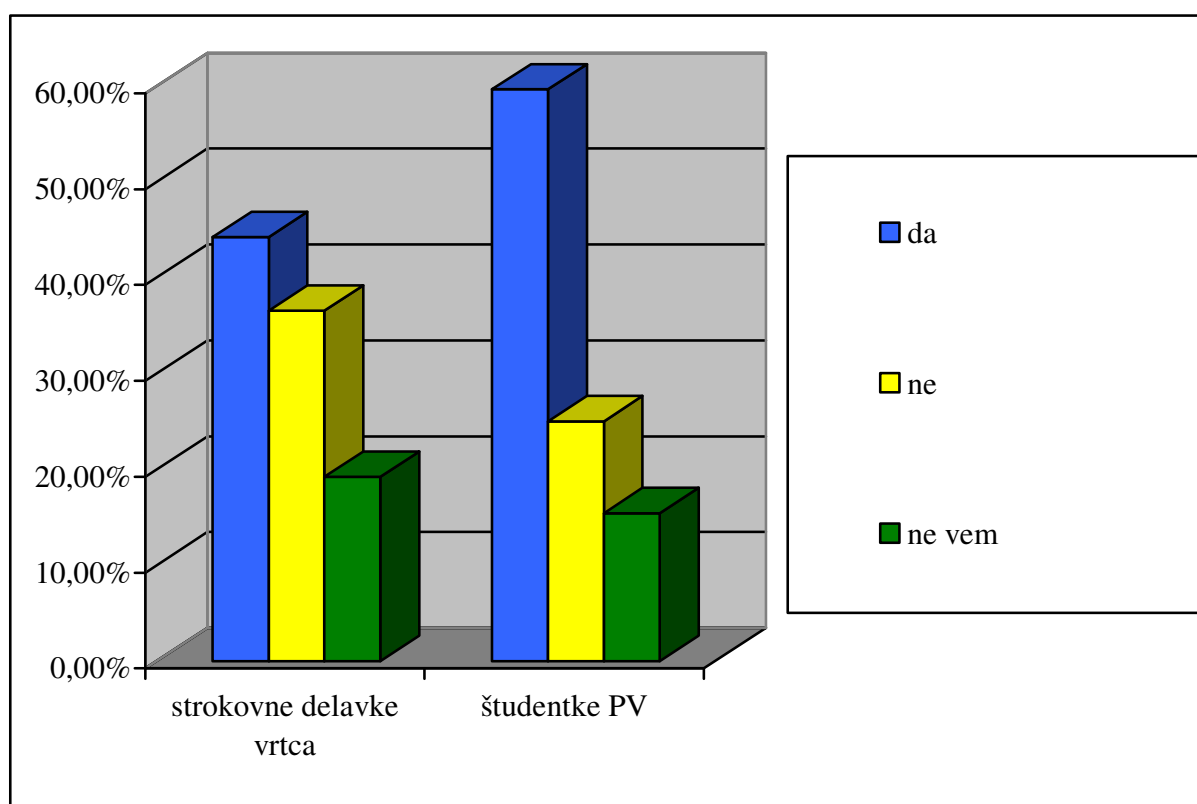

Graf 12: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili psihične motnje

V tem primeru so rezultati zelo primerljivi, večina vseh anketirank (polovica strokovnih delavk in 59,6 % študentk) meni, da pri otrocih iz istospolne družine ne bi pogosteje zasledili psihičnih motenj. 26,9 % strokovnih delavk in 17,3 % študentk pa meni, da bi pri otrocih, ki jih vzgajajo istospolno usmerjeni starši, pogosteje zasledili psihične motnje. Odgovor »ne vem« je podalo 23,1 % strokovnih delavk in prav toliko študentk. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ($\chi^2 = 1,526$; g =

2; $P = 0,466$) ni statistično značilna. Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično značilne razlike glede mnenja, da bi pri otrocih iz istospolne družine pogosteje zasledili psihične motnje. Tuje raziskave, ki jih navaja A. Hočevar (2009), so zajemale vrstnike in odrasle iz heteroseksualnih in istospolnih družin, in ne kažejo, da bi spolna usmerjenost staršev vplivala na psihološke težave otrok.

Odgovori na vprašanje, ali bi po mnenju anketirank imeli otroci iz istospolne družine slabše možnosti v družbi, so podani v grafu 13.

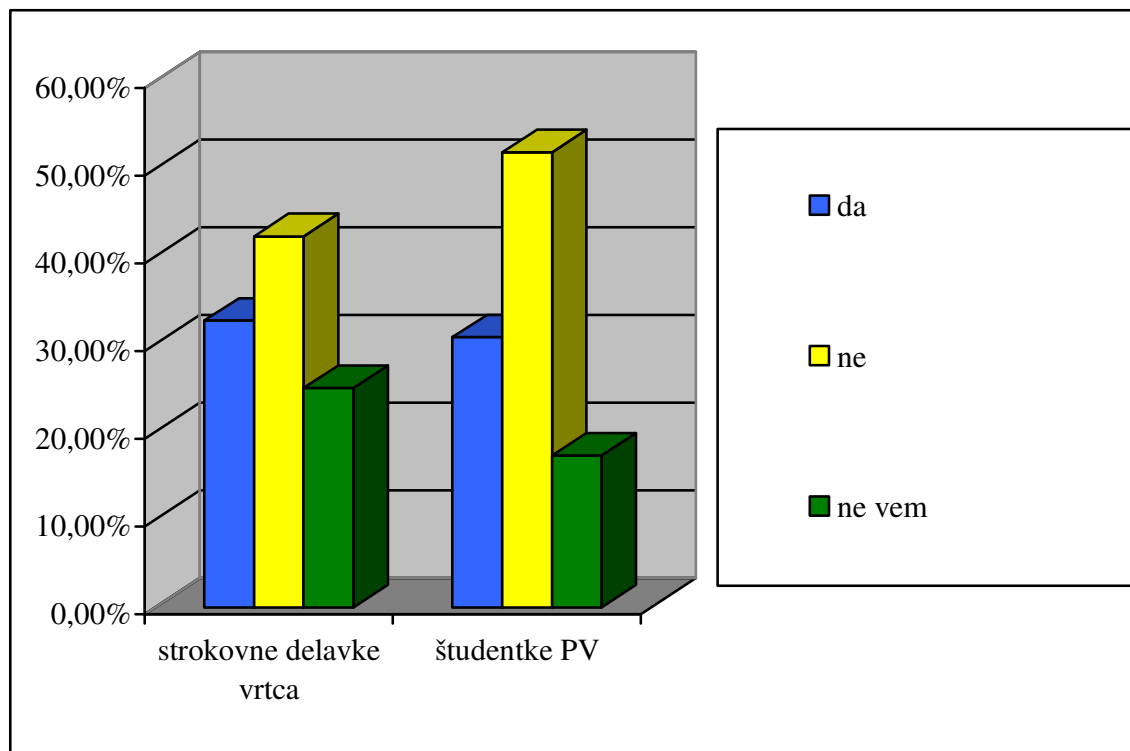
Graf 13: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi imeli otroci, ki odraščajo v istospolni družini, slabše možnosti v družbi

Po podatkih sodeč sklepam, da anketiranke predvsem skrbi odziv družbe na tovrstne družine. Zanimiv je podatek, da so z neodobravanjem družbe do otrok, ki živijo v istospolni družini, bolj zaskrbljene študentke, saj njihov delež znaša kar 59,6 %, nekoliko manj pa strokovne delavke (44,2 %). Da ti otroci ne bi imeli nič manj slabših možnosti v družbi kot otroci, ki odraščajo v heteroseksualni družini, se strinja 36,5 % strokovnih delavk in 25 % študentk. Da ne vedo, če

bodo ti otroci imeli slabše možnosti v družbi, meni 19,2 % strokovnih delavk in 15,4 % študentk. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ni statistično značilna ($\chi^2 = 2,532$; $g = 2$; $P = 0,282$). Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično značilne razlike v mnenju, ali bi imeli otroci, ki živijo v gejevski ali lezbični družini, slabše možnosti v družbi.

Po ugotovitvah, ki jih je zapisala A. Hočevar (2009), je otroke iz istospolne družine strah stigme in norčevanja vrstnikov zaradi spolne usmerjenosti njihovih staršev, kljub temu da opravljene raziskave skorajda ne poročajo o norčevanju, nadlegovanju in nasilju nad otroki, ki imajo matere lezbijke in očete geje. Edina raziskava, ki je bila izvedena pri nas na to temo, poroča, da se otroci iz družin gejev in lezbijk ne srečujejo s homofobičnim nasiljem, vendar pa so ti otroci še zelo mladi.

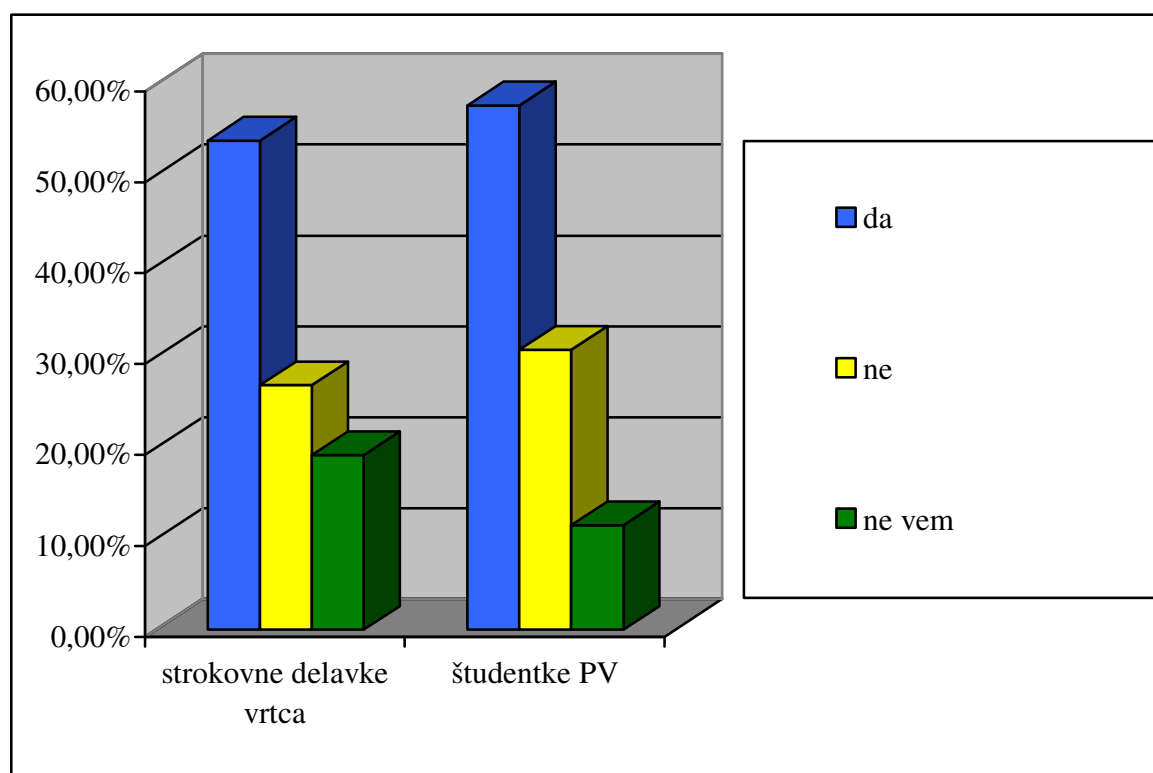
Odgovore na vprašanje, ali bi po mnenju strokovnih delavk in študentk pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili negativno oziroma slabšo samopodobo, prikazuje graf 14.

Graf 14: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi pri otrocih, ki odraščajo v istospolni družini, pogosteje zasledili negativno oziroma slabšo samopodobo

Iz zgornjih podatkov sklepam, da večina anketirank meni, da otroci, ki odraščajo v istospolni družini, ne bi imeli slabše oziroma negativne samopodobe v primerjavi z otroki, ki odraščajo v heteroseksualni družini. Takšnega mnenja je 42,3 % strokovnih delavk in 51,9 % študentk. S to trditvijo se ne strinja 32,7 % strokovnih delavk in 30,8 % študentk, odgovor »ne vem« pa je obkrožilo 25 % strokovnih delavk in 17,3 % študentk. Vrednost hi-kvadrat preizkusa statistično ni značilna ($\chi^2 = 1,268$; g = 2; P = 0,531). Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično značilne razlike glede mnenja o tem, ali bi pri otrocih iz istospolne družine pogosteje zasledili negativno oziroma slabšo samopodobo.

V grafu 15 so prikazani odgovori na vprašanje, ali bi po mnenju strokovnih delavk in študentk imeli otroci, ki živijo v enostarševski oziroma dvostarševski istospolni družini, težave z identifikacijo v procesu odraščanja.

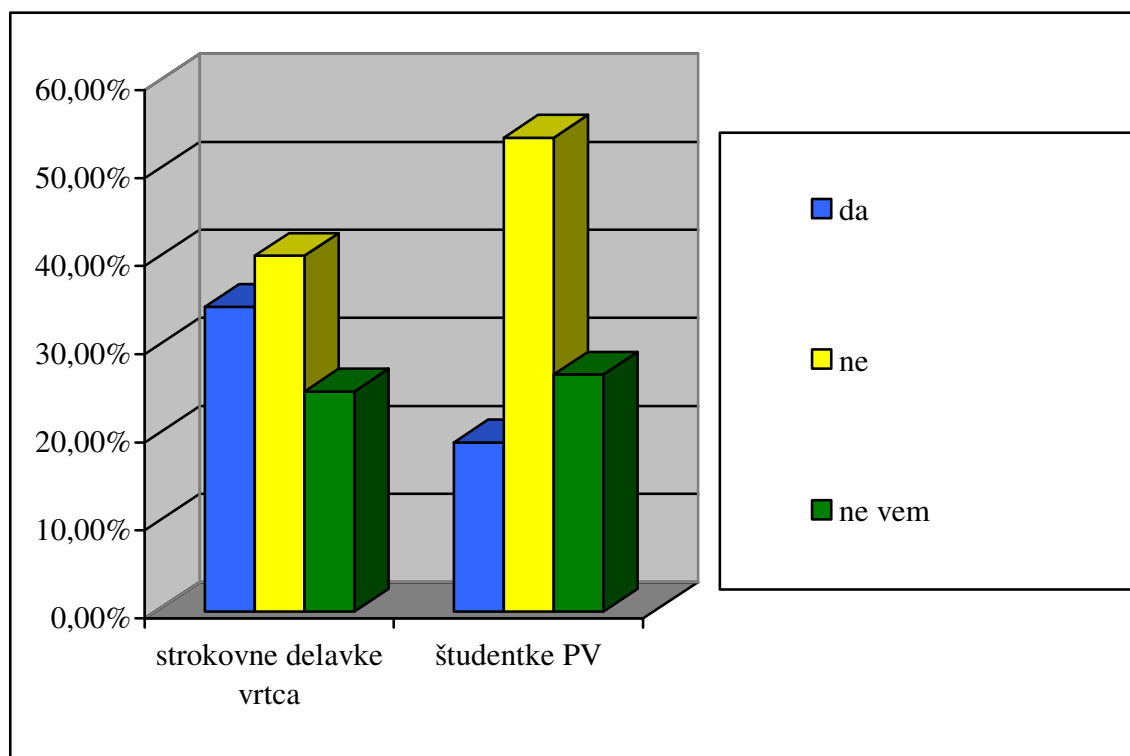

Graf 15: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi imeli otroci, ki odraščajo v istospolni družini, težave z identifikacijo v procesu odraščanja

Rezultati so dokaj primerljivi. Kljub temu da so različne študije dokazale, da otroci iz istospolne družine niso imeli težav z identifikacijo, pa 57,7 % študentk in 53,8 % strokovnih delavk verjame, da bi imeli otroci iz istospolne družine več težav z identifikacijo v procesu odraščanja kot otroci iz heteroseksualnih družin. Da do teh težav ne bi prišlo, meni 30,8 % študentk in 26,9 % strokovnih delavk. Odgovor »ne vem« pa je podalo 11,5 % študentk in 19,2 % strokovnih delavk. Vrednost hi-kvadrat preizkusa statistično ni značilna ($\chi^2 = 1,202$; g = 2; P = 0,548). Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede mnenja, da bi imeli otroci iz istospolne družine več težav z identifikacijo v procesu odraščanja. Večina vseh anketirank meni, da bi otroci, ki odraščajo v istospolni družini imeli težave z identifikacijo v procesu odraščanja.

A. Hočevar (2009) navaja, da ni dokaza, da bi bili otroci iz družin gejev in lezbijk v otroštvu, adolescenci ali odraslosti bolj negotovi glede svoje spolne usmerjenosti (identitete) kot otroci iz heteroseksualnih družin. Raziskave poudarjajo le to razliko, da so otroci – še posebno hčere mater lezbijk – dovetnejši in bolj odprti do različnih seksualnih identitet ter so se hkrati tudi sami bolj pripravljeni spraševati o svoji identiteti kot otroci iz heteroseksualnih družin, to pa ne pomeni, da pogosteje svojo seksualno identiteto definirajo kot homoseksualno v primerjavi z otroki iz heteroseksualnih družin.

Odgovori na vprašanje, ali bi po mnenju strokovnih delavk in študentk imeli otroci, ki odraščajo v istospolni družini, več vedenjskih in osebnostnih težav, so prikazani v grafu 16.

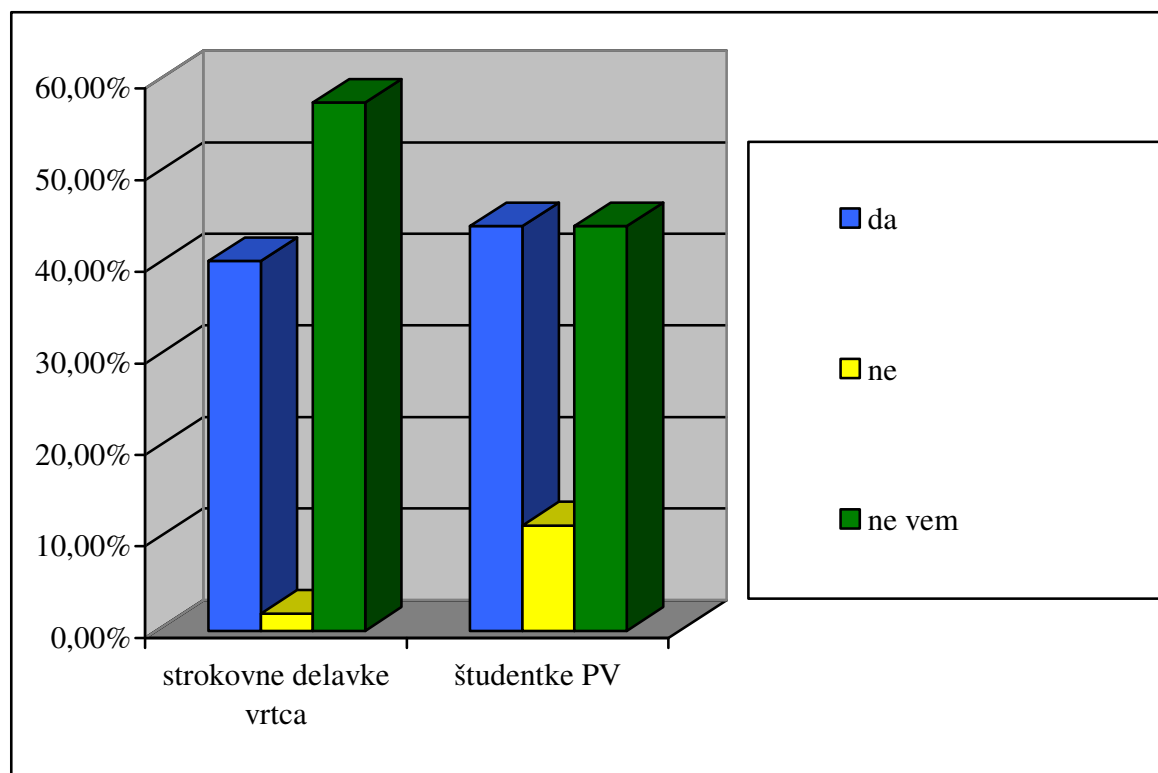
Graf 16: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali bi imeli otroci, ki odraščajo v istospolni družini, več vedenjskih in osebnostnih težav

S trditvijo, da naj bi imeli otroci istospolnih staršev več vedenjskih in osebnostnih težav v primerjavi z otroki, ki odraščajo v heteroseksualni družini, se je strinjalo 34,6 % strokovnih delavk in 19,2 % študentk. Nestrinjanje s slednjo trditvijo je izrazilo 40,4 % strokovnih delavk in 53,8 % študentk. Odgovor »ne vem« pa je obkrožilo 25 % strokovnih delavk in skoraj toliko študentk (26,9 %). Vrednost hi-kvadrat preizkusa statistično ni značilna ($\chi^2 = 3,323$; $g = 2$; $P = 0,190$). Glede mnenja, da naj bi imeli otroci iz istospolnih družin več vedenjskih in osebnostnih težav, se med študentkami predšolske vzgoje in strokovnimi delavkami, ne pojavljajo statistično pomembne razlike. Večina vseh anketirank meni, da otroci, ki odraščajo v istospolni družini ne bi imeli več vedenjskih in osebnostnih težav.

A. Hočevar (2009) navaja, da so avtorji s pomočjo analize odgovorov staršev ugotovili, da so otroci iz dvostarševske lezbične družine in otroci iz dvostarševske heteroseksualne družine pokazali podobne, relativno visoke socialne kompetence in podoben nizek delež vedenjskih motenj. Dodaja še (prav tam), da so avtorji na podlagi raziskave sklenili, da spolna usmerjenost

staršev ni povezana z vedenjsko prilagojenostjo otrok. C. J. Patterson je s pomočjo analize podatkov Nacionalne longitudinalne študije zdravja adolescentov in z intervjuji s posamezniki, ki so bili izbrani iz reprezentativnega vzorca več kot 12.000 adolescentov in njihovih staršev, ugotavljala vedenje in počutje adolescentov, ki odraščajo v družini gejev in lezbijk. Skupino je primerjala z adolescenti iz heteroseksualne družine. Edina statistično pomembna razlika med obema skupinama je bila, da so imeli adolescenti, ki so živeli v dvostarševski družini gejev in lezbijk, večji občutek povezanosti s sošolci kot pa adolescenti, ki so živeli v dvostarševski heteroseksualni družini. Tudi standardizirano merjenje socialnih kompetenc in vedenjskih problemov je pokazalo, da se rezultati otrok, ki živijo le z materjo lezbijko, ne razlikujejo od rezultatov reprezentativnega vzorca enako starih ameriških otrok, ki živijo s heteroseksualno materjo v enostarševski družini.

Odgovore na vprašanje, ali so strokovne delavke in študentke seznanjene z dejstvom, da v Sloveniji že obstajajo istospolne družine, prikazuje graf 17.

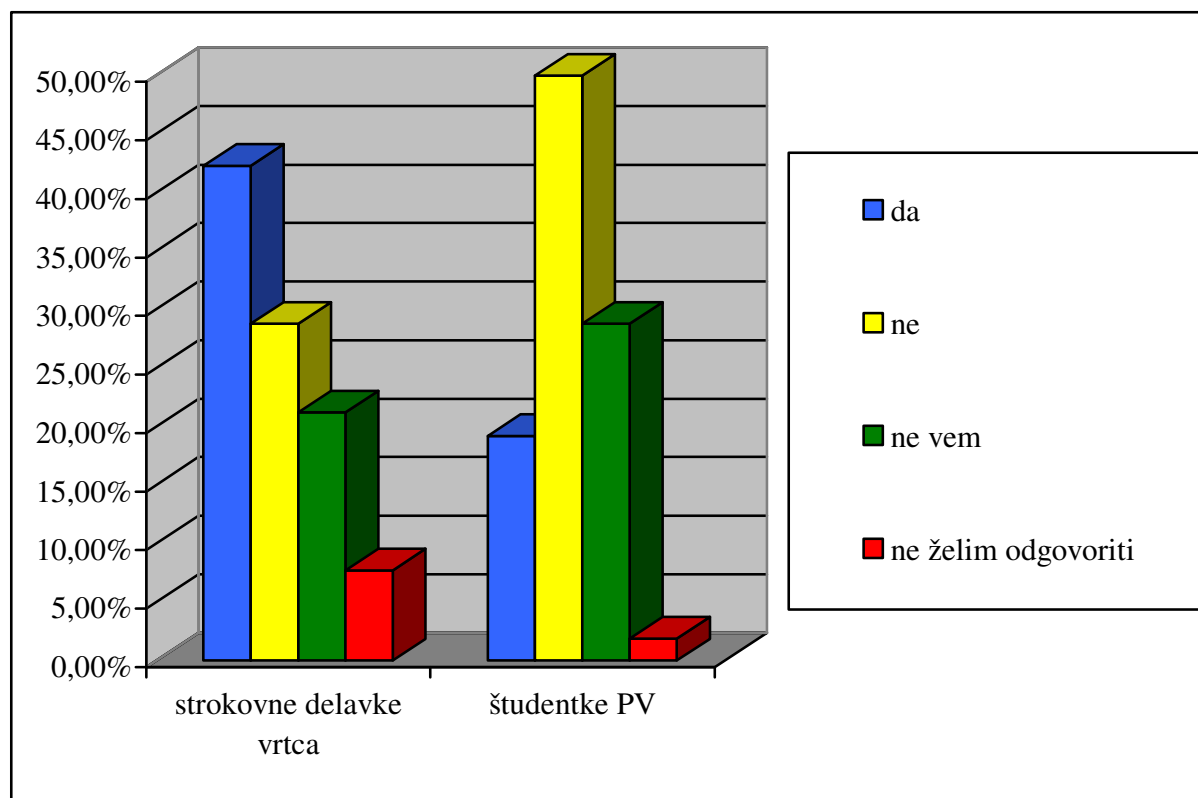

Graf 17: Mnenja strokovnih delavk in študentk o obstoju istospolnih družin v Sloveniji

Kar 40,4 % strokovnih delavk meni, da v Sloveniji obstajajo istospolne družine, tako meni tudi 44,2 % študentk. Le 1,9 % strokovnih delavk in 11,5 % študentk pa meni, da pri nas istospolnih družin še ni. Skoraj 60 % strokovnih delavk in 44,2 % študentk pa ne ve, ali pri nas obstajajo te družine ali ne. Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično značilne razlike glede vednosti, ali v Sloveniji obstajajo istospolne družine ali ne ($\chi^2 = 4,587$; $g = 2$; $P = 0,101$). Velika večina strokovnih delavk in večina študentk ne ve, da pri nas otroci odraščajo tudi v istospolnih družinah, kar pa je razumljivo, saj so te družine skrite pred širšo družbo.

V Sloveniji ni veliko istospolnih družin in še te so zaradi neodobravanja širše družbe javnosti nevidne. Ravno tako pa nimamo podatkov o tem, koliko otrok na svetu ali v posamezni državi živi v družinah gejev in lezbijk.

Odgovori na vprašanje, ali strokovne delavke in študentke menijo, da naj bi bilo življenje v istospolni družini otrokom vsiljeno, so podani v grafu 18.

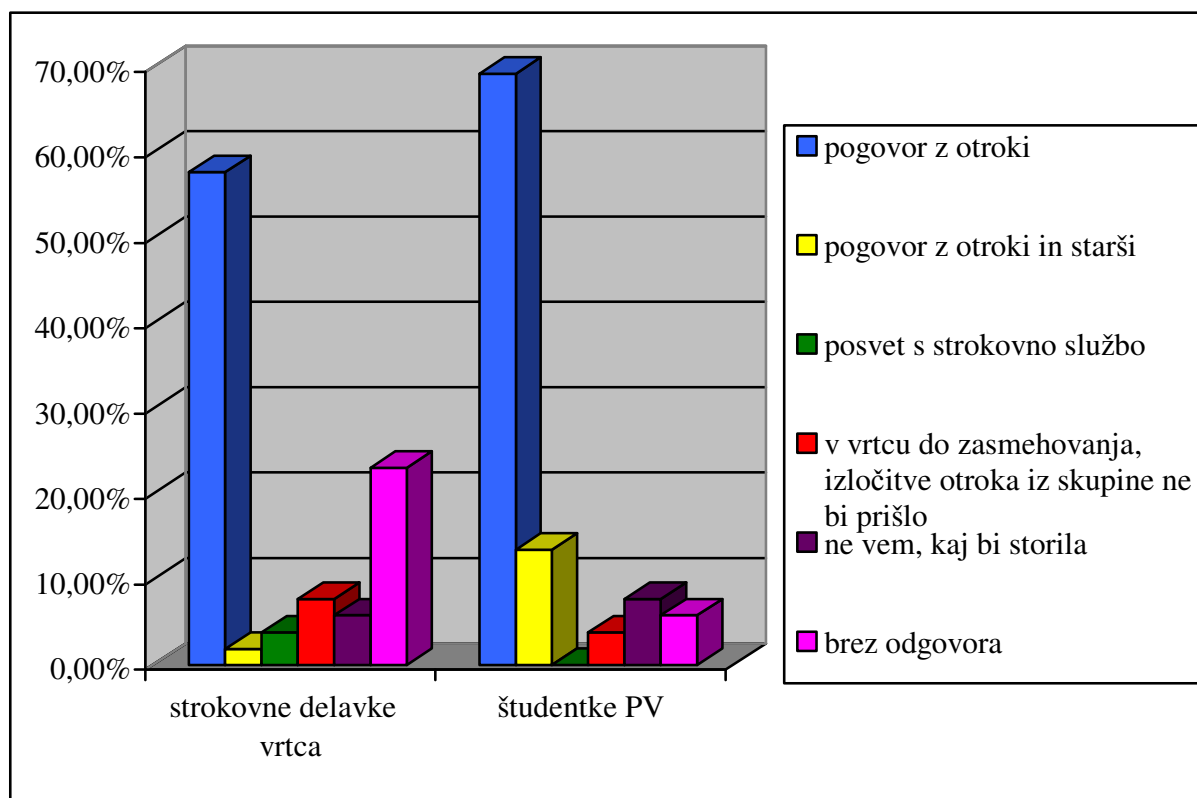

Graf 18: Mnenja strokovnih delavk in študentk o tem, ali naj bi bilo življenje v istospolni družini otrokom vsiljeno

S trditvijo, da naj bi bilo življenje v istospolni družini otrokom vsiljeno, se je strinjalo 42,3 % strokovnih delavk in le 19,2 % študentk. Nestrinjanje s slednjo trditvijo je izrazilo 28,8 % strokovnih delavk in polovica študentk. Odgovor »ne vem« je podalo 21,2 % strokovnih delavk in 28,8 % študentk. Na to vprašanje ni želelo odgovoriti 7,7 % strokovnih delavk in 1,9 % študentk. Med študentkami in strokovnimi delavkami se pojavljajo statistično pomembne razlike glede mnenja, da naj bi bilo življenje v istospolni družini otrokom vsiljeno ($\chi^2 = 9,867$; $g = 3$; $P = 0,020$). Večina študentk se ne strinja s trditvijo, da naj bi bilo življenje v istospolni družini otrokom vsiljeno. Večina strokovnih delavk pa podpira mnenje družbe, ki kot protiargument istospolnega starševstva navaja, da si otroci ne izberejo sami, da bodo živeli v istospolni družini, in da jih bo življenje v tovrstnih družinah le stigmatiziralo. Kljub temu pa so ti otroci že med nami in po pogovorih z istospolnimi starši, s katerimi so bili opravljeni intervjuji, pravijo, da se otroci v družini počutijo varne, zadovoljne in srečne. Starši iz istospolne družine navajajo, da še niso imeli slabih izkušenj z okolico in da je odziv okolice v kontaktu z gejevsko oziroma lezbično družino pozitiven. Dodajajo še, da živijo običajno družinsko življenje in da z njimi ni nič »narobe« (Sobočan, 2008).

11.5 Kako so strokovne delavke in študentke pripravljene pomagati istospolni družini, v kolikor bi se ta znašla v konfliktni situaciji

Znotraj tega raziskovalnega vprašanja sem ugotavljala: kako bi reagirale strokovne delavke in študentke v primeru, da bi bil otrok iz istospolne družine zasmehovan, izločen iz skupine s strani drugih otrok v vrtcu zaradi spolne usmerjenosti svojih staršev.

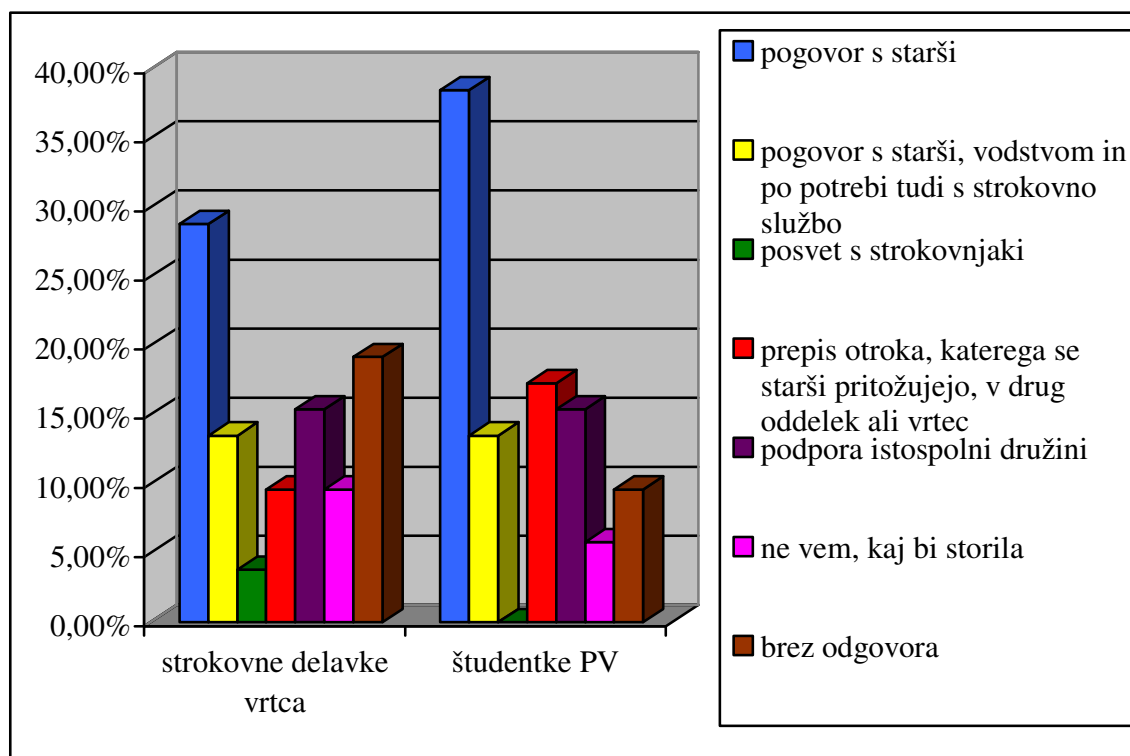

Graf 19: Primeri strokovnih delavk in študentk, kaj bi storile, če bi bil otrok iz istospolne družine zasmehovan, izločen iz skupine s strani drugih otrok v vrtcu

Pri tem vprašanju so anketiranke same podale odgovore, razvrstila pa sem jih v več kategorij: več kot polovica strokovnih delavk (57,7 %) in študentk (69,2 %) bi se naprej pogovorila z otroki v skupini. Strokovne delavke so pri pogovoru z otroki zraven dopisovale tudi, kako bi reševale težavo znotraj skupine: otroka iz istospolne družine bi zaščitile, ga branile pred skupino in mu nudile vso podporo, omogočile bi mu, da se počuti sprejetega. Organizirale bi dejavnosti na temo družina ter se z otroki pogovarjale, da smo si ljudje različni in zakaj. Ostale otroke v skupini bi spodbujale, da ga sprejmejo. Študentke pa bi na temo družina organizirale tedenski projekt ali »dan družine«, prebiral bi pravljice in zgodbe, gledali risanke, ki govorijo o drugačnosti, ljubezni, veliko bi delale na socializaciji, sprejemanju in spoštovanju, otrokom bi predstavile tudi različne tipe družin, ena študentka je celo navedla, da bi v skupino povabila istospolna starša. Da bi se pogovorile tako z otroki kot tudi z njihovimi starši, je odgovorilo 13,5 % študentk in 1,9 % strokovnih delavk. S strokovno službo (psiholog, pedagog ...) bi se o tej problematiki najprej posvetovalo 3,8 % strokovnih delavk, študentke tega odgovora niso navajale. Da v vrtcu do

zasmehovanja, odklanjanja otroka iz istospolne družine s strani drugih otrok v skupni ne bi prišlo, je menilo 7,7 % strokovnih delavk in 3,8 % študentk. 5,8 % strokovnih delavk in 7,7 % študentk je navedlo, da ne vedo, kaj bi v tem primeru storile. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ($\chi^2 = 13,255$; $g = 5$; $P = 0,021$) je statistično pomembna. Velika večina študentk in večina strokovnih delavk se je pripravljena pogovarjati z otroki in organizirati dejavnosti, kjer bi otroci spoznavali različne oblike družin. Večina študentk je navajala bolj konkretne primere, kako bi reševale dano situacijo, kot tudi večina strokovnih delavk. Presenetljiv pa je delež strokovnih delavk, ki na to vprašanje ni podalo nobenega odgovora. Iz tega podatka lahko sklepam, da niso imele časa odgovarjati oz. se jim preprosto ni ljubilo ali pa v danem trenutku morda niso imele nobene pametne rešitve. Me pa veseli, da se je tako večina strokovnih delavk kot večina študentk pripravljena z otroki o tej temi pogovarjati in pomagati otroku, ki je v stiski, in narediti vse, da bi v vrtcu zagotovile prijetno, sproščeno klimo, predvsem pa, da bi v skupini vladali prijateljski odnosi. Prav tako pa se je izkazalo, da četudi večina strokovnih delavk ne podpira istospolnega starševstva pri nas, bi vendarle vse ravnale profesionalno in odgovorno. Medtem ko bi otroke učile strpnosti, sprejemanja drugačnosti in različnosti, zagotavljale načela enakih možnosti, bi o tej problematiki izobraževale tudi sebe.

Znotraj tega raziskovalnega vprašanja pa me je še zanimalo: kako bi reagirale strokovne delavke in študentke v primeru, da bi se kdo od staršev iz oddelka pritožil glede otroka iz istospolne družine.

Graf 20: Primeri strokovnih delavk in študentk, kaj bi storile, če bi se kdo od staršev iz oddelka pritožil glede otroka iz istospolne družine

Pri tem vprašanju sem podane odgovore anketirank združila v sedem kategorij: 38,5 % študentk in 28,8 % strokovnih delavk bi se najprej pogovorilo s starši na ta način, da bi poskušale prepričati in poučiti otroke ter njihove starše o različnosti, drugačnosti družin. Anketiranke bi starše opozorile na načelo zasebnosti in intimnosti ter da imajo vsi otroci v vrtcu enake možnosti ne glede na spol, veroizpoved ... Skušale bi prepričati diskriminacijo, ki bi se izvajala nad to družino, poudarile bi, da je otrok na prvem mestu in da ni kriv za spolno usmerjenost svojih staršev. Študentke pa so poleg že omenjenega navajale, da bi podprle to družino in otroka, organizirale bi družabno urico, kjer bi se vsi lahko spoznali in družili. Organizirale bi tudi predavanja, sestanek ali strokovno srečanje, kjer bi se starši seznanili, da to ni bolezen in da ni pomembno, kdo si s kom deli posteljo. Svoje argumente bi podprle z zakoni, da imajo vsi enake možnosti in pravico do varstva in kvalitetne vzgoje.

Poleg tega, da bi se pogovorile s starši, so tako študentke kot tudi strokovne delavke (13,5 %) navedle, da bi se o tej problematiki pogovorile z vodstvom in po potrebi tudi s strokovno službo.

Da bi se o tem najprej le pogovorile in posvetovale s strokovno službo, je menilo 3,8 % strokovnih delavk, študentke pa tega odgovora niso navajale. 9,6 % strokovnih delavk in 17,3 % študentk bi zahtevalo, da starši prepisujejo otroka v drug oddelek (to bi predlagale staršem, ki jih moti otrok iz istospolne družine). 15,4 % strokovnih delavk in prav tolikšen delež študentk pa je še dodatno izrazilo podporo istospolni družini. Da ne vedo, kaj bi storile v danem primeru, je odgovorilo 9,6 % strokovnih delavk in 5,8 % študentk. Na to vprašanje ni podalo odgovora 19,2 % strokovnih delavk in 9,6 % študentk. Med strokovnimi delavkami in študentkami se ne pojavljajo statistično značilne razlike glede tega, kako bi reagirale v primeru, če bi se starši v skupini pritožili glede otroka iz istospolne družine. Vrednost hi-kvadrat preizkusa ($\chi^2 = 6,024$; g = 6; P = 0,421) ni statistično pomembna.

Večina anketirank bi situacijo reševala v obliki pogovora z otroki, starši, o tej problematiki bi večina dodatna pojasnila poiskala pri svetovalni službi, kar je najbolj pomembno, pa je to, da bi izrazile podporo otroku in istospolni družini.

12 ZAKLJUČEK

Šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so ljudje v Sloveniji začeli javno izražati mnenje o homoseksualcih in homoseksualnosti. Zdi se, da je današnja družba bolj naklonjena homoseksualcem in da homoseksualnost ni več tabu tema. Pa je temu res tako? Raziskava, ki sem jo opravila med strokovnimi delavkami vrtca in študentkami predšolske vzgoje, dokazuje, da večina anketirank res meni, da nima predsodkov do istospolno usmerjenih oseb ter da s tem izraža pozitivno mnenje o njih. Pa vendar večina anketirank ne podpira ideje, da bi homoseksualni pari imeli možnost posvojiti otroke. Svoje odgovore so podkrepile z navedbami, da mora tudi v vzgoji vladati red ter da otrok za zdrav in normalen razvoj potrebuje lik očeta in matere. Nekatere menijo, da bo otrok trpel zaradi neodobravanja družbe, spet druge so mnenja, da je to le modna muha. Po mnenju nekaterih anketirank naj bi te družine predstavljale konkurenco heteroseksualnim parom, ki si želijo posvojiti otroke. Ena anketiranka je celo navedla, da to pelje v propad družbe ... Ljudje so namreč mnenja, da ignoranca in tiho sprejemanje homoseksualnosti ne pomeni izražanja predsodkov. Večjo podporo legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji je izrazilo več študentk kot strokovnih delavk, vendar razlike niso statistično pomembne. Statistično pomembne razlike pa se kažejo pri izražanju mnenja o istospolnem starševstvu. Večina študentk je izrazila bolj pozitivno stališče o istospolnem starševstvu, medtem ko je večina strokovnih delavk izrazila negativno stališče. Da anketiranke niso seznanjene s to tematiko in se o njej ne izobražujejo, so pokazali rezultati raziskave. Ugotovila sem, da večina vprašanih ni zasledila nobene raziskave, ki govori v prid istospolnemu starševstvu, pa so kljub temu mnenja, da bi prihajalo do bistvenih razlik v vzgoji otrok, ki odraščajo v istospolnih družinah. Te razlike anketiranke vidijo predvsem pri težavah z identifikacijo v procesu odraščanja. Skrbi pa jih tudi, da bodo otroci homoseksualcev imeli slabše možnosti v družbi, kar pomeni, da bo družba te otroke diskriminirala in stigmatizirala. Večjo skrb, da bodo bili otroci v istospolnih družinah diskriminirani s strani družbe, so izrazile študentke, vendar pa razlike niso statistično pomembne. Presenetil pa me je podatek, da večina vseh anketirank vendarle meni, da istospolno usmerjeni pari ne vzgajajo homoseksualnih otrok in da njihovi otroci ne kažejo več psihičnih težav kot otroci iz heteroseksualnih družin. Večina anketirank tudi meni, da otroci iz istospolne družine ne bi imeli slabše samopodobe ter več vedenjskih in osebnostnih težav. S trditvijo, da bi bilo življenje v istospolni družini otrokom

vsiljeno, je menila večina strokovnih delavk, večina študentk pa se s to trditvijo ni strinjala. Zanimiv pa je tudi podatek, da večina anketirank ni seznanjena s podatkom, da v Sloveniji in v svetu otroci odraščajo v gejevskih in lezbičnih družinah. Kar pa ni nenavadno, saj te družine po zakonu ne obstajajo in se ne izpostavljajo javnosti ravno zaradi homofobije, družbenih predsodkov in stereotipov.

Vrtec je pomembna institucija, s katero se starši in otroci srečajo že zgodaj v predšolskem obdobju. Zato je pomembno, kako strokovni delavci v vrtcu in kasneje v šoli sprejemajo različne oblike partnerskih zvez in družin, kako sprejemajo drugačnost in različnost. Raziskava je pokazala, da bi tako bodoče strokovne delavke kot tudi strokovne delavke, ki že delajo v vrtcu, kljub temu da vse ne podpirajo legalizacije istospolnega starševstva v Sloveniji, znale odgovorno in strokovno reševati probleme, če bi se ti pojavili. Pomembno se mi zdi, da se kot vzgojitelji predšolskih otrok zavedamo, da je vsak otrok individuum, ki mu je potrebno nuditi varno okolje, v katerem se bo počutil sprejetega in spoštovanega, ne glede na to, v kakšni družini živi in kdo so njegovi starši. Prav tako pa me je razveselil podatek, da so strokovne delavke dovolj senzibilne in pripravljene nuditi pomoč družini, ki se znajde v stiski, ko je drugi ne sprejemajo in ne razumejo. Sama bom kot vzgojiteljica predšolskih otrok upoštevala in uresničevala različna načela in cilje, ki so zapisana v Kurikulu za vrtece (1999), upoštevala bom različnost in drugačnost, zagovarjala enake možnosti za vse otroke in starše, ne glede na to, kaj ali kdo so oziroma niso. Z otroki se bom pogovarjala in načrtovala dejavnosti o različnih oblikah družin in kultur, iz katerih otroci prihajajo. V projekte na temo družine bom vključevala tudi starše.

Raziskavo bi razširila v šolo kot pomembno izobraževalno institucijo. Zanimalo bi me, kakšno mnenje o istospolnih družinah imajo strokovni delavci šole. V raziskavo bi poleg strokovnih delavcev zajela tudi učence. Zanimalo bi me, kako učenci gledajo na družine gejev in lezbijk, ali bi zasmehovali sošolca/ko, če bi vedeli, da prihaja iz tovrstne družine, ali bi lahko odraščali v družini z dvema očetoma ali materama.

Ko sem pričela s pisanjem diplomske naloge o istospolnem starševstvu, sem razmišljala tako, kot razmišlja večina anketirank. Nič nimam proti homoseksualcem, vendar ne odobravam ideje, da bi istospolno usmerjeni pari lahko posvojili otroka. S prebiranjem različne literature sem se

odločila, da raziščem ta problem. Spoznala sem, da je najlažje soditi iz dejstev, ki so razširjena v javnosti. Težje pa se je o tem poučiti in spoznati, da so mnoga izmed teh dejstev le predsodki in stereotipi. Tudi če homoseksualnim parom zakon omogoči posvojiti otroka, se njihova pot do starševstva tu šele začneja in še zdaleč ne bo lahka. Spopasti se bodo morali s predsodki tistih, ki kljub zakonu ne bodo spremenili svojega negativnega mnenja. Ob vsem tem sem spoznala, da je znanje tisto, kar potrebujemo, da lahko zapolnimo praznino nevednosti. Šele takrat lahko začutimo sočloveka, ga razumemo in spoštujemo. Spremeniti se bo morala miselnost vsakega posameznika, to pa lahko dosežemo le, če imamo dovolj znanja. Spremeniti mnenje družbe se začne pri posamezniku.

13 LITERATURA IN VIRI

1. Beck, U. in Beck-Gernsheim, E. (2006). Popolnoma normalni kaos ljubezni. Ljubljana: FDV.
2. Blažič, M. (2008). Istospolna družina in njene pravice. <http://www.narobe.si/stevilka-5/pravni-koticek.html> (5. 4. 2008).
3. Brajša, P. (1987). Očetje, kje ste? Mit in resnica o materinstvu. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
4. Giddens, A. (2000). Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah. Ljubljana: Založba *cf.
5. Greif, T. (2001). Nizki start: legalizacija istospolnega partnerstva. http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo_1314not1.htm (6. 6. 2006).
6. Hočevar, A. (2009). Otroci v družinah gejev in lezbijk. Sodobna pedagogika 4/2009, 204-217.
7. Homoseksualnosti – delo z besedilom. <http://www2.arnes.si/~jcurk/KROZEK/besedilo.html> (marec, 2008).
8. Istospolna partnerstva in otroci. <http://www.ljudmila.org/siqrd/poroke/ipio.html> (1995).
9. Kanduč, Z. (2003). Onkraj zločina in kazni. Ljubljana: Študentska založba.
10. Kuhar, M. (2008). Mladi in stari streeptipi. Socialna pedagogika, 4/2008, 39-56.
11. Kuhar, R. (2001). Mi, drugi: Oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete. Ljubljana: Založba Škuc.
12. Kuhar, R. (2003). Medijske podobe homoseksualnosti: Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000. Ljubljana: Mirovni inštitut.
13. Kuhar, R. (2008). LGTB družinske skupnosti. <http://www.narobe.si/stevilka-5/tema-lgbt-druzine.html> (5. 4. 2008).
14. Lešnik, B. (1993). Istospolna partnerstva in otroci. Časopis za kritiko znanosti 21(162/163), 49-51.
15. Lorenčič, M (2000). Nekateri o suhih vejah, drugi za večjo strpnost. <http://www.ljudmila.org/sgs/modules.php?name=News&file=article&sid=20> (3. 6. 2000).
16. Mosse, G. L. (2005). Nacionalizem in seksualnost: Morala srednjih razredov in spolne norme v moderni Evropi. Ljubljana: Založba /*cf.
17. Požarnik, H. (1984). Zdrava in motena spolnost: Običajno spolno vedenje, spolne motnje in odkloni, zdravljenje. Cankarjeva založba: Ljubljana.

18. Primorac, I. (2002). Etika in seks. Ljubljana: Krtina.
19. Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006). Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Založba Annales.
20. Rener, T., Humer, Ž., Žakelj, T., Vezovnik, A., Švab, A. (2008). Novo očetovstvo v Sloveniji. Ljubljana: FDV.
21. Sobočan, A. M. (2008). Istospolne družine v heteronormativnem svetu: Mamici sta kakor sonce. <http://www.narobe.si/stevilka-5/raziskava.html> (marec, 2008).
22. Sullivan, A. (2008). Domala normalen: Argument o homoseksualnosti. Ljubljana: Krtina.
23. Sullivan, T. R. (1999). Queer families common adgendas. Gay people, lesbians and family values. The Haworth Press, Inc.
24. Šabec, K. (2006). Homo europeus. Ljubljana: FDV.
25. Šimenc, M. (2006). Geji in lezbijke pred oltarjem. Nika, Priloga Dnevnika in Nedeljskega dnevnika, 66, 12-13.
26. Švab, A. (2001). Družina - od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
27. Švab, A. (2005). Sprejeti med prijatelji, zavrnjeni v družbi – istospolna partnerstva v Sloveniji. Družboslovne razprave, 21, 49-50. Ljubljana, 139-153.
28. Švab, A. in Kuhar, R. (2005). Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk. Ljubljana: Mirovni inštitut.
29. Švab, A. (2009). Novi očetje – kdo so? <http://esp.fdv.si/blog/alenska/2009/03/16/novi-ocetje-kdo-so/> (16. 3. 2009).
30. Tratnik, S. in Segan S. N. (1995). Zbornik o lezbičnem gibanju na Slovenskem 1984-1995. Ljubljana: Založba Škuc.
31. Ule, M. in Kuhar, M. (2003). Mladi, družina, starševstvo. Ljubljana: FDV.
32. Ule, M. (2004). Socialna psihologija. Ljubljana: FDV.
33. Urek, M. (2005). Lezbične in gejevske družine v Sloveniji: implikacije za socialno delo. Družboslovne razprave 21 (49/50), 155-174.
34. Zavrl, N. (1999). Očetovanje in otroštvo. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
35. Zornik, A. in Mirović, K. (1993). Homoseksualnost – na senčni strani Alp. www.gej.si (1. 6. 1993).
36. ZRIPS, Uradni list RS 65/2005 z dne, 8. 7. 2005

37. Žmuc-Tomori, M. (1988). Klic po očetu. Ljubljana: CZ.

PRILOGA

ANKETNI VPRAŠALNIK

SPOŠTOVANI

Sem Daša Lokar, absolventka Pedagoške fakultete v Ljubljani, smer predšolska vzgoja in za diplomsko nalogo *Istospolno starševstvo* potrebujem Vaše odgovore na anketna vprašanja. Prosim Vas, da si vzamete nekaj časa in odgovorite na zastavljena vprašanja. V tem anketnem vprašalniku me zanima predvsem Vaše osebno mnenje in ne gledanje s stališča naše zakonodaje. Anketa je anonimna in je namenjena raziskovalnemu delu za pripravo diplomske naloge. Že vnaprej se Vam zahvaljujem za izpolnjen in vrnjen anketni vprašalnik.

*Mnenje študentov predšolske vzgoje in strokovnih delavcev vrtca
glede istospolnega starševstva*

1. Spol:

- a) ženski
- b) moški

2. Ali ste zaposlen/a ali študent/ka?

- a) zaposlen/a
- b) študent/ka

3. Izobrazba:

- a) 3-letna visoka strokovna izobrazba iz predšolske vzgoje (PV)
- b) 2-letna višnja šola za vzgojitelje predšolskih otrok (VPO)
- c) srednja vzgojiteljska šola
- d) drugo: _____

4. Starost:

5. Kje ste živeli največji del svojega življenja?

- a) v mestu
- b) na podeželju

6. Ali podpirate idejo o legalizaciji istospolnega starševstva v Sloveniji?

- a) da, povsem
- b) da
- c) ne
- d) nikakor ne
- e) ne vem, o tem nisem razmišljal/a
- f) ne poznam teh predlogov

7. Ali se strinjate z možnostjo, da istospolno usmerjeni pari uveljavijo pravico do posvojitve otroka?

- a) da, povsem
- b) da, vendar pod določenimi pogoji: _____
- c) ne
- d) nikakor ne
- e) ne vem
- f) vseeno mi je

8. Ali menite, da so istospolno usmerjeni ljudje primerni starši?

- a) da, vsekakor
- b) da
- c) ne
- d) nikakor ne
- e) ne vem

Prosim vas, da razložite svoje osebno stališče do istospolnega starševstva. Zakaj naj bi oz. naj ne bi smeli istospolni pari imeti in vzgajati otroke?

9. Ali menite, da bi vzgoja otroka v istospolni družini potekala bistveno drugače kot vzgoja otroka v družini moškega in ženske?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem

10. Ali menite, da bi pri otrocih istospolnih staršev pogosteje zasledili (odgovor obkrožite v tabeli z da, ne ali ne vem):

Istospolno usmerjenost	DA	NE	NE VEM
Psihične motnje	DA	NE	NE VEM
Slabše možnosti v družbi	DA	NE	NE VEM
Negativno oz. slabšo samopodobo	DA	NE	NE VEM
Težave z identifikacijo v procesu odraščanja	DA	NE	NE VEM
Več vedenjskih in osebnostnih težav	DA	NE	NE VEM

11. Ali ste že zasledili kakšno raziskavo, ki govori v prid istospolnemu starševstvu?

- a) da
- b) ne

Če ste odgovorili z DA, ali verjamete tem raziskavam?

- a) da, verjamem
- b) ne, ne verjamem
- c) ne vem

12. Ali se strinjate z mnenjem, da naj bi bilo življenje v istospolni družini otrokom vsiljeno?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem
- d) ne želim odgovoriti

13. Ali se strinjate z mnenjem, da družba v Sloveniji še ni zrela, da bi sprejela istospolno starševstvo?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem
- d) ne želim odgovoriti

14. Ali menite, da obstajajo istospolne družine v Sloveniji?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem

15. Kaj bi storili, če bi v vrtcu imeli otroka istospolnih staršev in bi ga drugi otroci zasmehovali, zavračali, odklanjali ...?

16. Kaj bi storili, če bi v vrtcu imeli otroka iz istospolne družine in bi se kdo od staršev pritožil, da ne želi, da je otrok, ki ga vzgajata istospolna starša v istem oddelku kot njegov otrok?

17. Kakšno je vaše stališče do homoseksualcev?

- a) nimam predsodkov do njih
- b) imam predsodke do njih
- c) menim, da z njimi ni vse v redu
- d) ne vem
- e) ne želim odgovoriti
- f) drugo: _____

Hvala za sodelovanje.